

SZÉPIRODALOM

Papp-Für János: Egymondat – Augusztus 3
Horváth Viktor: Egymondat – Október 8

Az eltűnt vers nyomában

Szimónidész epigrammái (Csehy Zoltán fordításai) 12

Vasadi Péter: A nagy idegen 14
Géczi János: A hal, Kevés vagyok 15
Princzinger Anna: Találkozás 16
Marton Árpád: Korona-ucca 25. 17
Hétfári Andrea: Rilke után, Oda-vissza 19
Madár János: Tört őszi ének, Lapozz bele a fádba 20
Szikra János: Föltámadásig, szocreál 22
Boldog Daniella: Cseresznyeszüret 24
Ferentz Anna Kata: Emelő, Kecsketej 26
Kis Mónika: Üzenetek 28
Török Panka: Profán stációk, 06 30
Izsó Zita: Ima az ostromlott városért, Magánbiológia 32
Nyerges Gábor Ádám: Maga a földi pokol (regényrészlet) 32
Dezso Márton: A némaság kilencvenkét napja; Poltergeist; kilgore; Poseidón; 34
 Prologus egy kontinens gyarmatosításához
Tarjáni Imre: Tolózár, Azonos távolságra, Személytelen, Villon utolsó levele 41
Molnár József: A becsületes, Anyám úszik 44
Kardos Ferenc: Zuhog 46
 47

Dráma

Kaj Ádám-Szemes Péter-Bence Lajos: Lendvai képek 49

KESZTHELYI IRODALMI ÖSSZEÁLLÍTÁS

Lángi Péter: Sétálni indul az anyám, Menekülők, Miniaturók 65
Nagy Antal Róbert: Az öreg katona halála, Egy kapcsolat vége 68
Somogyi Zoltán: Anya meg a lovak 69
Cséby Géza: Régies vers Rezi romjainál, Hetvenkedünk, Csu Fu már messze jár... 73
Laczkó András: A keszthelyi Helikon (Cséby Géza legújabb könyvéről) 75

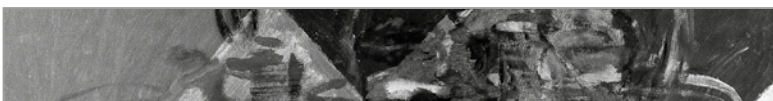
ESSZÉ, TANULMÁNY, KRITIKA

Nagy Gábor: Kaleidoszkopikus látomás: Szép napkeltő holnap (Részlet a szerző készülő Utassy-monográfiájából) 78
Szakolczay Lajos: Göcseji tulipán (Pécsi Gabriella költészete) 84
Lajtós Nóra: Varietas delectat (Sebők Melinda Modern értékörzők című könyvéről) 88
Kiss Gábor: „Városunk választott Pártfogója, Könyörögi érettünk...” (A Zalaegerszeg története 1247-2017 című képekönnyvről) 92

TESTVÉRMŰZSÁK

Szemes Péter: Személyes csillagtérkép (Lengyel György Kortársuk voltam című könyvéről) 96
Wellmann György: Úton – vallomás négy tételben (Lejegyezte és szerkesztette: Péntes Csaba) 102
Turbuly Lilla: Kicsi lány, nagy kérdések (A Griff Bábszínház Pöttöm Panna című előadásáról) 110
Csiba Erika: Maradandóság és elmúlás (A Vitrin Egyesület kiállítása a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben) 113
Tóth Tamás: Nagy mesterek – fiatal tehetségek (A Magyar Plakát Társaság kiállítása a Gönczi Galériában) 117
Mátyás István: Képek egy orgona jubileumára 118

Hírek 120
 Szerzőinkről 126

Lapszámunkat a Vitrin Képzőművészeti Egyesület és a Magyar Plakáttársaság kiállítási anyagának felhasználásával illusztráltuk.

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Balogh László – elnök (Nagykanizsa)
 Cséby Géza (Keszthely)
 Hóbor Erzsébet (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
 Szemes Péter – főszerkesztő-helyettes
 Bence Lajos – munkatárs
 Braun Barna – munkatárs
 Gál Soma – munkatárs

Rovatvezetők:

Vörös István – vers
 Bene Zoltán – próza
 Kaj Ádám – műfordítás, dráma
 Szemes Péter – tanulmány, kritika
 Kostyál László – képzőművészet
 Turbuly Lilla – színház
 Király László – zene

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
 Tel: 06/92 951-513
 E-mail: pannontukor@gmail.com
 Irodavezető: Péntes Csaba

Kiadja a Pannon Írók Társasága

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök
 Előfizethető csekken vagy számlázással, mely a szerkesztőség címén igényelhető.

Számlaszám:
 Zalavölgye Takarékszövetkezet,
 Zalaegerszeg 75500258-10809415

Ár
 1000 Ft/szám
 4500 Ft/év

ISSN 1219-6886

Lapterv:
 Nászpáng Grafika
 horvathemz@gmail.com

Nyomdai munkák:
 Göcsej Nyomda
 8900 Zalaegerszeg,
 Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
 E-mail: info@gocsejnyomda.hu

További támogatóink:

Felvidéki András: Múzeumok éjszakája - 2013

Papp-Für János

Augusztus

augusztus 1.

Ma reggel is azon bosszankodom, hogy Mozart A-dúr szonátájában a Menuetto tétel 3. ütemének végén még mindig Cisz hangot javasol a kottakép, holott ott Mozart A hangot jegyzett le az eredeti kéziratban, és bizony így járunk a már berögződött, suta mechanizmusokkal, mert képtelenek vagyunk kisodródás nélkül ráfordulni az igazi harmóniák kanyarára.

augusztus 2.

Annyira meleg van, hogy már azt is eltűröm, hogy a legyek bejárjanak az orrlukamba árnyékot keresni.

augusztus 3.

Azért annak meg van a varázsa, amikor az oviból hazafelé egyetlen kezében fogod a gyerek kezét, a táskáját, a kulacsát és az uzsira kapott sajtkrémés kiflit, mert azt ugye már az úton meg kell enni, s ha nem húzod, szorítod a kezét, akkor elajul a hőségben, de ha szorítod, akkor kinyomod a sajtkrémet a kifliből a gyerek pólójára, amit nem éppen a sahara kellős közepén kellene kimosni, persze a másik kezében épp a telefonban egy pályázati azonosítót szeretne azonnal megtudni tőled egy kissé zaklatott hölgy, de az azonosító valamelyik méledben van, és ehhez ki kell hangosítanod a telefont, hogy egyszerre tudd nézni azt a levelet, de diktálni is tudd a legalább húsz karakterből álló betűkből és számokból teljesen logikátlanul váltakozó kódot, így ám nem hallod, amikor kiabál a gyerek egy sarokkal odébról, mert közben feltámadt a szél és egészen addig sodorta, közben észre veszed, hogy a közös képviselő épp a havi közös költséget lobogtatja a kezében, de inteni már főleg nincs mivel, a lábaddal próbálsz valahogy jelezni neki, hogy épp mintha kissé elfoglalt lennél, s már csak az egyik lábadon állsz, amit észrevesz az óvoda gondnoka s megkérdezi, hogy minden rendben van-e, és véletlenül neki kezded el diktálni a kódokat, na éppen ebben a pillanatban hív az egyik szerkesztő, akinek azt mondtad, hogy tegnap küldöd az antológiába a verseket, azokat

a verseket, melyeket még meg sem írtál, most meg hát ugye nincs nálad toll és papír, de ha lenne is, nem lenne mivel megfognod, és kezd olyan lenni minden, mint egy „peches nap Boszniában,, végül szeretnél egy hatalmasat szidkozódni, de hát ott a gyerek, na meg óvodaudvaron ne már, és a kódot váró ideges néni is hallaná, így magadban, némán intézed el, mert ha nem, akkor felrobbansz, de azt most a lehető legrosszabbkor tennéd, magadban meg olyan, mintha nem húznád le az alsódat hasmenés előtt, és mindez kb. öt perc leforgása alatt, de az élet szép, és azért szép, mert ilyen helyzetben nyugodtnak maradni csak a gyereked mellett lehet, mert egyedül ő képes széppé tenni még az ilyen lehetetlen helyzeteket is.

augusztus 4.

Richard Bonát hallgatok s a hőség annyira elviselhetetlen, hogy a basszus mélyen rezgő regiszterei lerázzák az állott levegőre támaszkodó hársfáról az összes virágport a Napra hunyorgó arcomra.

augusztus 5.

Ülök lent az udvaron a reggeli kávé mellett, két író tábor között tökéletesen középen, hisz alig lett még vége a VI. Hajdúböszörményi Író tábornak, már jövő héten kezdődik a 45. Tokaji Író tábor és nagyon izgulok, hogy jól sikerüljön, mert idén nagy reformokon esik át a tábor, mégpedig először lesz négy napos, először tesszük hétvégére, hogy a dolgozó középnevezdek is részt tudjon venni, és a szívem csücske program is megvalósul, mert idén lesz gyerekprogram egy egész szombat délelőtt, ahol a családok, gyerekek is igazán jól érezhetik magukat.

augusztus 6.

Nehéz ennyi teendő mellett figyelni saját magamra, arra, hogy írjak, vagy egy kicsit önmagammal beszélgessek, de kénytelen leszek kiszorítani ezt az időt, hisz jövő tavaszra el kell készülni a Hiányjelek munkacímű ösztöndíjjal, aminek a címe már nem is ez, hanem Hipnagógia, és bizony ez a cím most egyre inkább hitelesebbé válik.

augusztus 7.

A kislányom Noncsika ma elment kirándulni, és majdnem egy hétig nem fogom látni, de még este adott egy gyűrűt, és arra kért, ha rá gondolok, húzzam az ujjamra, természetesen legszívesebben mindig rajtam lenne, de a kisujjam első percéig sem jön rá, és dagad az ujjam tőle, de nem bánom.

augusztus 8.

Az iroda udvara százéves térkővel van burkolva, körben öreg rózsák, a sárga bimbók egy nap alatt szinte szétrobbannak a napon, a fűszernövények jól bírják a hőséget, a bazsalikom, citromfű, menta illata délutánig nyomot hagy az ujjbegyemen, ha jól összenyomom őket, az ötvenéves fenyő alatt pók motoz a kűszópáfrány levelein, a filagória egyik sarkában feketerigó fészkel, s a szülők épp repülni tanítgatják fiókáikat, de még nagyon korán van, csak én ülök itt, s próbálok verset írni, mert nekem ez épp oly otthonos, mint ez az édeni udvar, ahol reggelente követhetem a tanuló madarak röptének szárnyaló íveit.

augusztus 9.

Megérkeztünk Tokajba, holnap kezdődik a 45. Tokaji Író tábor a maga örült nagy kihívásaival, reformjaival, amitől iszonyúan stresszelek, mert minden reform hatalmas kockázat is egyben, így most tényleg csak egy rövid mondatot tudok írni.

augusztus 10.

A hőség elviselhetetlen így rövidnadrágban és pólóban is, nem is tudom, mi lesz velem a délutáni

ünnepélyes megnyitón amikor felveszem a fekete hosszú nadrágomat a szintén fekete cipőmmel, és be kell húznom és gombolnom az ingemet, s persze emelett még fogadni a vendégeket a 42 fokok hőségben a Napon, de még ez nem elég, mert tartsam meg az eligazító beszédemet, vezessem fel a négynapos programot, de egy valamit semmiképpen ne felesek el: két ruhazsebkendő legyen a zsebemben, hogy legalább a mikrofon ne ázzon át az izzadtságomtól.

augusztus 11.

Szerda óta annyi halat ettem, hogy uszony nőtt a hátamra és hangtalanul tátogok.

augusztus 12.

Ma van a Tokaji Írótábor - Junior debütálása, egy gombostű sem férne a legszűkebb résembe sem, mert ha itt bukunk, nem is tudom, mi lesz, persze nagyon készültünk, a színpad áll, a székek a helyükön, megtörtént a hangbeállítás, minden egyenesben, a lángosos, a kürtőskalácsos, a fagylaltos a helyén, érkezik Gyuri bohóc, Tompetiék, az ugrálóvár dagad, feszül a trambulín gumilepedője, az arcfestő kipakolt, a pónilovak felnyergelve, 9.30 kezdés, de egyetlen gyerek sincs a környéken sem, azért én szólok a Másik Oldal zenekarnak, hogy kezdjünk 10 perccel később, s mire felmegyünk a színpadra, fogalmam sincs honnan, de annyi ember gyűlik össze, hogy egyetlen ülőhely sem marad, mindenütt ülnek az emberek, fűrtökben lógnak, s a gyerekek mosolya mindent széppé tesz, hatalmas siker, rám is fért ez az elmúlt napok nehézségei után.

augusztus 13.

Ma már kapok levegőt, lehűlt éjszaka az idő, s látom a tábor végét, persze ma is sok még a teendő, emléktábla avatása, egy utolsó plenáris ülés, egy fogadás, díjátadó, összepakolás, de már megcsap a böszörményi levegő szele, s ez feltölt még éppen annyi energiával, amivel kihúzom holnap reggelig.

augusztus 14.

Végre itthon, a játszótéren ülök, figyelem a kislányom arcán bokrosodó mosolyt, semmi fáradtság, elszáll minden, ami eddig nyomasztott, megölel, homlokomról letörli az izzadtságcseppeket, kicsi, hűvös keze az angyalok tenyerébe illik, olyan, mintha egy árnyék lenyúlna értem a felhők magasából.

augusztus 15.

Visszatérni oda, ahol eleve jó neked, ahol az otthon ugyanaz, mint a házad, kerted, ahol a fák régi ismerősök, mint az a pad is a parkban, ahol az első vers kikérezkedett rozsdás, nyikorgó vaskapuid mögül, ahol addig úgy voltál bezárva, mint egy lepke, akire befőttes üveget tett egy rossz gyerek s azt hitted, ez az otthonod, ez a csillogó ám levegőtlen tér, ez a szűkre szabott univerzum, ahol egymagad vagy csillag, hold, bolygó, ahol önmagad körül keringsz évmilliárdok óta, s csak arra vágysz, hogy jöjjön az augusztusi csillaghullás, és áthaladj egy meteorraj csóvján, hogy legalább addig ne egyedül keringj a ki tudja, hová vezető végtelenben.

augusztus 16.

Nagymamám azt tanította, hogy üssek háromszor a számra, ha csúnyát mondok, vagy ejtek ki a számon, és minél idősebb leszek, annál több esetben ütök rá, már akkor is, ha nem ejtem ki, csak gondolok rá, már akkor is, ha másról gondolok rosszat, már másokért is ráütök, helyettük is, sőt este elalvás előtt háromszor hármat ütök rá, hogy elég legyen addig, amíg alszom, ha véletlen olyat álmodnék, ami másnak rosszat tehet, így megelőzőm azt, hogy aki hallja és számolja ezeket az ütéseket, reggel ne kérje számon rajtam, hogy miért nem tettem, mert ezzel időt veszek el azoktól, akiknek sokkal nagyobb szükségük van a segítségre, és lehet, hogy nekik nem tanította ezt meg a nagymamájuk.

augusztus 17.

Mint ahogy minden közhely igaz, úgy az is, hogy nem állíthatod meg az időt, hogy nem lehet visszatekerni az óra mutatóját, persze, értem én meg minden, csak néha olyan jó lenne nem gondolni olyan bekövetkezett dolgokra, melyek miatt szeretném, ha nem lennének igazak az átkozottul elrongyolódott közhelyeink.

augusztus 18.

Ma már az elszámolások terrora vár rám, összegzések, összeadás, kivonás, osztás, szorzás, lassan úgy nézek ki, mint egy nyugdíjas könyvelő, akinek számítógép van az agya helyén, szemei állandóan világitó éjjeli lámpák, fogsora billentyűzet, karja végére odanőtt egy-egy Sharp számológép, s ha hozzászólnak, olyan egyenlettel válaszol, hogy azt a világon senki sem érti önmagán kívül.

augusztus 19.

Tartjuk a frontot az irodában, ketten maradtunk, a többiek szabadságon, szinte ugrálva várjuk a postást, hogy hozza a támogatási szerződéseket, hogy végre az ígéretekből egy sms csipogás legyen a telefonom kijelzőjén, mert annyi adósságot halmoztam fel két hét alatt, hogyha nem fizetnek nagyon hamarosan, még az unokám is az idei írotábor törlesztőrészleteit fogja nyögni.

augusztus 20.

Semmi kedvem az ünnephez, tele a fejem befejezetlen, de leginkább el nem kezdett, vagy félbehagyott, elhalt versekkel, és ezek csonkjai úgy nyonják az oldalamat, mint Krisztusét a végzet lándzsája.

augusztus 21.

Ma szomorú vagyok, mert eszembe jutott egy régi, fájó dolog, és a kislányom ma először nem szaladt elém, amikor meglátott a játszótéren, de talán azért, mert épp a hintában ült, és nem akart kiszállni, de mégis olyan furcsa érzés volt, pont úgy érzem magam, mint egy homokozóban felejtett kislapát, vagy mint egy letört szárnyú angyal, de holnap újra tanulok repülni.

augusztus 22.

Az irodában kezdek és itt is végződik a napom, mert az idei írotáborok költségvetését rakjuk össze a kollégáimmal, persze még híre sincs a pénznek, de legalább a sarokszámokat leraktuk, így könnyebb lesz, ha egyszer hozzájutunk a támogatásokhoz, hát nem túl izgalmas nap volt.

augusztus 23.

Tegnap este Nyirán Feri facebook oldalán posztolta Stiller Kriszta Altató című versét, nagyon felzaklatott a téma, mely engem nagyon szorosan körülvesz, és azt hiszem, mostanában kevés ettől erősebb verset olvastam, hisz még mai is nyomaiban itt működik bennem, s az egész napomat szorítja saját középpontom felé.

augusztus 24.

Ma a szokásos rutin irodai létkezdés után egy kis változatosság, hisz azt történt, hogy az irodánkban lekapcsolták a gázt, mert a fenntartó nem tudta kifizetni, szóval irány a központ, ahol közölték, hogy sajnos novemberig nem is lesz pénzük, és tulajdonképpen csak a miénket nem fizették ki – gondolom, minden más egyesület illetve intézmény fontosabb, mint mi -, ez persze nem nyugtatott meg, s ez után a kis kirándulás után be kellett mennünk a helyi NAV ki-

rendeltségbe, mert a kollégáim KATA vállalkozását újra élesíteni kellett, de kiderült, hogy hiába szüneteltették, visszamenőleg is fizetniük kell a NAV számlaegyenlege kimutatása szerint, de ha azonnal beadnak egy kimondhatatlan és megjegyezhetetlen számú adatlapot, talán minden egyenesben lesz.

augusztus 25.

A kéthete tartó derékfájásom mára tetőzött, már épp hogy csak el tudtam az irodáig tekerni, onnan egyből felhívtam a reumatológiai, ahol közölték velem, hogy a vizsgálat beutaló köteles, no akkor felhívtam a háziorvosomat, az asszisztens nő közölte, hogy a doki szabadságon van, de 11-től 13 óráig helettesítik, ekkor kaptam a gyereket, fel a biciklire, el a dokihoz, ahol már le sem tudtunk ülni, annyian voltak, így az lett a vége, hogy fekvé gépelem az egymondatokat.

augusztus 26.

Marno Jancsival novemberben készülünk egy közös estre, s épp eszembe jut, mert a Szöveges kontentbe Áfra épp tőle rakott be egy verset, ami Pilinszky négysorosára reflektál, s azon gondolkodom, milyen szövegeket is vigyek magammal, hogy Marnonak maradjon elég levegője ezeket kibírnia.

augusztus 27.

Egymás után két koncertünk is lesz két nap leforgása alatt, a basszusgitárosunk elköltözött, és elég nagy űrt hagyott itt maga után, de kb. két hete van egy új tagunk, egy remek basszusgitáros, Papp-Szalai Sándor, akinek remek érzéke van ahhoz, hogy a Másik oldal zenekar teljes-jogú tagja legyen, szépen ráérez a stílusunkra, igazán eredeti elképzelései vannak, dögös, teljes és jó támasz a basszussával, összefogja az amúgy szétszaladni is képes harmóniákat, szóval tulajdonképpen éppen azt és annyit tesz, mint egy remek basszusgitáros.

augusztus 28.

Nem sokászeptember, készülni kell a Mezőgye programjainkra, de még gőzünk nincs, kiket hívjunk, csak körvonalak, de nagyon gyorsan fel kell töltenünk decemberig négy minőségi programmal a Kör őszi szezóját, még szerencse, hogy sok az aktualitás és az évforduló, bizony ezen a nyomonalon kell haladnunk.

augusztus 29.

Napok óta nem láttam Noncsikát, olyan távolinak, homályosnak tűnik most a kapcsolatunk, minden tagomban reszket a hiánya, ilyen csak lányos apák érezhetnek, s ha tovább írnám ezt a mondatot, át kellene mennem érzélgősbe, amit nem akarok.

augusztus 30.

Olyan jó ez a hűvös hajnal, ez a csend már az ősz első pillantása, egész évben ezt várom, bezzeg a szomszédok már szidkozódhatnak, hogy kinek jó az, ha elmúlik a nyár, bárcsak állandóan a pusztító forróság lenne, strand, barnulás, medence stb, teljesen hülyének néznek, ahogy dideregve élvezem a friss levegőt egy szál atlétában cigivel kezemben az udvaron.

augusztus 31.

Magány az, ha már nem hiányzik senki.

Horváth Viktor

Október

1. Ma az erdőben futottam, lefelé az északi oldalon, a fák közé még éppen bevilágított a délutáni nap, viszont az avarban megbillent egy kő vagy valami fadarab, kifordult a bokám, szétment az ínszalagom, és már sokszor szétment, hol focizás közben, hol máshogyan – már annyira kilazult, hogy tők sima terepen is ki tud menni, közben pedig az október a kedvenc hónapom – ez történt az északi oldalon.

2.

A mankózással új dimenziók tárulnak fel: a járáshoz két kéz kell, minden lépés egy fekvőtámasz, ha megfogok valami mást, eldől a mankó, a tér átértékelődik.

3.

Minden válság azért van, mert vele foglalkozunk – lehet pl. valami tők mással is.

4.

Keats írta ezt a szonettet, én csak magyarul írtam meg (lefordítottam):

ha félek tőle, hogy meghalhatok,
mielőtt tollammal a gondolat
könyvek írásjeleibe forog,
ahogy a csűrbe jut az őszi mag;
ha olvasom a csillagarcú ég
ködös jelképeit, s félek, soha
nem írhatom le a roppant mesét,
bárhogy segít a sors vagy egy csoda;
s ha úgy érzem, hogy többé sose látlak
– te kedves, félórányi tünemény –,
elhagy a bódult mámor és a vágyak,
s magam állok a világ peremén;
akkor már semmi nem lesz ott velem;
nem lesz hírnév, szerelem – semmi sem.

5.

Nem ismerjük azt a játékot, amelyben a nők úgy jobbak a férfiaknál, ahogy a férfiak jobbak a nőknél a sakkban; és azért nem ismerjük, mert az a játék nem jöhetett létre a patriarchális világban – és most megöljük a földet.

6.

Írunk egy regényt, aztán megsemmisítjük (kitöröljük), viszont naplót vezetünk az írás folyamatáról, és ebben.

7.

Az a női játék nem játék, és ott a nők győzik le a férfiakat, de ez a győz-veszít kettősség is csak férfitalálmány, és a női játék a vesztes-győzelmet nem ismeri – talán van benne vér és halál, de vesztesek és győztesek nincsenek.

8.

Olvastam, hogy a Zrínyinek tulajdonított „ne bánts a magyart” szlogent később rávésték a magyar hadak ágyúinak csöveire – tragikomikusan önpusztítást programozó, beteg ötlet.

9.

Drágám, légy szí, dögölj meg;
vagy inkább én megöllek.

10.

Nem az az üzenet, amit a zászlóra írunk (pl. Lenin, Allah vagy a Nemzet), hanem maga a közös zászló, amely megóv a gondolkodástól és a kérdezéstől.

11.

A játék.

12.

Ez vagyok én;
és a növény.

13.

Elvileg egyszer, egyszer halunk meg – intézzük úgy, hogy élmény legyen –, elvileg.

14.

Tagadással és tiltással csak az ember bonyolítja az életét – mese, hogy Isten ebből a célból Fákat rakott volna a Kertbe.

15.

... és Margarita:

egy meleg, tavaszi estén az alkony
órájában, a Margit-szigeten,
sötétülő lombok alatt, a parton,
két költő kereskedett a neten;
az árfolyamról beszéltek vidáman,
lent a folyó szelíden áramolt,
a nagykéssel lassan mögéjük álltam,
a túlparton szépen felkelt a Hold;
a hídnál csikordult egy villamoskerék;
válasszák ki a legszebb csillagot;
egyiktől elvettem a laptopot,
a másoknak levágtam a fejét;
inverz alakzat vagyok itt a Földön;
akarják, hogy a Sátán üdvözljön?

16.

Nem a háttérhatalmak, hanem az előtérhatalmak.

17.

Pelevin, Móricz, Auster, Homérosz és Huellebeck nem ítélik meg a hőseiket, Kosztolányi és Spiró sem, viszont Márai, Jókai és Dickens igen – ezzel bűnösnek nyilvánítják az olvasót, gonosznak, kárörvendőnek, sunyinak és gyávának, mintakövetőnek, manipulálhatónak, manipuláltak, kontrolláltak, önállótlanak, aljasnak és gyerekeknek.

18.

Ne ítéljük meg az isteneinket.

19.

Ottó és Melinda szerelme – dráma.

20.

Zorro teszi a dolgát a fekete köpenyében és álarcában, és fogalma sincs róla, hogy mindenki tudja, hogy ki ő, az emberek pedig hagyják, csinálja csak; mindenkinek megvan rá a jó oka, hogy hagyja – avagy mindenkit Egy ok vezérel.

21.

Ez a körülmények kora.

22.

A tárgyalás után minden bíró leüli azt az időtartamot, amire a vádlottat ítélte.

23.

A pápa ujján van egy gyűrű, és ennek a gyűrűnek az arany foglatában a drágakő helyett egy műanyag billentyű van: Enter.

24.

A könyvtár olvasótermében egy nő ül az asztal túlsó felén, szemezek vele, ez így megy napról napra; és haladunk, egyre közelebb kerülünk egymáshoz, egyre intimebb és mámorítóbb minden; a félmosolyok, a felhúzott szemöldökök, végül odamegyek hozzá, megszólítom, és amikor válaszol, ráismerek a hangjára: a feleségem.

25.

Budapest, Hősök tere – elemzés: hány nő van a domborműveken, és mit csinálnak azok a nők – és most már értjük, hogy a férfiak a saját hülyeségük miatt halnak meg tíz évvel a nők előtt.

26.

Ne tegyük hiteltelenné a csodálatos és hasznos és gyógyító tanítást olyan képtelen ötletekkel, hogy a vallásalapítót egy szűz szülte, és hogy eleve mindenki bűnös.

27.

Megfigyelés a nemekről: a nők és a férfiak egyaránt beszélnek, közben pedig az ivarszerveik egészen mások; a férfiak és a nők teste között mégis rengeteg hasonlóságot fedezhetünk fel; ilyen a végtagok száma és elrendezése, a fej helyzete, az arc szerkezete, a két szem, alattuk az orr,

még az alatt a száj, kétoldalt a fülek, a fej tetején a haj, a számban a fogak száma is megegyezik, a legtöbb belső szerv szintén azonos, ráadásul ezeknek a szerveknek a helyzete és a funkcióik is megegyeznek; például az érrendszer és a vér, ez a vörös folyadék, ami a tápanyagokat és az oxigént szállítja, továbbá csoportokba is sorolható, és a csoportokhoz csatlakozni lehet; a csatlakozásnak számos előnye van, pl. a vércsoportokban nem kell tagdíjat fizetni, és szükség-helyzetben az azonos csoportba tartozó tagok vére a tagok között szabadon áramoltatható, férfiak és nők egyaránt tagok lehetnek, de hát a nők gyermekeket szülnék, a férfiak pedig nem, ráadásul egy nőnek a sajátjával ellentétes nemű gyereke is születhet, de még ennél is hajmeresztőbb, amikor egy nőben egy másik, még kifejeletlen nő van, tehát benne, a belsejében, miközben a nőknek és a férfiaknak közös szavaik vannak, amelyeket szinte ugyanúgy értenek – és a szoptatás.

28.

Az embereken bőr van.

29.

Isten, áldás, magyar, jó kedv, bőség, védő kar, küzdelem, ellenség, balsors, víg esztendő, bűnhődés, múlt – jövőendő?

30.

Amíg a fegyverek a börtönben csak egymással vannak összezárva, nincs esély; de ha majd az állam megszervezi, hogy tanárok, bádogosok, informatikusok, orvosok, papok, művészek, jogászok, kőművesek, reklámszakemberek, közmunkások vállalják önkéntesként, hogy együtt raboskodnak egy-egy gonosztevővel, és ha majd az állam ilyen állásokat és ilyen képzést is teremt, és ha ez szakma lesz, na akkor.

31.

Isten óvjon a vallásoktól.

32.

Az USA vagy Oroszország észreveszi, hogy a másik kilőtte rá a rakétákat, és a rakéták húsz perc múlva megérkeznek, és felperzselik az országot és vele a fél világot – ha visszalőnek, akkor elpusztul az ellenség is és vele a világ másik fele is, de ha nem csinálnak semmit, megmarad valaki.

33.

Az Országházban dolgozhatnak és lakhatnak a tudósok, művészek, feltalálók, filozófusok és más hasznos elemek – a politikusok pedig elköltöznek egy külvárosi irodaházba.

34.

Úgy halványulsz bennem lassan, ahogy egy elárult királynő hada fogy.

Szimónidész epigrammái

Az íj

Itt ez az íj könnyes harcból szabadulva pihenget
Athéné-templom isteni húse alatt.
Gyakran idéz csataordítást, küzdelmes időket:
perzsa lovas-vérben mosta serény nyilait.

(AP 6, 2)

A dárda

Dárda, panomphaiéi Zeusznak légy te ajándék,
és e nagy oszlopnak dőlve pihend ki magad:
már a hegyed megtompult jócskán, régi darab vagy.
Ó, hogy röppentél egykor a harc mezején!

(AP 6, 52)

Egy hálaajándék felirata

Szószosz meg Szószó adják ezt áldozatukként:
Szószosz mert túlélte, Szószó mert Szószosza megjött.

(AP 6, 216)

A thermopüli csata hősei

Háromszázezer ellen küzdött hősi csatában
itt Peloponnészosz négyezer embere meg.

(AP, 7, 248)

A spártai hősök sírverse

Menj, idegen, tudják meg Spárta lakói: a törvényt
megtartottuk, bár hadseregünk elesett.

(AP, 7, 249)

A korinthosziak sírverse Szalamisznál

Itt fekszünk holtan: Hellászért folyt ki a vérünk,
mély szakadék szélén állt meginogva hazánk.

(AP, 7, 250)

Kóoroszlán Leonídász sírján

Állataink közt én, a legelső, őrzöm e testet.
Első volt ő is hős katonái között.

(AP 7, 344)

A hősi halottak emléke

Hellászt el sose múló hírnévvel koszorúzták,
bár a halál kormos fellege nyert diadalt,
halva se haltak meg, holtukban is élnek: erényük
Hádész mélyéből megszabadulva ragyog.

(AP 7, 251)

A kereskedő sírja

Krétai Gortüszből Brotakhosz vagyok én s ez a sírom.
Végső üzletemet itt kötöm: én s a halál.

(7, 254)

Püthónax sírja

Püthónax tetemét s testvérét rejti a föld el:
szét sose nyílt bimbók voltak a sors mezején.
Ezt Megarisztosz emelte, az apjuk, örök kegyeletként,
így örvend nékik még a halálban is ő.

(AP 7, 300)

Haláli nász

Gorgipposz vagyok én: násztermet még sose láttam,
széphaju Perszephoné vár. Ki te sem kerülöd!

(AP 7, 507b)

A Khalkidikénél elesett athéniak emlékére

Dirphisz lejtőin haltunk meg a harcban, a sírunk
Euríposz mellett hirdeti érdemeink.
És jogosan, mert ifjúságunk szirma lehullott,
harci halálfelhő lepte be fényes egünk.

(AP 16, 26)

A halálról

Örvend most Theodórosz, hogy meghaltam. Más meg azért lesz
víg, mert ő halt meg. Jaj, de vidám a halál!

(AP 10, 105)

Csehy Zoltán
fordításai

Vasadi Péter

A nagy idegen

R. Scaife-nek

„Ami lát, azt nem lehet látni.”

Védák könyve

Viktor E. Frankl közlése *A tudattalan Isten* c. művében

Észre se vettem, hogy
a sűrű belga kocsisor
s a Casino fehér oszlopai
elválasztanak a tengertől.
Körös-körül óvatos dudálás.
Előttem, alattam alig hús
méterre ez az esetlen
diózöld óriásvíz, ég-
színek áramlásaival.

Ez a tág tekintetű szem,
vagy inkább pillantás
vár, bűvöl, hív, leigáz,
egy orrszarvú páncélos
közönyével. Hirtelen elereszt.
Bukdácsolva futok, ugrálok
lefelé az út magasából.
Itt van, megállít a homokon.
Szeretnék mondani valami
egyenrangút, hogy milyen,
mi ez az elsőpró jelenés,

de semmi nem jön ki,
nem akar elhangozni.
Ez a fajta valóság nem
hagyja magát megfogni,
ütni, simogatni. Elutasít,
összegyűr hangot, szót,
ámulatot, leleményt.
Nincs se közel, se távol.
Itt van. Ő ez itt, és ő a van.
Kíméletlenül emberidegen.

Elvállalja a semmit.
De szép, embertelenül szép.
Nézem. Ez az egy, amit tehetek.

Szemben a másik part,
a függőlegesen lemart
sziklás, fűgyomos, mély
meredek; az ott Anglia.
Az ember nagy.
A természet nagyobb.
Teremtőjük egyetlen.

*A vers közzétételével emlékezünk a 2017.
november 24-én elhunyt költőre.*

Géczi János

A hal

Hogy a hal *akkor* veti fel magát
s *most* esik a mólóra, azt egyedül
a kőre mázolt felirat tanúsítja.
Vizsgálom, mint akinek megnyílik
a helyzetben a szavak értelme.
Sarujába búvik és skorpióra lép
a jelentés: verőfénytől sápad,
verítékezik és a légszomja mutatja
a végzetét.

A hal keszeg, mit sem ért a hasonlatból,
amelyben a féreg lapul
és önvédelemből öl.
Tengert veszelve csapkod a betűk között.
Kíméletlen a kék, miként a többi szín is,
amelyeket a dolgok magukra öltenek.

Itt állok, mást nem tehetek,
centrumában a *lesznek*.

Kevés vagyok

Ányos Pál

Kevés vagyok a panaszhoz. A barátból nem marad
semmi. Szalmakazlat miként szálanként,
a barátságát kihordja Veszprémből reggelre a
szél. Mi minden tűnik el! A hangszer a hegedűtok-
ból, a szobra a szentnek, vízkék tűzoltókabátban,
ami évszázada strázsál a várárok fölött, s a
zápor, amely az ambrosianus himnuszról hullni
kezd ide és a kerti növényeket élesztgeti!
A sűrű eső abbamarad! Annak utána, hogy
a trombitafolyondárt, amelyik a templomtőtől
tréningezik a nagy magassággal, gyomként kivágják
s a gázolajjal gyökerét locsolják. Kevés vagyok
a panaszhoz.

Este a ferencesek templománál
leszólít és kis jóuramnak nevez a tévelygő,
arkangyalos a kinézete, ám szemszíne vadon
zöld. Kispap üldögél a csúf Szentháromság-szobornál.
Hallom, amiként motyogja, a megváltáshoz akad

számos terve, s van, mi okot ad sopánkodására:
az üres, megszólalni képtelen tok, porló gipsztest,
hisz' belül fehér. És a lián, mely túlkúszik a ke-
reszten, jut, bár nincs lelke, a mennyek toronygombjáig.
A panaszhoz kevés vagyok. Nem látom a várfejű
várost, a parókás figurákat és a hars széltől
nyugtalanokat. A kiürített helyszín csakis van
annak, aminek ott volt a kivégzőhelye. Átjárnak
a turisták rajtunk, magukban hordozzák, amit lát-
nak, s viszik magukkal, ami szerethető. Történet
nincs, amely itt maradna.

Princzinger Anna

Találkozás

Itt van. Ma is. Tíz óra öt perc. Majdnem pontos volt. Itt van, nem is köszön, lehajtott fejjel csoszog el mellettem a gyerekkönyvek felé. Nagyot nyelek. Nézem a görbe hátat. A köröm belefúródik a tenyerembe.

Itt van. Most van itt, és nekem most kell beszélnem vele. Most. Amíg le nem ül, és ki nem nyitja a könyvet. Meg kell mondanom neki... Meg kell mondanom neki sok mindent, például azt, hogy ez nem könyvtár, hanem egy könyvesbolt, ide nem azért jár az ember, hogy óráig üldögéljen, meg olvasson. Bár, ha még ezt tenné... De nem. Simogatja a lapokat, nézi a mesekönyvek képeit és motyog.

Körülbelül két hete. Minden nap. Órákig.

Megállok egy polc mögött. Nézem az idős asszonyt. A nagyanyám lehetne. Ül és pislogás nélkül bámulja a lapokat. Mintha nem is azokat nézné. Hirtelen összecsapja a könyvet.

- Nem látta valahol Andersen meséit?

Nem fordul felém, de tudom, hogy hozzám beszél. Hogy láthatott meg?

- Elvitték. Tegnap délután.

Eszembe jut a piros kabátos anyuka, meg a kislány, meg a megkönnyebbülés, hogy nem vet-
ték észre a gyűrött lapokat.

- Elvitték - mondja. Feláll, helyére teszi azt a könyvet, amit az előbb olvasott, újat vesz elő, de nem látom, hogy mit, elfordulok, visszamegyek a pulthoz.

Eltelik fél óra. Jön két nő. Aztán még egy. Aztán egy férfi. Aztán senki. Újra ketten vagyunk az öregasszonnyal. Ha nem surrant ki az ajtón, miközben én valamelyik vevővel foglalkoztam. Bár kisurrant volna! Úgysem. És beszélnem kell vele. Kíméletesen. A gyűrött lapokról is.

Lábujjhegyen megyek a polc mögé. Csámcsogás. Kinézek a polc mögül. Eszik. Kekszet eszik, háztartási kekszet. Potyognak a morzsák a könyv lapjai közé. Összeszorítom a szám.

- Megmondom neki. Ilyet nem lehet - némán mozog a szám.

Már indulok, amikor megállít a hangja. Nem, ez a hang nem nekem szól. Ez a hang más. Ez a hang meleg. Ez a hang ölel. És nevet. És sír. És ez a hang minden, minden, ami lehet egy hang.

Ez a hang kérdez. Azt, hogy kérsz? Meg azt, meséljek még?

És ad. És mesél. Még.

Marton Árpád

Korona-ucca 25.

Csak egyszer jártam ott.
Emlék, legenda mégis oly sok
fúzi lelkem a régi lakhoz:
sosem látott falakhoz
tapadt ősrégi álmok.
Hőségben kerti délutánok.
A nagyebédlő fája ében.
Csobogás a vízmedencében.
Leánder dézsaszám a gangon,
valcer sápadt zongorahangon,
szökdécselés a lépcsőn,
búcsú az ablaknál, de későn –
és hány halál... A ház falán:
áttetsző máriaüvegen,
szemem előtt zajlik a sok történet,
melyet az idő régen semmivé tett,
de – hű emlék-cseléd – elevenít a lélek.
Vakult tükörben elporladt remények,
ezüsttálcán ünnepi sütemények,
ajakmeleg párája húlt poháron,
térzene meisseni levesestálon,
s a vasárnapi tyúkleves gőzéből
énem mélye támad föl múlt ködéből.
Varázsszikrák eltűnt karácsonyfákról,
vaníliás cukor farsangi fánkról,
ragaszkodás, aggódás, mennyi féltés,
elhallgatott bánat, bizakodás és
konok nemetmondás a sorsra.
Akárcsak sárgult palackposta:
e porladó emlékek szíven ütnek.
Talán mindegyikünknek
lelkében áll egy régi ház.
Szívünk házirendjére ő vigyáz,
döngesse kapuit bár vész s a gyász:
csukott spalettákkal, konokon várja,
hogyan elnyelje az alkony óceánja.
Hogy benne jártam, semmi ék
nem élesztette régi életét:
sem függöny, sem lakk, semmi perzsa.
Kopáran kongott, mint kifosztott herma.
És mégis. Megbabonázottan álltam
a múlt rozsdasikolyos kapujában.
Hány szépiaszín álom éledt régi képen,

titkos álmok nyögtek a padlóeresztékben,
és ereklyévé szentült mennyi sok lom:
árnyakból éledező régi otthon,
reménysugár, jelzőfény annyi poklon.
Egy régi-régi ház a lélek mélyén,
kaszokódó a létnek meredélyén,
hol őseink ábrándjaiban laktunk
s ha összedől, hát mi is véle omlunk.

Frimmel Gyula: Reneszánsz fénykép

Hétfvári Andrea

Rilke után

Hullámzik, megfeszül a teste,
törvény nélkül nincs múlt, jelen,
káprázat, hullás szüntelen,
míg tücsköt tűz a fú közé az este,

jövendőt szór egy ismerős tenyér,
a rothadáson túl formáz, lesújt,
minden dobbanás felmagasztosul.
Borpárlat, majd üres kenyér

az ember, vázában virág,
előtte fűszer, tiszta abrosz,
ősz mormol vagy tavaszt hoz,

vér és könny, asztalán egész világ,
ha minden egyes gyökérből kinő
a fatörzsekbe száműzött idő.

Oda-vissza

Klímája most már egyre hűvösebb,
hol egyre feljebb érünk, és az ösvény
kanyarog lustán egyenesen, görbén,
és egyre jobban látszik, hogy a seb –

amellyel gazdagabb lett sár, talaj,
csak néha lüktet, fáj, majd elsötétül –
egy új kezdet lehet, hogy aztán végül
jövőre inkább vagy talán tavaly

teremtményeit mindig visszabontsa,
mert fordítva és részletekben alkot,
mindegy neki, hogy lovat vagy galambot

gyúr, arra vár, hogy egyre ontsa,
sosincs készen, és végül egyre megy,
magába olvaszt apránként a hegy.

Madár János

Tört őszi ének

Szétnyíló táj,
cserépdarabok,
lábnyomokban
megrepedezett jel,
végzet.
Szülőföldem olyan,
mint az utolsó lélegzet.

Még áll,
de már
rogyadozik az ól,
érett gyümölcsök
szivárognak
a föld repedéseibe,
bomló falevelek
a kincsen.
Mint ahol
gazda nincsen.

Az elhagyott
tanyák fölött
megbillent a csillag:
hull,
hull
a kő.
A dús mezőkre,
koldusok, szolgák
egyetlen
édenére is
rázúdult
az idő.

A megcsontosodott
növényi száraz
labirintusa
túl szűk.
Nagyapám is
ott botladozik,
mint egy hajlott fa,
ott vonul köztük.

A kukoricatáblák
száraz gyalogútjain

mennek hosszú sorban
a szegények.
A Nap békés csöndjét
szétzúzta
tört őszi ének.

Lapozz bele a fákba

Lapozz bele a fákba,
minden levél egy-egy győzelem.
Az évgyűrűk lágy erezetében
indulj el örökre velem!

Az idő mostoha nemlét,
csak a kezed lesz áldott virág.
Ujjaid meggörbült menedék záloga,
mire fényes feszületté magasodik
szívedben a vágy.

Érezni, fájni –
csak tiszta ember tud.
A hófehér égboltot
sose hazudd!

Csillagnyi csupán
ez a világ,
és benne a szó,
az ének is
törékeny ág.

Madarak tolla, ha rávetül
megmaradt gallyainkra,
akkor a csönd
mégis eljőhet.
Beleszivároghat
lábnyomainkba
és cipelhet
árnyékot, követ.

Szikra János

Föltámadásig

Nem szavaltam verseket a temetőben éjszaka,
nem csokolóztam veled délben
Róma szűzmáriás mimózái közt,
de ettől még kitilthat örökre egy alföldi
kisvárosból bármikor a hatalom.

Számúzik az albumokból arcomat,
anyám imakönyvébe köpnek,
kiradíroz a múltból
a csupa-csupa kisbetűs figuráknak
gazsuláló emlékezet.

Mégsem fekszem sínek közé,
nem indulok vén Kassákként Párizsba gyalog,
nem bandázok kalmárokkal Európa piacán,
püspökgyűrűt sem csokolok
hazug hívek gyülekezetében.

Nincsen bennem keserűség,
mert a boldogság beszél belőlem,
ha mély szemedben éjszakázom, kedvesem,
aki néha mosolyogsz a zuhany alatt,
s kertünkbe fűszereket ültetsz,
hogyan holtak hosszú útjuk végén
föltámadásig illatozzanak.

szocreál

ki van rakva
eléggé ki van rakva...

országos vagonkirakás
cement- és szénporban krákog a brigád
brezsnjev és kádár satöbbi –
összeecsókolózik száz csóffadt szívlapát

raktárműszak után kőbányáról
a huszonnyolcassal koszosan, hazafelé
kabátgomb varrás a klauzál téren
fokhagymás zsíros kenyér
hétvégén halászléköcka-leves
s néhanap mozi, sok mozi
gyönyörű, gyötrelmes európai mozi

befelé vérzik el fiatalságom

este a merev faszéken
zeffirelli erkély-jelenetében
júlia fekete körme
buggyanó emléje –
varga anikó későbbi emléke szerint
eléggé ki van rakva a nő

csapágysikátor
fáradt olajjal föl kent beton
halkockás tésztaleves
verona, kimerevített ifjúság –

Cseresznyeszüret

A kertjük végében hatalmas cseresznyefa állt, roskadozott minden évben, elajándékozni se tudták, annyi termett rajta. Nagy szemű, szinte fekete, roppanós cseresznye. Nóri a lombkoronában a kedvenc helyén ült, hátát a fa törzsének vetette, lába kétoldalt lógott lefele kényelmesen egy vastag ágról. Onnan kémlelte a főutat. Habár a távolság miatt csak egy kék matchboxnak tűnt a Trabant, tudta, hogy végre Brigi, a barátnője érkezett meg.

Brigiék a szomszéd házat néhány éve vették meg és újították fel hétvégi háznak. Régi tornácós vályogház volt, olyan, amilyenben az ő nagymamája is lakott. Szépen rendbe hozták, nem maradt rajta egy repedés sem. A lábazat régi szürkéskék festését is egy sokkal melegebb, sötétzöldes árnyalatra cserélték. Nórinak ez nagyon tetszett, ki nem állhatta azt a szürkéskék színt, hátborzongatónak találta. A mamájánál még a kapu is olyanra volt festve meg a faablakok keretei is. Brigiék nyáron minden hétvégét ott töltötték, ősszel, télen és tavasszal viszont egyáltalán nem jöttek, csak Brigi apukája szaladt ki néha egy-egy délutánra a ház körüli legfontosabb teendőket elvégezni. Irigyelte Brigit az apukája miatt. Igazán kedves ember volt, nagyon közvetlen, barátságos, olyan öblösen tudott nevetni, hogy az ő udvarukban is hallotta mindig, ha Joci bácsinak valami kedvére volt. Az ő apukája sose nevetett, és nem szerette az érintéseket. Egy kezén meg tudta számolni, hányszor ölelte át őt vagy a testvéreit. Joci bácsi mindig megölelte, amikor találkoztak, Nóri pedig titkon hálás volt neki ezért.

Gyorsan lemászott a fáról, füléről leakasztotta a cseresznyefülbevalókat, bekapta őket, és a magot jó messzire kiköpte, miközben szaladt vissza az udvarukba.

– Megjöttek Brigiék! Átmegyek! – kiáltott be édesanyjának a szűnyoghálós ajtón keresztül, aki épp az új kenyérsütőgéppel bajlódott. Anyja intett gyorsan, hogy menjen nyugodtan, majd visszarokkadt a mamától áthozott halványzöld hokedlire a használati utasítással a kezében.

Brigiéknek nem volt csengője, ezért ő is, mint mások, csak be szokott kiabálni a kapun. Épp a csomagjaikat pakolázták ki a Trabantból, amikor Nóri megérkezett. A két kislány pirulva összeölelkezett. Brigi anyukája szokásos fásultságával köszöntötte Nórit, mindig olyan volt, mint ha már semmi se érdekelné az életben. Joci bácsi viszont azonnal közéjük lépett, és mindkettejüket magához szorítva üdvözölte Nórit. Nagy, puha tenyerében szinte eltűnt a két kislány spagettipántok által szabadon hagyott válla. Vaskos ujjai alatt kifehéredett napbarnított bőrük, ahogy kicsit megszorította őket.

– No, milyen lett a bizonyítvány, Nórika? – kérdezte vidáman, és közben megcirógatta Brigi arcát. – A mi Brigink 5. osztályban is kitűnő lett.

Nóri lesütötte a szemét. Erős hármás volt szinte mindenből, a magatartás- és szorgalomjegyei mindig kiválóak voltak, de erre nem tudott büszke lenni. Szégyellte magát Joci bácsi előtt. Brigi mellett mindig nagyon butának érezte magát, ha az iskolai eredményekről volt szó. Brigi eközben rosszkedvűen kibontakozott az ölelésből és maga után húzta barátnőjét a szobájába. Nóri még beszélgetett volna kicsit Joci bácsival, de amint meglátta Brigi lemezárugyári játékkönyháját, azonnal megfélemedezett róla. Bő egy órája játszottak már, amikor Joci bácsi fürdőgatyára vetkőzve megállt az ajtóban, és hívta őket cseresznyét szedni. Brigi durcásan kijelentette, hogy nem akar menni, de Nóri addig győzködte, hogy kimentek a kertbe.

Brigiéknek sokkal kisebb fájuk volt, mint nekik, de Joci bácsinak így is fel kellett rá mászni. Egy nagy, szürke műanyag vödöröt is felvitt magával, kampóval maga mellé akasztotta, abba szedegette a cseresznyét, míg mindenféle viccekkel szórakoztatta a lányokat. Brigi semmin se

nevetett, de Nóri igyekezett mindent megérteni, és amit nem értett, azon is jót kacagott. Joci bácsi kedvesen nézett le rá, majd egyszer megkérte, hogy jöjjön közelebb a fa alá, hadd adja le neki a megtelt vödöröt. Nóri elvette, a földre tette, majd egy üreset nyújtott fel helyette. Joci bácsi ekkor testhelyzetet változtatott, nagyobb terpeszben állt a két faágon, úgy nyújtózkodott a távolabb függő cseresznyékért. Nóri felnézett, majd azonnal elkapta és a földre szegezte tekintetét. A fürdőnadrágból félig kibuggyant Joci bácsi heréje. Brigi a földön ülve pipitérkoszorút font. Látna barátnője zavarát felnézett, majd ugyanazzal a rosszkedvűséggel, mint az udvaron a Trabant mellett, felállt és némán visszasétált az udvarba.

Nóri utána indult, Joci bácsi azonban visszahívta, kérlelte, hogy nézzen rá, csak egy pár cseresznyét akar adni fülbevalónak. Nóri meredten nézte kék klumpája orrát, s amikor Brigi apukája már mellette állt, akkor emelte csak fel a tekintetét. Joci bácsi egyik kezével megfogta a vállát, majd a lány füle mögé tűrte a haját, és a fülére akasztotta a páros cseresznyét. Nóri visszasétált az udvarba, Brigi mellé ült egy pillanatra a hintaágyba, majd elbúcsúzott és hazasétált. A kapujukon átlépve leakasztotta füléről a cseresznyét, nem ette meg, eldobta messzire, és egy pillanatra megállt a szűnyoghálós ajtó előtt. Apukája és édesanyja hangosan vitatkoztak benn a konyhában.

– Miért ne szerethetné annyira? És ha örökbe fogadták, akkor mi van? Brigi egy igazi jó gyerek, csupa ötöse van, nincs vele semmi baj, szorgalmas – hadarta édesanyja egy kávéscsészével a kezében a konyhában.

– Akkor se a sajátja. Azt nem lehet úgy szeretni – jelentette ki apja, és rágyújtott.

– Négy éve ők gondoskodnak róla – folytatta anyja, majd maró gúnnyal hozzátette: – Vagyis a Joci. Tudod, hogy a Rozi milyen, az egy szalmaszálat nem tenne keresztbe a lányért.

Nóri fáradtan ült a késő esti 3-as metrón. Egy örökkévalóságnak tűnt, míg a Stephansplatzra ér. Émelygett, bántották a szagok, amik abból a részeg társaságból párologtak, amelyik a közelében ült le az előző megállóban. Hasára tette a kezét, noha még közel se járt ahhoz, hogy érezhesse a baba mozgását. A 13. hétben volt, de már kialakult benne a reflex, hogy időként megpihentesse a tenyerét a hasán. A következő megállóban középkorú pár szállt fel, vele szemben ültek le, és Nóri akaratlanul is bámulni kezdte őket. A férfi nagy, puha tenyerében szinte eltűnt a párja vékony csontos válla, ami fázósan bukkant elő a csinos, flitteres, kivágott ruhája alól. Vaskos ujjai alatt kifehéredett a váll napbarnított bőre. Ahogy a nő a füle mögé tűrte kisimított vékonyszálú haját, és a metró éles fényei megvilágították erősen kifestett arcát, Nóri rájött, hogy tévedett a korát illetően: alig lehetett tizenöt.

Ferentz Anna Kata

Emelő

Újrakezdetnek vettem azt,
hogyan megtanítasz eszkaáátorozni.
Pedig csak egy csitt volt
a számra csók helyett.
Vörös a telihold, primán
kezeled az emelőt.

Én Cs. T.-t hallgatok egy árva
szalmabálán, s nem értem,
hogyan lett a teliholdból meg
az emelőből is megszokás
s visszaáskálódás közöttünk.
Fölém hajolsz és
kiveszed a törölközőt a hátam mögöl.

A kapu fele menet összeveszünk,
mert visszaneztem, s
könnybe lábadt szememben a hold.
Te azt mondd, feljebb húzták az égen,
én azt, hogy tolták idelentről.

A bácsi a tejes bidonnal mondta,
hogyan vigyázzunk, ne hogy
ellopják az eszkaáátort, mint a holdat,
hisz a mező dereka mégiscsak,
s ki tudja, kinek járja meg az agya.
Ha nem is bírja el, de megcsapolja.

Jól látható, mint rajtam a méreg.
Nem rejtik el a lopott tréfák,
a lökdösődés, a kitámasztott kapu.
Azt hittem, nem nyitnak ki
mindent a kulcsaid, de
a szem most is nyitva,
amíg horkolsz háttal nekem.

Kecsketej

Alszik, mint a tej. Mellette én, mint a tejút:
szcintillálnak bennem a kétes csillagok.
Lehet, hogy ez már csak fény, nem égitest.
Reggelre leíródnak mind a betegtájékoztatóra
– papír nincs –, aztán kidobja a gyógyszeres dobozt.
Rám néz, csendet követel.
Nem a békéset, hanem valaminek a végét.
Szégyenlem, hogy előtte írtam,
és tudja: rosszul vagyok.
Pedig igyekszik. Hajnalonként ágaskodik unottan,
ha mindent megteszek. Ha könnyeimmel nedvesítem.
Elvisel, bár tán haragszik is.
Amíg nála voltam, elromlott a forralatlan kecsketej.
Pedig azt... kívánta.

Enteriőr **Frimmel Gyula** és **Farkas Ferenc** munkáival

Üzenetek

Pósvai Teri néni hajnali négykor kelt, könnyített magán, kezet mosott, elkészítette a gyógyteaáját, majd amíg lassan, kortyolgatva elfogyasztotta, átlapozta kedvenc bulvármagazinját. Nagyokat csetteget a legújabb botránnyos válásokon, és elégedetten nyugtázta, ha újabb ittas vezetésen kapott celebek nyerték el méltó büntetésüket.

Újra könnyített magán – a gyógytea erősebbre sikerült a kelleténél –, kezet mosott, aztán nekilátott napi teendőinek elvégzéséhez. A konyhaszekrény bal felső fiókjából írólapot, tollat vett elő, és formás, kerek betűkkel dörgelemes levél megfogalmazásába kezdett. Az iromány Baloghékról, illetve Baloghék kutyájáról szólt, aki este tizenegykor megint fél órán át vonyított az erkélyen, így Pósvai néni nem hallhatta jól, hogy a krimiben mi volt a nyomozó legfőbb bizonyítéka az állítólagos tettes ellen. És ne mondja neki senki, hogy legkésőbb egy hónapon belül ügyis újra műsorra tűzik a filmet, mert az már nem lesz ugyanolyan izgalmas, és azt a két órát, amit emiatt álmatlanul forgolódva töltött éjjel, sem fogja senki anyagilag kompenzálni. El kell altatni azt a dögöt, nem vitás. Ekkora kutya lakásban tartását különben is büntetni kéne. Miután a levél elkészült, az asszony elmosogatta a csészét, a teafőzőt, a kanalat, lemosta a pultot, áttörlölte a mosogatót először nedves, majd száraz törülközővel, csak ezután indult el kézbesíteni a levelet.

Még csak reggel fél hat volt, ráadásul vasárnap, úgyhogy a lépcsőházban tökéletes volt a csend. Pósvai néni észrevétlenül osont fel két emeletet és surrant végig a folyosón, hogy a sarki lakásban élő Baloghék levélnyílásán becsúszta felháborodásának tanúságtevőjét. Néma mamuszléptekkel hagyta maga mögött a tett helyszínét, és éppolyan észrevétlenül, ahogy megjelent, visszatért a saját otthonába.

Alaposan megmosta a kezét, aztán a sarokgarnitúra felnyitható padjából méretes rajzlapot, vonalzót és filctoll készletet szedett ki, és délelőtt tíz óráig kidolgozta a lépcsőház takarítási rendjét a következő hónapra. Figyelembe kellett vennie az évszaknak megfelelő szennyeződési jellemzőket, a beosztást összevetette a harminc napos előrejelzéssel, hogy a várható időjárás alapján minden lakónak közel azonos mennyiségű sarat kelljen eltakarítania. Baloghéknak kicsit többet, jelzésértékűen. Miután végzett, rendet rakott, letörölte az asztalt először nedves, aztán száraz törülközővel, kezet mosott, magára öltötte a vasárnapi sötétzöld kosztümjét a mustársárga selymekendővel, a mókusbarna átmeneti kabátját, a hozzá illő cipővel és táskával, majd elindult a szokásos vasárnapi ebédjére a Sanzon vendéglőbe. Kifelé menet a takarítási rendet feltűzte a kapu melletti faliújságra.

Az étterem messze esett a háztól, de a lakásban csak tizenhét éve lakott, ellenben a Sanzonba már harminchárom éve járt, ott ismerkedett meg ugyanis a férjével, aki tizenöt évnyi házasság után óbudai szerelmi fészük nappalijának üvegkristály csillárjára akasztotta magát. Bár Pósvai néni nem állhatta a változást, a villanyt nyugodt szívvel mégsem tudta többé felkapcsolni, így költözni volt kénytelen. A Sanzontól viszont nem volt oka megválnia: az étel és a kiszolgálás egyaránt kiváló volt, hiába mondogatta a férje folyton, hogy a bécsi szelet rágós, az uborkasaláta pedig poshadt.

Három átszállás után meg is érkezett Óbudára, de az első útja az étterem helyett a legközelebbi BKK pontba vezetett, ahol írásos panaszt tett a járművezetők képzetlenségéből adódó életveszélyes közlekedési stílus, valamint a jegyellenőrök modortalansága miatt. A közlekedési társaság munkatársa már kérdés nélkül nyújtotta át a panaszkönyvet, ahogy Pósvai néni be-

lépett, ez volt ugyanis pontosan a negyvenkettedik hivatalosan bejegyzett panasz. Mármint Pósvai nénitől, csak abban az évben.

A jól megérdemelt ebéd csak ezután következhetett. Az illemhely tiszta volt, mint mindig, elegendő szappannal és papírtörölővel, a leves forró és gazdag, a bécsi szelet és az uborkasaláta ezúttal is kifogástalan, a palacsinta lágy, a túró-töltelék krémes. Az asszony azonban kénytelen volt szóvá tenni, hogy a kanálon foltokat, a poháron pedig púderrózsaszín rúzsnyomokat talált, és csalódottságát csak fokozza, hogy ennyi éve törzsvendég már. Haragját a főszakács személyesen igyekezett enyhíteni egy kétszemélyes szonon-tállal, Pósvai néni a figyelmes és nagylelkű gesztus láttán nyomban meg is enyhült. Hazafelé menet szemet hunyt a járművezetők életveszélyes közlekedési stílusán, de egy jegyellenőr gorombasága annyira megdöbbenetette, hogy két megállóval később tudott csak leszállni, a fiatalembert ugyanis mindenképpen meg akarta tanítani a jó modorra. Úgy érezte, hogy aznap igazán sokat tett a közösség érdekében, így hát nem is bosszankodott a sétatöbblet miatt.

Amikor a lakásához ért, a bejárati ajtó levélrésén különös elszíneződést vett észre. Rozsdásodásra gyanakodott, igyekezett hát minél hamarabb megtalálni a kulcsot, hogy ellenőrizze, maradt-e még a rozsdaldóból és a fényezőből a legutóbbi nagytakarítás után. Ajtónyitás közben gondolatban a szoba jöhető vegyszereket sorolta, ha esetleg elfogyott volna a rozsdaldó keveréke, amikor megcsúszott és arccal előre elvágódott az előszoba kövén. Szerencsére nem ájult el, csontja sem tört, de az eset mégis érthetetlen volt számára, zavartan tápázkodott hát fel és nézett körül. Először azt gondolta, talán a felső szomszéd nyitva hagyott egy csapott, a víz pedig átszivárgott hozzá a plafonon keresztül. Kitaratóan nézett fölfelé, de egyetlen nedves foltot sem látott. Aztán megérezte a szagot. Közelebb ment az ajtóhoz. A hófehér kövön sötétbarna, ragacsos, bűzös foltot vett észre. A levélrésen át önthette be valaki, mert az ajtó belső oldala is mocskos volt, és most már Pósvai néni nem csak az orrában, hanem a szájában is érezni kezdte a szar jellegzetes szagát és feltételezett ízét. Először biztonságba helyezte a Sanzon-tálat, ami a gondos csomagolásnak köszönhetően sértetlen maradt, átöltözt, kötényt és gumikesztyűt húzott, az ürülékfoltos ruhadarabokat zsákba rakta, és leeresztette a szemétdobón, majd elővette különleges, házi készítésű fertőtlenítőszerét, és addig sikálta az ajtót, és a padlót, amíg az ammónia ereje végleg el nem nyomta a bélsárszagot. Igen, ezt fogja majd megírni a rendőrségi feljelentésben, hogy bélsár volt. Úrinő nem mond és nem ír olyat, hogy szar. Miután végzett, kifertőtlenítette a szivacsokat, törőrongyokat, a vödört és a kesztyűt, beáztatta a kötényt, alaposan átsikálta a kezét és a körmeit, majd fáradtan belesüppedt a kopott karosszékbe. Felpillantott, a mennyezet fehérsége elvakította a csillárfényben. A tizenkét égő hívogatóan ragyogott, a lánc erősnek és elszakíthatatlannak tűnt, rendületlenül tartotta a rá bízott terhet. Mint ami még többször ennyit is elbírna.

Török Panka

Profán stációk

Első stáció

Baudelaire, szeress, ahogy sosem szerettél,
és told elém, flaskádban bármi van.
A bíbor őszebe fullad a deres tél,
és nem vetítenek újat a moziban –
Milady csak magánszámát figyeli már,
és abból sósan, édesen is épp elég;
egyetlen gyógyszerem a teli bár,
vegytisztá szenvedésben lelkem ég.
Az abszint rám kacsint, zöld a cukor.
Homlokomon holt hadak küzdenek.
Kerestelek, de találni: pokol,
és nem jössz vissza, ha elküldelek.
ha elkábít a füst, a révület,
hogyan legyek feddhetetlen nélküled?

Második stáció

Méricskéld lélegzetemet, ahogy
lombikba öntöd létezésem
és összerázod. Mint a Hold, ha fogy
melletted egyre tompább fényem.
Ne pusztíts el; ez egyszer nem hagyom –
hadd legyek én, ki csöndesen beszél,
ki szerethet, örökké és nagyon,
de nem hiányzik szavából az él.
Kinyújtom kezemet; az alkarom
remeg. Te azt hiszed, csak furcsa tény.
Ami neked egyszeri alkalom,
itt gondosan megkomponált remény.
Sarokban állsz, lefordított edényen
csak árnyékod van itt, nekem csak fényem.

06 30

Akármikor előteremtelek
a füstből fájdalmas napokon
mint semmijére büszke kisgyerek
és nemléted mosollyal fogadom
És szépnek látom minden kis hibádat.
A nyers ítéletet tekintetedben
valami rezdül – bár nem ér a bánat
vonz az, mitől más, *bárki* visszaretten
S ahogy a füstből összeáll az arcod
a hajnali köd telepszik nyakamra.
A szépség változik, hiába tartod
az emlékét – mint pajzs – védőn magadra
csak ez a köd, a füst marad veled
az emlék lóg akasztva őszi fákon
csak a fogak, vádló tekintetek
és hogy hiába adtam meg a számom.

Enteriőr **Nemes László**, **Horváth László** és **Karner László** munkáival

Izsó Zita

Ima az ostromlott városért

Uram, add, hogy ma is rossz idő legyen
ma is rejtse köd az ostromlott város sebeit
a falakból kilógó vezetékek ne emlékeztessenek minket
gazdagon termő indás növényeinkre, amiket kimosott az eső
add, hogy a leomló kövekről ne jusson eszünkbe
a békében élők szekrényeiben megkeményedő kalácsdarabok
add, hogy ne gondoljunk
a szanaszét dobált autógumikat látva
az utcákon fekvő halottak ujjairól lelopott jegygyűrűkre
és a harckocsik elvékonyodó fékhangja
ne emlékeztessen minket gyerekeink kétségbeesett sikolyára

amikor karácsonykor összegyűlünk
a katedrális romjaiba ne essen be ferdén az eső
add, hogy a romok alól kiszedett testeknek legyen elég helyünk az összetolt padok között
add, hogy körülöttünk enyhüljön a fájdalom
ha például az a nő, aki esténként sírva fekszik az ágyában
nem is halhat meg reggelig, ahogy kívánja,
legalább add, hogy ma a szokásosnál egy kicsivel hamarabb aludjon el.
Uram, ne add, hogy azt higgyük, nem létezel.

Magánbiológia

A leghidegebb nyári napok egyikén történt.
A másodikokkal berendeztünk egy terráriumot
és beletettünk egy hernyót, hogy megfigyelhessük
az újjászületés lépéseit.
Az Aleppóból származó kisfiú pedig megszólalt,
ugyanígy kelnek majd ki a sírből háromemeletes házunk
alá szorult halottaik.

Nem tudtam, mit mondjak.
A csend gyorsan megszilárdult, mint
kiszáradt folyómederbe öntött beton.
Hogy eltereljem a figyelmüket, kitaláltam,
nevezzük el a lepkét, ami nemsokára kikel.
Ő is javasolt egy szépen csengő, furcsa hangzású nevet,
sokkal később tudtam meg, hogy azt a gyerekeknek kifejlesztett
antidepresszánst nevezik így, amit akkor már hónapok óta szedett.

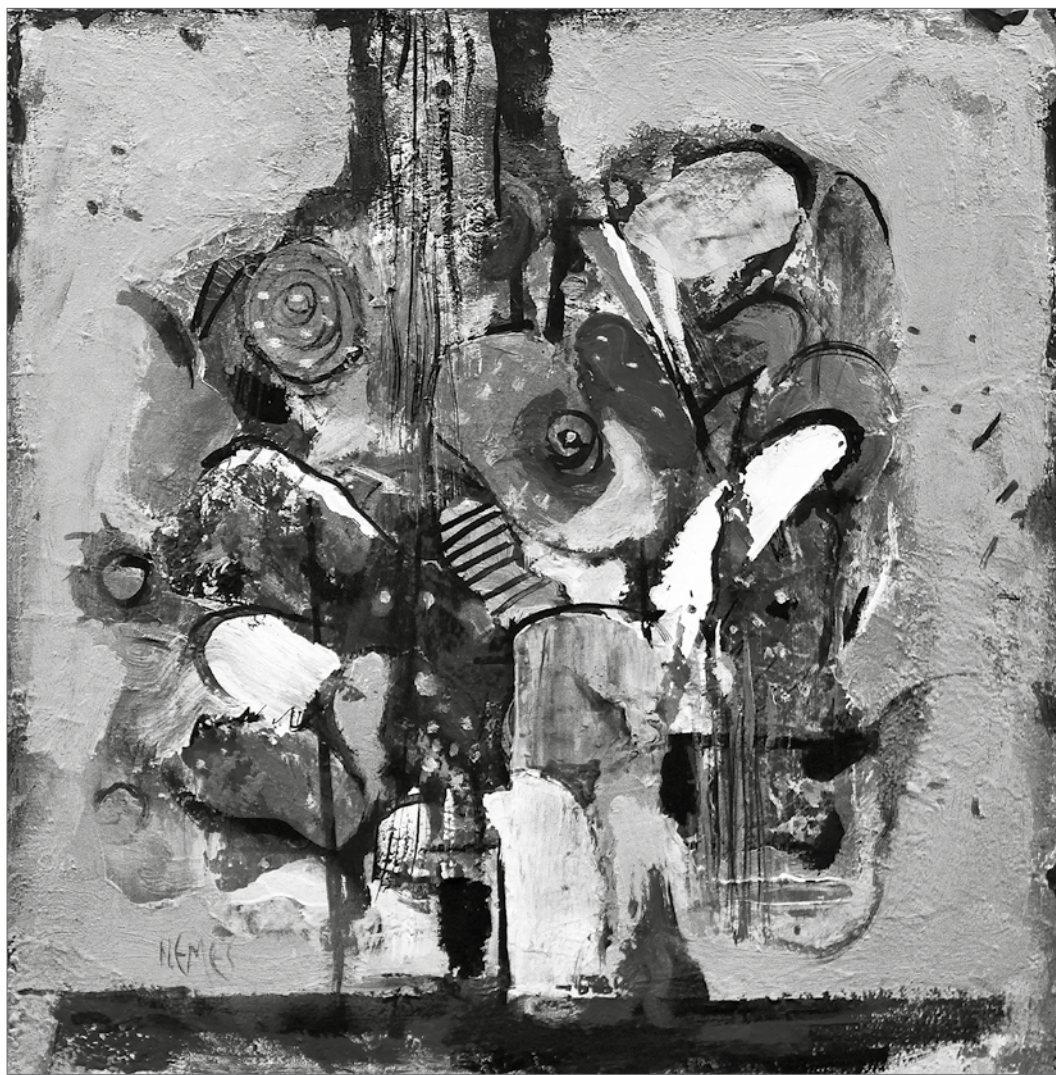
Mire kikelt a pillangó, egy ideje már nem járt iskolába.

Talán rájött, hogy nem következik be,
amit mondott,
és nem akarta elkéséríteni a többiekét.

Mi azért ünnepeltünk egy kicsit,
végignéztük, ahogy a lepke kibontja gyűrött szárnyait
aztán kiengedtük,
becsuktuk az ablakot,
a gyerekek csillogó szemekkel néztek utána,
én pedig nem mondtam el nekik, hogy kint még hideg van,
nemsokára megfagy.

Hadd higgyenek tovább a feltámadásban.

Nemes László munkája

Nyerges Gábor Ádám

Maga a földi pokol

- regényrészlet -

Avatatlan, külső szemlélő számára Görcsegér élete *maga a földi pokol*. Pedig ez nagy tévedés. Görcsegérnek (született Takács Katalin) ugyanis, bár valóban számos teher és probléma nyomja girhes-csontos vállait, megértő, szerető családja, nem kevés odafigyelő barátja van, akik folyton-folyvást igyekeznek, ha le nem is venni, de legalább valamelyest könnyíteni ezeket a terheket. Márpedig ez a terhelés még egy ilyen többtagú munkacsoportnak is sokszor (egyre többször) igen soknak tetszik, különösen, hogy az allegorikus súlymérték fizikája némiképp másként működik, mint az, amelyet Görcsegér amúgy bármely rémálmából felkeltve, enyhén asztmás, ziháló hadarással bármikor elcincog (azon erők eredője, amelyekkel a test a környezetére hat). Görcsegér ugyanis megértő és figyelmes környezetére legtöbbször hatványozott, exponenciálisan növekvő súllyal fejt ki nyomását. Hiszen bárhogyan is kérdezzük, tudakolják, már eleve vigasztalóan szegény girhes lányt, minduntalan úgy érzik, hogy a törekvés hasztalan, ettől függetlenül felfüggeszthetetlen és szükségszerű, Görcsegérral tehát hiába kell szenvedni, eleve értelmetlenül, mintha csak valami csontos szélmalom volna, amin sajnálatosan nem fog a kard és egyéb lovagias praktikák sem.

Mert hogy Görcsegér szenvedélybeteg. Problémahalmazó, legalábbis közlőről figyelő, avatott szemlélői szemében az, szabályosan gyűjti és vonzza, vonzza és gyűjti az újabb és újabb, rendre túlreagált bajokat, hitelbe szorong és aggódik, bánatoskodik minden miatt, igazi ünneprontó, szegény, szegény Görcsegér. Mert hát persze, nehéz elvált szülők gyerekének lenni, de hát az apja és az anyja végülis békében mentek szét, közös megegyezéssel, s mindkét szülő azóta újra házasodott, majdnem egyforma mennyiségű időt tölthet ő is, a húga is mindkettővel, a mostohák pedig szelíd, türelmes, barátságos plusz szülők, ha úgy vesszük (úgy vették), Görcsegérnek négy szülője is van, mind szereti, figyel rá, mindent megad neki, egész kis munkacsoport áll rendelkezésre (úgy vették), még otthon is (mindkettőben) Görcsegér kis terhei megkönnyítésére, elviselhetővé tevésére. Mert hát azért a terhek és terhelések sem egyformák, az allegorikus súlyokra az speciál igaz, hogy „azonos tömegű testek különböző erősségű gravitációs terekben különböző súlyúak”. Például az, hogy a legutóbbi biosz témazárója Görcsegérnek „csak” négyes lett, míg rajta kívül a legjobbak is csak hármast kaptak, a fél osztály, amint poénkodva emlegetik is, „karót nyelt”, a Görcsegér meg itt izél a négyesével.

Szégyenkezik minden irányban, otthon persze a négyes miatt, amit a megduplázódott számú szülők „természetesen megértének”, hiszen a Kati „is csak emberből van”, ők tudják, mennyit készült rá, miközben párhuzamosan három másik (mind ötös) dolgozatra is, különórákra jár, olaszul és németül is tanul magántanártól szabadidejében, országos tanulmányi versenyekre jár, az iskolai lapban (Figyelmeztető Csengetés) is a cikkek felét ő írja. Már-már annyi a megértés, hogy ez a hülye Kati, mint nehéz felfogású, hálátlan, önző dög, még pluszban rástresszel még ettől is, tudják ők, a szakavatott szemlélők, hogy így van, még ha nem is mondja, aztán még igazuk is lesz, mikor a sokadik faggatásra végre kibukik a szög a zsákból és már mondja is, hogy ettől neki még pluszban büntudata is van. De közben előttük is büntudata van, amiért ő itt a négyes miatt hüppög (lám, már meg is indultak a könnyei), hiszen mióta csak ide jár, azzal ugratják (persze kedvesen, barátilag, csak és kizárólag azért, hogy Görcsegér végre egy kicsit „felengedjen”, „ne parázzon annyit”), hogy addig nem is egy közülük, amíg legalább egy hármast

össze nem szed, Görcsegér, ahogy azt ilyenkor kell is, sírás közben végre valahára picit elneveti magát, hogy ő bizony igazán megpróbálta, lám, ez már majdnem hármas lett, holott frászt, két ponttal maradt csak le az ötöstől. A legtöbb, amit el tudnak érni nála, annyi, hogy ne menjen oda a Sesztákhoz (Seszták tanárnőhöz, javítják ki magukat, nehogy a Görcsegér még vissza találja mondani, hogy csak úgy per Seszták emlegették a rettegett biosztanárnőt), hogy javítót szeretne írni. Ezt persze már nehezebb magyarázni a megduplázódott szülőknek, hogy ha a Katit ennyire zavarja az a fránya négyes, meg amúgy is csak két ponttal csúszott le az ötösről, végülis miért nem kéri meg a Seszták tanárnőt, hogy javíthasson, mert hát értik ők, megduplázódott számú szülők, hogy szigorú a nő, de a Katit, úgy tudják, kifejezetten kedveli, eddig soha nem szerepelt rosszul nála, biztosan engedné a javítást. Görcsegér szemében gyúlnak már a magyarázkodó könnyek, hogy itt nem a javítás a lényeg, hanem hogy nem volt képes megfelelni és maga a jegy az év végi átlagba nyilván nem fog beleszámítani, előtte csak ötösei voltak, utána sem tervezi másképpen, plusz ha a javítóra készül (amit a fél osztály meg is kell, hogy írjon, körbe is röhögnek – s ezzel még olcsón megúszná – a geci Görcsegeret, hogy ez a négyesén akar javítani, mikor itt csak úgy röpködnek az egyesek és kettesek), kevesebb ideje jutna a töri, a magyar és a kémia témazárókra tanulni, márpedig ezekből ritkásabban írnak dolgozatot, tehát ha ezek közül hibázik egyben, annak már jóval nagyobb volna a súlya és komolyabbak a következményei. De beleszorul Görcsegérbe a magyarázkodás, mielőtt még kimondhatná, elvégre a dupla szülők biztosítják róla, hogy nem miattuk kell, nem nekik tanul a Kati, hanem saját magának, és hogy ők, tudhatja a Kati, soha sem erőltettek rá semmit, a külön nyelvórákat és a többi különórát, a Figyelmeztető Csengetést is a Kati akarta, ők akkor is nagyon szeretik, ha már nem tanul olyan jól, mint eddig tette, ez a Kati dolga, az ő döntése, az ő élete, ő tudja, hogy ettől majd valóban nem romlik-e le az év végi bioszjegye, ami majd valóban nem befolyásolja-e az egyetemi felvételijét és úgy általában a jövőjét, ők, a szülők csak igyekeznek levenni a válláról minden terhet, részükről nincs semmi nyomás, ugye tudja Kati? És Görcsegér bólogat, hogy ugye tudja és érti és igen, természetesen meg fogja írni a javítót, nem is tudja, mire gondolt, csak nem akart nevetségessé válni, de itt a dupla szülők félbeszakítják, hogy ugye nem miattuk dönt így a Kati, mert most azért eléggé úgy tűnik, hogy félreértette, amit az imént mondtak, és újra elmondják, biztos, ami biztos, hogy ez a Kati élete, a Kati előmenetele, azt kezd vele, amit akar.

És Görcsegér természetesen biztosítja őket, hogy erről szó nincs, és hogy tudja ő, hogy otthonról sosem erőszakoltak rá semmit, soha semmilyen retorzió nem érte, ha „rossz jegyet” hozott haza (nem mintha ilyen túl sűrűn előfordult volna vele), legfeljebb, de ezt már nem mondja ki, saját maga által, mikor egy-egy vékony, de annál fájdalmasabb vágással emlékeztette magát a combja belsején, hogy ez így nem mehet tovább. De persze ezzel meg önmagát biztosítja éppen, hiszen nem erről van szó, csak arról, hogy jól esett az az egy-két vágás, melyeket aztán gondosan igyekezett, amennyire tudott, begyógyítani, nehogy egyszer, mondjuk rossz pillanatban rányitva még úgy találja bárki is, hogy esetleg mégis nyomást helyezett erre a hálátlan kurva Görcsegérré, aki így végleg megkeserítené szerető és türelmes közvetlen környezete életét, valamint csalódást okozna nekik, elárulná őket és lebukna sötét titkával. Sötét titkával, miszerint a vágás a legjobb dolog az életében, ilyenkor ugyanis a hirtelen fizikai fájdalomtól pár másodpercig gondolkodásképtelenné válik, eleinte meg is szédült, csak úgy zubogott testében az endorfin, ami végre és valahára kikapcsolt minden rettegést és büntudatot, aggodalmat és koncentrációt, arcára soha máskor (és főleg senki által) nem látható, gondtalan, bágyadt-üdvözült, illékony mosolyt festett, melyről ő maga is csak véletlenül, a tükörből szerzett tudomást: pár önfeledt pillanat erejéig kikapcsolta benne a Görcsegeret.

Mert Görcsegér természetesen tudott róla, hogy Görcsegérnek hívják (mikor nincs jelen, még a barátok is), bár eleinte azt hitte, Pöcsnek, hiszen mikor először hallotta meg az elvonultában háta mögött felharsanó, majd azonnal el is fojtott kuncogást, csak a Görcs...-ig jutott az épp kuncogó (hangszín alapján Cilke mondhatta Fostóninak, de Sziránó is lehetett), melyet ő elsőre Pöcsnek hallott, és nem értett, azonban nem kellett sok idő, míg további kuncogásrészletekből egy gondos restaurátor aprólékos, finom munkájával sikerült rekonstruálnia, hogy a Görcsegér nevet kapta a keresztségben. A barátok, mikor nem kevés

unszolásra elpanaszolta nekik a nevet, olyan mértékig hitetlenkedtek és meglepődtek a hír hallatán, hogy nem is volt kérdés, maguk is így hívják őt, mikor nincs jelen, sőt nagy eséllyel akkor is, ha jelen van, csak mivel kedvesek és tapintatosak, nem mondják ki, az egyszem Ildi kivételével, aki egyik alkalommal Kati helyett véletlenül Gö... megszólítással kezdte a nyelvtanházi kölcsönkérésében kulminálódó mondatot, csak időben, azaz kicsit késve észbekapott, elnézést kért, és nekikezdett újra, immáron Katival, de egy-szersmind meg is fejelve a dolgot a kémialeckével is.

És akkor még a fiúkról, azaz a fiúk hiányáról nem is esett szó, valamint a Görcsegér rendre (megkér-dőjelezhetetlen tekintélyű) felsőbbéves szerkesztők és őket is felügyelő tanárszerkesztők által rendre átírt cikkeiről, melyekbe aztán ezek a megkérdőjelezhetetlen tekintélyű felsőbbéves szerkesztők és őket is felügyelő tanárszerkesztők nem is értették, hogy kerülhettek helyenként tartalmi, máskor helyesírási vagy stiláris hibák és tévesztések, elvégre a cikkeit Görcsegér mindig több tucatszor (nota bene: görcsö-sen) át- és átnézve, újra és újra (és újra) átjavíttatta, hibátlanul adta le, amit a megkérdőjelezhetetlen tekintélyű felsőbbéves szerkesztők és őket is felügyelő tanárszerkesztők ugyan soha nem is tagadtak, másfelől, mivel „az mégiscsak elképzelhetetlen”, hogy az ő „apró és szükséges javításai, korrekcióik”, mondhatni „tanító, segítő szándékú egyengetésük” által kerülhettek volna hibák a szövegekbe, mindig megmagyarázhatatlan eredetűek maradtak.

A vágással fel kellett hagynia, örülhetett, hogy nagy és feltűnő nyomok nem maradtak, de ezt, belátta, nem teheti meg ennyi gondoskodó és szerető, rá számító és őt segítő emberrel, hogy ilyen hálátlanul nyomorítgatja, sanyargatja magát (tehát, hogy bármily csekély is, de észrevehető nyoma maradjon, te-hát tulajdon testén, mint valami élő reklámfelületen viselje hálátlansága és szerető, gondoskodó közege elárulásának esetleges bizonyítékait), ráállt a hajtépésre. Azt sem nagy csomókban vagy hisztérikusan, csak pár szálat innen is, onnan is kiszakítva, ha már végképp elviselhetetlennek érezte fejében a megértés, szeretet és türelem sokszólamú, kakofón zúgását.

És ahogy egyre több szálszakításra volt szükség, úgy vált egyre görcsösebbé maga Görcsegér is, amit sajnálatosan szerettei előtt is nehezen tudott leplezni.

Most is, mikor a német különóra után, bár fizikából és angolból is készülnie kellett volna, engedélyezett magának egy kis szabadidőt, hogy Mónival találkozzon, akit, a telefonból úgy hallatszott legalábbis, vala-mi nagyon felzaklatott, csalódást kellett okoznia. Móni épphogy csak belekezdett ugyanis, hogy a Kuka, mikor visszaadta a füzetét, láthatóan nagy erőt véve félbeszakította magát és megkérdezte, hogy Katinak mi baja. Semmi, rázta a fejét Görcsegér. De tényleg, ne szórakozzon már, elég csak ránézni, mondja már. Semmi, tényleg, rimánkodott Kati egy felkészületlen felelő átlátszó, hazug gesztusaival. Na jó, de nem hiszi el, függesztette föl a vallatást (szigorúan, mint jelezte is, átmenetileg) Móni, folytatva, hogy ő nem érti, mi volt ez, visszaadta a füzetét, majd közölte vele, hogy szerelmes belé. Kati láthatóan meglepődött, de sietett leszögezni, hogy nem a Móniba való szerelmesnek levés ténye lepi meg, hiszen már mióta mon-dogatja a Móninak, hogy ő igenis egy helyes, jófej csajszi, aki vele is tök megértő és figyelmes és kedves, olyan nincs, hogy a sok fasz fiúból ezt egy se vegye észre, de ha meg mégis, akkor elmehetnek a francba, nemcsak az osztályból lehet pasizni, ha ezek olyan idióták, hogy nem veszik észre, milyen csodálatos is a Móni, találni fog előbb-utóbb minden ujjára mást. Szóval csak azon van meglepve, hogy pont a Kuka, meg hogy így közli. Hát igen, Móni is először azt hitte, hogy csak vicc, de nem, semmi röhögés vagy ilyen, csak ott áll előtte, míg ők a padon ülnek az Ildivel (ezek szerint erre utalt az Ildi levele, mikor hazaért, miszerint: „LÁTTAD, MI VOLT MA A PADUNKNÁL? ÁÁÁÁ, KUKA, SZAKADOK :DDDD”, de ő csak visszaírta, hogy: „nem, mi volt?”, válasz nem jött), csak áll ott, és néz. Hát mit lehet erre mondani? Kati bólogatott, hogy nem tudja. Na és mit mondott Móni? Hát mit mondott volna, nem is tudja már, olyan zavarban volt, most képzelje el a Kati a helyzetet. Kati bölintott, hogy képzeli, el is kuncorodott, de gyorsan sietett leszögezni, hogy csak együttérzőleg kuncog, nem kineveti Mónit, sajnálja, vagy hát nem is tudja, ilyenkor mit lehet mondani. Sajnáljam?, kérdezte ravasz félmosollyal, de most Móni sietett leszögezni, hogy nem tudja, azért ez nem így megy, hogy tetszik egy fiúnak, és akkor ő erre rögtön ugorjon, azért ebbe talán neki is lenne némi beleszólása, mármint hogy neki is tetszik-e a Kuka. Akarod mondani, hogy viszontszereted-e, kuncorá-

szott tovább Kati, de Móni láthatólag nem tartotta olyan viccesnek a dolgot, így elnézést cincogott, és nem feszítette tovább a húrt. Na, de mi baja van Katinak, kérdezte a korábinál eggyel türelmetlenebb számonkéréssel Móni, mondtam már, hogy semmi, hazudta egyre türelmetlenebb készületlen felelőként Kati. Mondott még valamit?, érdeklődött. Hát ez az, hogy semmit, csak ott állt, és nézett, a köcsög Ildi meg épphogy csak ki nem pukkadta a röhögéstől, persze elfojtotta, de képzelheti a Kati (képzelte), tudja ő is, milyen az, amikor az Ildi megpróbál nem röhögni (Kati tudta, milyen az, így járt minden alkalommal, ha Ildi társaságában Görcsegéreként hivatkozott magára). De végülis mondtál valamit, faggatta Mónit. Ja, valamit biztosan, de nem emlékszem már, tök ciki volt, érted. Görcsegér értette. Asszem, azt, hogy oké (Móni elröhögte magát, ezt felhatalmazásnak véve, kis fáziskéséssel Görcsegér is). Erre az Ildi, az az idióta (Móni kitartotta a röhögést, hogy egyértelmű legyen, szeretettel szidja Ildit, voltaképpen ennél meghittebben nem is emlegethetné, ezzel a maga részéről el is döntve a hónapok óta kimondatlanul is négy-öt fős baráti körük közt gomolygó kérdést, miszerint kinek ki a legjobb barátnője), az a kis szemét benyögi, hogy na és akkor most mi lesz. Erre úgy néz rá a Kuka, mint aki eddig észre se vette, hogy ott van, lehet, hogy tényleg észre se vette, elvigyorodik, és megrántja a vállát (kétszer!), mint egy óvodás. Én meg, érted, nem röhöggetek, mert akkor már leesett, hogy nem poén, megsérteni meg nem akartam, de hát azt hittem, ott helyben megdöglök a röhöghetnéktől, és akkor ez a buzi Ildi még rátesz egy lapáttal. Hát még a Kuka, próbált tromfolni Görcsegér is, kétségbeesett igyekvéssel, hátha ettől legalább ő is valamennyire ilyen szeretettel, röhögve emlegetett idióta, kis szemét és buzi lehetne, nem csak mindig homlokráncolva és gondterhelt sóhajttással kísért Gö... jaj, bocs, Kati. Á!, Móni hirtelen nem is tudja, hogy minősítse, látszik, hogy keresi a szavakat. Tényleg olyan fura ez a gyerek. Szeret, bazmeg, eddig beszéltünk, ha négy mondatot, már lehet, hogy az is túlzás. Na és mit mondott arra, hogy mi lesz? Semmit, röhgicsélt mint egy dedós, meg vonogatta a vállát, aztán még állt ott egy darabig, és nézett. Aztán sarkon fordult, visszament, és leült a padjához.

De látom, hogy van valami bajod, mondd már el. Megint „Ő”? kérdezte immáron ellentmondást nem tűrően Móni a pasi-témakörös nézésével. Nem, dehogyis, jézusom, ciripelte egy frászt kapott tücsök hangján Kati, el is szégyellve magát, hogy mikor a Móninak, bár még nem tudják ugyebár, hogy ez inkább jó vagy rossz hír, végre lett egy izgi pasi-ügye, itt egyáltalán fölmerülhet a lehetőség, hogy arról a valakiről beszéljenek *ezek után*, aki neki csak a távolból, örök elérhetetlenül tetszik. Elvégre ő, illetve ő *csak* a Görcsegér. Innen már nincs más hátra, tényleg muszáj elmondani, hogy mi van (vagy hát az egyiket a rengetegből), mert különben még úgy tűnik, hogy már megint (már megint!, hiszen már többször is visszaélt barátnői türelmével a miatta való kesergéssel) „Ő” róla van szó, az elérhetetlen, titokzatos pasiról, aki miatt csak melleleg szakad meg a szíve, hiszen sosem fog neki egy cseppet sem tetszeni – mondani sem kell, hogy „Ő” is Görcsegérnek hívja a háta mögött, erről is tud, már igen régóta. Na, nyögd már ki, én se érek rá egész nap, mondja a Móni, és Görcsegér tudja, hogy csak félig viccel, elvégre valóban elég sok idő elment a Kuka-dolog megtárgyalására (amire még várhatóan vissza is fognak térni, elemző jelleggel, ha végre valahára kinyögte, hogy most épp mi baja), neki meg még csomót kell tanulnia, most már úgy tűnik, éjszaka is, ha ez még sokáig tart, márpedig amíg itt tököl, hogy épp melyik problémát szedje elő, csak feleslegben pörög a Móni türelme, mint egy extra drága taxióra.

A Seszták, vallja be. Vérciki. Móni arcán a szabályos fizikai fájdalmat okozó önmegtartóztatás vet keneteljes, együttérzőre hangolt árnyakat, Görcsegér tudja, hogy már a név említésével fölhúzta megértő és figyelmes barátnőjét, elvégre már múltkor is mennyit vigasztalgatta őt, mikor négyest kapott, most vélhetően, ha nem volna ilyen türelmes, szelíd és jólelkű, már rég fölszakadt volna Móniból, amit ténylegesen érez, hogy na elmegy a Gö... a Kati a bús picsába, hogy neki most komolyan már megint és még mindig ez a problémája, holott már múltkor is végighallgatta, és még meg is vigasztalta. És valóban, Görcsegért már el is öntötte a büntudat, hogy hiszen a Móni így tök hiába foglalkozott vele a múltkor is legalább fél órát, miután megvallotta neki, hogy muszáj mégis javítania, mert úgy érzi, persze tudja közben, hogy ez az ő saját hülyesége, hiszen soha senki nem terelte ebbe az irányba, de ő valamiért mégis úgy érzi, hogy muszáj javítót írnia. és csak azért mondja a Móninak, hogy ne haragudjon rá és ne utálja, amiért ennyire

stréber, és hogy ő úgy érzi, hogy mindenki utálja, és neki minden irányba csak meg kell felelnie, de mindenki mást vár el tőle (itt már rázza a zokogás, lángvörös az arca, ez Mónit láthatóan feszélyezi), képzelje a Móni, ezt még nem is mondta neki, hogy a dolgozat kiosztása után a szünetben odament hozzá a Seszták, és megkérdezte (itt pár liter könny gyors lenyelése és egy kétségbeesett, fuldoklóan náthás szipákolás szakította félbe a Görcsegérből ritkán, de akkor nagy, sodró erővel felszakadó, zaklatott vallomások egyikét), megkérdezte tőle, hogy nincs-e otthon valami baj, érti a Móni, érti, hogy mit jelent ez, hogy mintha erről az otthoniak tehetnének, mert hogy mostanában látja rajta a Seszták, hogy egyre feszültebb, úgy rágörcs... (itt egy pillanatra tétován elcsuklott a hangja, de, lesz ami lesz, eldöntötte, végigmondja direkt ezzel a szóval) *rágörcsöl* a dolgokra (Móni egy Ildiéinél sokkal elegánsabban elfojtott röhögést zabolázott meg ezen a ponton), és most ez a négyes is, hogy aggódik érte, és ugye, ha bármi gond lenne otthon, elmondaná. Szóval ő most gyanúba keverte a családját, és a Seszták azt hiszi, hogy ő valami lelkileg megtört idegromcs, akit ostorral vernek otthon, ha nem tanul, és ő nem tudja, hogyan győzze meg a Sesztákot, mert ha az ellenkezőjét bizonygatja, az csak még gyanúsabb, és nézzen rá a Móni, hát micsoda egy idegbeteg ő (harsogó orrfújás általi cezúra ezen a ponton), nem bírja abbahagyni a bőgést (és valóban, Görcsegér ekkorra már hisztérikusan csuklott és rázkódott, mint aki bármelyik pillanatban rohamot kaphat – ezt konstataulta Móni is egyre kényelmetlenebbül érezve magát), pedig erről és mindenről, ami vele kapcsolatos, csakis ő, ő tehet, mert ő egy ilyen rohadt, szar Gö... *GÖRCSEGÉRI!*, visította olyan hangerővel, hogy a parkban, ahol akkor ültek, az odáig egyre többször, fintorogva feléjük pislantó többi parkjáró, egyszerűen hirtelen feleszmélt, és tekintetét a fénysebességnél is gyorsabban elfordítva, afféle ridegen továbbhaladó sebességgel, aggodalmasan megindult a szélrózsa minden irányába).

És erre a vállalhatatlan patáliára a Móni, amit Görcsegér sosem felejt el neki, mert Görcsegérnek bizony, még ha ez nem is kölcsönös, azóta végképp a Móni a legjobb barátnője, nem föl pattant és otthagya, ahogy érdemelte volna, ahogy mindenkitől megérdemelne ő, a bukott stréber, nem, ellenkezőleg, Móni ottmaradt, és vigasztalni kezdte. Nevezetesen, hogy ő Móni úgy véli, hogy ezek nem is akkora problémák, nem ért egyet vele ezekben a dolgokban, kit érdekel egy négyes (és ezt alátámasztandó, látszott rajta, hogy például őt sem különösebben), a Seszták meg biztos nem úgy gondolta, vagy ha igen, már elfelejtette, ettől még senki nem fog semmi rosszat gondolni sem a Katiról sem a családjáról, mindenki tudja, hogy ő, Kati mennyit gürizik, és hogy ettől ilyen, hogy is mondja, ideges, meg, igen, ez az, zaklatott, de ez mondjuk annyiban valóban az ő hibája, hogy miért kell minden ennyit gö... izé, rugózni, Kati magának gyártja a problémákat, ez nem azt jelenti, hogy nincsenek neki igazi és komoly dolgai, de hát mindenkinek annyi baja van, csak nem mindenki fordul ennyire magába, meg érdemes jobban odafigyelni másokra is, nem mindig csak befelé, hogy ő Kati így, ő Kati úgy, ettől van ez a fene nagy bűntudata meg szégyene, hogy voltaképp mindig csak magával van elfoglalva, most is például (*már megint*, mormogta eggyel halkabban, míg Görcsegér sűrűn bőlogatva hangosakat szipogott) kinek a problémáján megy a drámázás, hát persze, a Katién, holott például őneki is sok a gondja, most nem azért mondja, nem kell róla beszélni, ma csak vele, Katival foglalkoznak, csak úgy megjegyzi, hogy lám, így is lehet, hogy egy kicsit a másokra is figyelünk, hátrébb lépünk egyet, és onnan nézve már ugye, hogy nem is akkora a baj (melyik?, villant át hirtelen Görcsegér agyán, de már a gondolattól is elszégyellte magát, hiszen most is pont ellenkezőleg viselkedik, mint ahogy a Móni mondja, pedig tök igaza van), meg ha mérlegre tesszük, hogy mennyi jó is van az életében, mint a család, meg a barátai (Görcsegér már úgy bőlogat, hogy majd leesik a feje a helyéről), meg az a rengeteg ötöse, komolyan, a Kati ötöseinek csak ha a harmadát nekiadnák, ő speciel abból már ellenne ballagásig, pedig éppenséggel ő sem tanul rosszul, szóval ha a Kati nem mindig csak a rossz dolgokra koncentrálna, akkor lám, nem volna semmi baja, és nem folyton csak panaszkodna, és nem is utá..., izé, és akkor, hogy is mondja, a többiek is jobban

kedvelnék, nemcsak ők, a barátai, mert nemcsak mindig ezt a negatív kisugárzást látnák belőle, hiszen te sokkal több vagy ennél, te is tudod jól, Kati. Görcsegérnek már nyilallt a nyaka, olyan amplitúdóval bólogatott, de erre azért még külön bölintott egyet, hogy igen, valóban, a Móninak tök igaza van. Ne haragudj, suttogta smirgliszáraz torokkal.

Tudta ő is, hogy ezt a tortúrát juttatta eszébe újra Móninak a Seszták nevét kiejtve, amit egyszer már korábban is kiállt miatta. Pedig akkor még meg is kérdezte vagy tízszer a Móni, hogy ugye, akkor most már rendben van a Kati, és nincs baj, tényleg? De tényleg? De ugye biztos, és alig bírta meggyőzni barátónójét arról, hogy persze, tényleg, és ezzel most már valóban minden probléma végleg megoldódott, úgy fölzaklatta magát aggodalmában a szegény Móni, hogy alig bírta (könnyeit szárogatva) felvidítani szegény lányt, akinek így elszarta a délutánját. És most azt hiheti a Móni, ez a szent, akinek tényleg nem tudható, honnan van őhozzá ilyen angyali türelme, hogy épp készülne előlről kezdeni, és hát tényleg erre készül, mert látszik a Móni tekintetén (meg ahogy ilyenkor meg-megrándul az orrcimpája), hogy most már tényleg nem bújhat ki a válaszadás alól, és nincs mese, muszáj elmondania, hogy mi baja van. Úgy hadar, mint a motolla, hogy éreztesse Mónival, mindjárt túllesznek rajta, és folytathatják a Kukáról: a következő Figyelmeztetőben a tanárinterjút neki kellett csinálni, és mit ad isten, pont a Sesztákkal, képzelheti Móni (aki valószínűleg épp képzelet, látszik is abból, ahogy a szemét forgatja), milyen ciki volt a múltkori után (a múltkori szöbáhozása eredményeképp Móni egy jelentőset sóhajt), és az interjúban a Hámori, az egyik tanárszerkesztő (Móni dobolói ujjai azt mondják közben, hogy igen, tudja, melyik a Hámori, na, mondja már, gyerünk) átírt egy részt, most mindegy is, mit és mire (Móni bölint, hogy tényleg mindegy), a lényeg, hogy amikor odaadta a Sesztáknak a példányt, hát, végülis nem szólt semmit, de olyan furán nézett rá, mert már a cím sem az volt, amit együtt kitaláltak, és a nevében is maradt egy helyesírási hiba, Sestáknak írták, és ő ugyan mondta, hogy ezt ő nem így adta le, nem az ő hibája, de a Seszták csak olyan furán bólogatott, mint aki el is hiszi meg nem is, azt meg mégsem mondhatja meg, hogy a Hámori írta át a cikkét, nem árulkodhat a tanárára, így viszont mi van, ha ettől a Sesztákban csak megerősödik ez a hülyeség, hogy esetleg mégis arról van szó, amit a múltkor...

Ne haragudj, de itt muszáj, hogy félbeszakítsalak. Én elhiszem, vagy, hogy mondjam, megértem, hogy te ezeket a dolgokat így éled meg, ilyen jelentősnek, vagy, hogy is mondjam, komolyaknak, de azért azt neked is be kell látnod, Kati, hogy az, hogy valaki hogy néz rád, meg hogy bólogat... Szóval érted, ezt nagy eséllyel csak te képzeled. És megint ugyanott tartunk, mint a múltkor is. De nem akarom ismételni magamat, mert láthatóan nem érdekel, amit mondok, és feleslegesen meg nem akarom – de nem, nem, félreérsesz, cincogta közbe a Görcsegér, nem sok hatással.

Alig bírta visszaterelni a szót Kukára, és meggyőzni a Mónit, hogy valóban, belátja, ez csak egy kis csip-csup hülyeség, amit ő fúj fel, nem is akarta volna elmondani, csak hát annyit kérdezte a Móni, hogy mi baja (bocsánat, nem akartalak terrorizálni azzal, hogy érdekel, mi van veled, készült kitörni a sértődés Móniból, ezt is csak épphogy sikerült visszagyömöszölni, hogy nem, nem, nem úgy értette, és nagyon hálás neki, és ez neki rengeteget jelent, hogy a Móni így odafigyel rá, mi is lenne ővele nélküle). De nagy nehezen azért sikerült legalább színleg megegyezniük abban, hogy nincs semmi baj, bár Móni ezt láthatóan nem hitte el, és párszor, miközben már a Kuka- esetet elemezgették, vissza is tért rá, hogy érzi ő, meg tudja is, hogy a Kati most is csak ráhagyta a dolgot, és hogy „ez még biztos elő fog kerülni majd párszor”, de végül Móni nagy nehezen megnyugodott, a beszélgetés végére egészen jó kedvre is derült, nagy nehezen megvigasztalódott. Olyannyira, hogy őszintén meg is vallotta Görcsegérnek, hogy azért reméli, tudja a Kati, hogy ő nagyon szereti, de ennyi türelem nem tudja, honnan teremhet benne hozzá, aki miatt folyton csak aggódni kell, és ő a maga részéről már lassan, de biztosan kezd beleőrülni ebbe, hogy a Katit mindig féltetni kell, meg aggódni miatta, ez így kibírhatatlan, de oké, igen, oké,

jó, persze, elhiszi, hogy akkor most *kivételesen* tényleg végre nincs nagy baj. Nincs baj, oké, na, örülök, hogy végre valami pozitívát is ki lehet csikarni belőled.

Kukával meg majd meglátják, mi lesz, és majd még megbeszéljük a részleteket és fejleményeket is, amint lesznek, de ahogy teltek-múltak a hetek, azok a nyavalyás fejlemények csak nem akartak lenni. Kuka a maga részéről minden fontos közlendőt elmondott, más momentán és a későbbiekben sem jutott eszébe ebben a témakörben, aztán pár hét, de lehet, hogy hónap múlva, ahogy egyik felhő helyére úszik a másik, Móniból is átszeretett egy másodikos csajba, akitől sajnálatosan még füzetet kérni sem volt mód, valamint odamenni sem akart hozzá, mégiscsak eggyel fölötte jár, hogy venné már ki magát. De nem is baj, gondolta Kuka, francnak se kell ez a sok macera a szerelemmel, így sokkal egyszerűbb. Móninál se jöttek tehát a fejlemények, ahogy Görcsegérnél se. Legfeljebb annyi, hogy a hajtépésről is leszokott, elvégre ilyen önző rohadék senki sem lehet, múltkor az anyja meglátta, és felsikított, hogy a Kati meg van-e örülve, mit tépdesi a haját. Véletlen volt, mentette Görcsegér a menthetlent, volt egy ilyen fura érzése, hogy beleakadt valami, attól félt, hogy rámászott egy pók, csak azért. Az anyja pont olyan furcsán bólogatott (még hetekig), mint a Seszták. Hát megéri az a kevéske, eleve csak pár másodpercig tartó endorfin ezért, hogy mindenki mindig ő miatta aggódjon és szomorkodjon? Ilyen önző rohadék senki sem lehet, ismételte meg, és végleg leállt ezzel is, úgysem ártana jobban koncentrálnia a tanulásra, nehogy megint úgy járjon – de itt megálljt parancsolt a gondolatfolyamnak, újabban nem engedte magát egy bizonyos mértéken felül rettegni, lévén rettegett a rettegés következményeitől. Ha pedig mégis rátört a csillapíthatatlan, torokszorító, végtagszibasztó, izomrángató, gyomorfölkavaró, izzasztó és szájjüregszárító, szem sarkában legördülés előtt könnyfátylat billegetető, megállíthatatlan szorongásroham, erőt vett magán, és eltette későbbre. Majd tanulás után, mondta ki hangosan, parancsolólag, engedésre bírva (elképzelve valamiféle allegorikus súlytalanságot) megfeszült, girhes-csontos vállait, kihúzva magát a székben, felszelve a fejét, megkönnyebbülve, hogy lám, a Móninak ténylegesen tök igaza volt, azóta annyira nem is utá..., izé, jobban kedvelik a többiek is – talán.

Merthogy avatatlan, külső szemlélő számára Görcsegér élete ugyan lehet, hogy *maga a földi pokol* volt, de ez valóban nagy tévedés. Oda ekkoriban inkább már csak visszavágyott, reménytelenül és engesztelhetetlenül – de persze szigorúan csak tanulás után.

Dezső Márton

A némaság kilencvenkét napja

Gesualdo kivágta az erdőt
Azt mondják egymaga három hónapig
Hajnalban kelt pedig nem volt szokása
Az egész völgy recsegett, csattogott.

Nem zenélt, nem írt, nem szólt senkihez
Gesualdo három hónapig
Azt mondják megszállta az Ördög
És nem ereszti, amíg egyetlen fa is áll.

Estére fürdővizet készítettek neki
Kedvenc fogásai várták az asztalon
Majd reggel látták, nem nyúlt semmihez
Gesualdo és keresztet vetettek.

A madarak elhagyták a völgyet
Volt, aki megőszült szolgálói közül
Mire Gesualdo végzett azt mondják
Férgek hemzsegték mindenütt.

Poltergeist

Elöttem élet: a mások élete
Útmutató emberi létállapothoz
Tarts balra, azaz ne kanyarodj jobbra
Mire rájöttem, bejártam a várost.

Útvonaltervező, ha magyarosítják
beállításait, kerülöm a fizető szakaszt
Áthajtok, ha kell a tű fokán is
Csak hogy estére hazaérjek végül.

A hűtő nyitott ajtajában vacsorázom
Fényhez rendelt jelzőimet rangsorolom
Hűlő szívvel a ledsütötte sávban
Akár egy jelenés mindegy ki előtt.

kilgore

mint a laikus parázna
aki Istentől parázna
ha hinné

vagy akár a korrump vámos
százalékát az oltárhoz
elvinné

legyenek bármilyen bátrak
ha feldörögne a látlak
az égben

itt mindenki szétszaladna
kezdődne a régi mantra
de én nem

tudtam vagy nem így akartam
csak hát pénztár és a paplan
ügyében

tisztán látni igen nehéz
tisztán látná aki lenéz
s megnevez

a jóban amennyi rossz van
éppen annyi jó a rosszban
így megy ez

Poszeidón

Irigyli az embert,
akárcsak istentársai,
és mióta az Öreg Barát, Odüsszeusz elment,
nem szólnak semmiről sem álmai.

Halak, bálnák, delfinek,
és persze az egyre bátrabb ember;
már nem az, ami régen volt, hideg-
kék hullámsír a tenger.

Prológus egy kontinens gyarmatosításához

Kafka nyomán

jaguárok nyalják fel
az áldozatok vérét amit
a papok az isteneknek szántak
éhes csapatokban jönnek
része lesz a szertartásnak

a szomszéd faluban – azt mondják –
már embereket ölnek
barna kezekben csattognak a fejszék
a fák az emberekre dőlnek

más a dzsungel szívós
indák tapadnak a falhoz-
gyereket marnak meg és
háztetőkön ugrálnak a majmok

csak a férfiak mennek le
a völgybe vízért
a kutak kiapadtak
riadtan mesélik lábukra mutatva
hogy éles foga nőtt az eddig
békésen úszkáló halaknak

Tarjáni Imre

Tolózár

Azok közé tartozom, akitől nem kérdeztek semmit,
csak adatokat.

Pedig titkokat őrzök.

Ismerem a kényszert, és a kényszerítőket,
akik átformálják a kultúrát.

Észre sem vesszük.

Könnyen felejt az ember, de ez nem jelent bocsánatot.

Ha van állandóság a földön,
az irigység és a bosszú sohasem múltott,
a szeretet megmaradt *várakozásnak*.

Már alig hiszem, hogy változik valami,
csak az elmúlás jön egyre közelebb.

Azonos távolságra

Felfoghatatlanul kicsik vagyunk,
mint egy lábnyom.
ami saját magáról próbálja kitalálni,
ki hagyta ott a felázott tájon.

Pedig a csillagok között járhatnánk
valamennyien,
azonos távolságra Tőle,
akit nem sorolhatunk perikópiába.

Személytelen

A temetést koporsóval kéri,
vagy natúrban, sima égetést?

Az olcsóbb.

A tűz személytelen,
még sírni sincs idő.

Bezárva minden ajtó.

Villon utolsó levele

Kevés beszéd volt őszinte szabad
Ha mást mondanék nem lenne igaz
Herceg ez itt a dolgok lényege

Ha marad még néhány jobb napom
És váratlanul nem lesz *naplemente*
Az égiekkel is kibékülök

Rájuk hagyom minden vagyonom
Mind a hetvenkét hideg nyarat
És csalásról többé nem beszélek

Kapitány Attila: Selfie

Molnár József

A becsületes

A hóhér lepkéket fog,
az oroslán sosem éhes,
a majom utálja a fákat,
nyugalom! – mondja az őrült.

A zsiráf beáll egy szekrénybe,
katonának siet a gyáva.
Minőségért küzd a selejt,

a tolvaj visszaadja múltját,
a becsületes meztelen.

Anyám úszik

Anyám fekete kalapban
úszik.
Üveges szemében várakozó
közöny.

1

Ő jajgat, én jajgatok.
Ki bírja tovább a másik
hangját?

Anyám fekete virágmintás
éjben
fekszik a kényelmetlen
ágyon.

– Fiam, itt vagyok melletted.

Kardos Ferenc

Zuhog¹

1

Zuhog. Nincs arca az
égnek. Az agy lázad,
hárít, menekül.
Arcod felhőfoszlány.

Zuhog. Tüzet raknék
fölszárítani a halált.

Küld vissza, Uram!
Dobd vissza!
Nincs szükséged rá!
De fekete krétám csendje
hiába, hiába nyomja el
az ásók zörejét, neszét a száz
rideg celofánnak
és az üresen kongó zsoldárt.

Eljutok, ugye eljutok a liftig,
– mi vissza nem hoz –?

Nem szólsz. Nem hívsz. Nem szídsz.
Nem fáj, csak hiány,
feszületre aggatott ígéret,
hogy majd megyek,
hogy majd vársz.
Elszámolsz velem is.

Angyalokkal és ördögökkel
kántálsz majd,
ahogy Major-Zala Lajos mondaná,
ahogy Utassy Dzsó mondaná,
ahogy Pék Pali mondaná,
ahogy Rózsás János és
ahogy a névtelenek az
árkok mélyéről,
– a fekete kréta csendje alatt –
ismeretlen égi szavakkal:

¹ A Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság idei tanulmányi napjain a Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórház által felajánlott Lilla-díjjal kitüntetett alkotás. (A hívó összetételek kurzívák.)

csillaggá sűrűsödik,
nem felejt a lélek.
Ott áramlik minden
el nem morzsolt fájdalom.

És most érted, miattad kopog
kővé fagyott siratót
a bal pitvarban, ver lázat,
zuhog, zuhog...

2

Nincs más,
édesanyám adta
évekkel ezelőtt,
marokmélyi árokból
gurgatva át tenyerembe,
hogyan őrizzem,
vigyem onnan el,
ő maga helyett.

A könny itt zörög
kamráról pitvarra,
mint pontos óraserkezet.

Mért nem értettem
akkor a hallgatását?

Látod, nem voltam
alkalmas, nem voltam akkor
fiad – csak távoli rokon,
ki menne,
kísérli a lázadást.

Nem érted, csak magamért
zajos szeretettel.

Rideg porkőszem.
Mit is kezdek vele?

Kaj Ádám – Szemes Péter – Bence Lajos

Lendvai képek

Gábor Zoltán freskói alapján

Negyedik kép

NYÁR, MAGYAROK

Mazug és Bökény fehér vásznat feszítenek a színpadon, mikor végeznek, mögé állnak, és Regős bújik ki a takarásból. Regős éneke közben Mazug és Bökény árnyjátékként adják elő Bulcsú vezér kivégzését.

REGŐS

*Minő neves fejedelemnek
nevezitek én nevemet,
minő híres fejedelemnek
hírelitek én híremet?*

*Balról Duna habja harsog,
hordja hírem messzi Délnek,
jobbról döngő Dráva harsog,
hordja hírem Napkeletnek.
Hét országon, hét határon
hírelük a hírem messze,
hat országban, hat határban
hatalmamról zeng a szó.
Haj rege, rejtem!*

*Hét országban, hét határban
hegyen-völgyön, vadon földön
uralják az én uralmam,
hordozzák az én hatalmam.
Haj rege, rejtem!
Tengerparton, folyóparton,
hat határban, új mezőkön
legelnek a lovaim,
bolyongnak a barmaim.
Hét határban, hat országban
nyargalnak én népeim,
vágatnak én feleim.
Falas város fala között,
köves város köve között
lobognak én tüzeim,
ropognak én lángjaim.
Haj rege, rejtem!*

*Minő neves fejedelemnek
nevezitek én nevemet,
minő híres fejedelemnek
hírelitek én híreimet?
Haj rege, rejtem!*

*Teutonok hitvány népe,
köti kezem kötelekkel,
szorogatja szíjhurokkal,
megvasalja rabvasakkal,
férfikezem veri vasba,
piros színem köpi szembe,
párducbőröm vonja porba,
görbe kardom veti sárba.
Haj rege, rejtem!
Teutonok tetves népe
vitéz voltom megcsúfolja,
aranynyergen osztokodik,
vaskengyelen viaskodik.
Haj rege, rejtem!*

*Áll a tetőn akasztófa,
akasztófán hóhér hurok,
körülotte kurafiak,
tetves, hitvány teutonok.
Haj rege, rejtem!*

*Kötél torkom megszakasztja,
szívem kötél megakasztja,
megakasztja, szavam szegi,
teutonok tetves népe
elvesztemet úgy röhögi.
Haj rege, rejtem!²*

Árnyjáték vége, Regős eltűnik. Mazug és Bökény előre jönnek.

MAZUG

Én a felét se hiszem ennek. Már miért kaptunk volna ki?! Eddig mindig nyertünk. Most meg hirtelen csak úgy elvernek... na ne. Hülyeség az egész.

BÖKÉNY

A Regős mondta.

MAZUG

Sok mindet mond az. Például a sárkányokról. De kérdem én, láttál valaha is sárkányt?

2 A szöveg Kodolányi János *Julianus barátja* részletének átírata.

BÖKÉNY

Sárkányt történetesen nem. De szarvast, azt igen.

MAZUG

A szarvasról senki sem állította, hogy nem létezik. A sárkányhistoria viszont egy humbug, ahogy a csatavesztés is.

BÖKÉNY

Ugyan, Mazug, miért találná ki ilyent?

MAZUG

Megmondom én. (*suttogja*) Besenyő propaganda. A besenyők már a spájzban vannak. Azt akarják, hogy megijedjünk, és önként megadjuk magunkat. Amit ez az énekmondó művel, *hazaárulás*. A besenyők kémje. Én mondom, az ilyent nem megfizetni kéne, hanem felkötni az első fára.

REGŐS

(*a takarásból*) Na, na, na, na.

MAZUG

Óvatosnak kell lennünk. Tele van a környék besenyő kémekkel. És ha nem vigyázunk... Csak remélni tudjuk, hogy Bulcsú apa időben hazatér.

BÖKÉNY

Mi van, ha mégis igaz a hír, és halott?

MAZUG

Nem figyeltél az előbb? Pontosan ezt akarják. Hogy elhiggyük. Aki ismeri Bulcsút, nem dől be ennek. Előbb marad a harcmezőn, mintsem hurokba dugja a fejét. Aztán vele van Lél meg Súr is. Ezeknek még az isten se tudna ártani, hát még az ördög. Ne féljél, Bökény, ne féljél. Nem lesz itt semmi gond.

BÖKÉNY

Azért mégis csak furcsa. Már rég itthon kéne lenniük.

MAZUG

Augusztus van. Most mennek haza a vendégmunkások. Ilyenkor mindig bedugulnak az utak.

BÖKÉNY

Mondd csak, Mazug, te sokat jártál nyugatra?

MAZUG

Eléggé. Akkor nyitottuk meg a határokat. Nagy volt az eufória a törzsben. Én meg friss házias voltam ráadásul. Aztán tudod, milyenek a fiatal nők: nekik minden kell és az is azonnal. Amikor eleget sipítottak a fülünkbe, lóra pattantunk a cimborákkal, aztán hoztunk mindenféle dolgot. Nem mondanám, hogy a külföldi népek repestek a boldogságtól. Néhány helyen táblákon hirdették, hogy „magyar, ne loj”, de mi mindig rendesen fizettünk, igaz, hogy leginkább vasban és nyíllal.

BÖKÉNY

És féltek tőletek?

MAZUG

Rettegték a magyarok istenét, és rettegek ma is. Mióta megvívtuk Pozsonyt, nincs az a teuton vagy talján ördög, aki az utunkba állna. Megnyergeltük Európát, és nyerít a sok kis kincses ládika. Majd csak figyelj meg, Bulcsú micsoda rakománnyal tér meg.

BÖKÉNY

Mazug, én mikor mehetek kalandozni? Egészen kedvet kaptam hozzá. Maholnap házas is leszek, hozhatnék valami szépet ajándékba.

MAZUG

Előbb szerezzél lovat, aztán beszélünk róla. Talán összehívom a régi cimborákat. Csak így utoljára. Nostalgiaiból felgyújtánánk néhány falut... aratásra már itthon is lennénk.

BÖKÉNY

Ó, de jó is volna. Szeretném hinni, hogy a Regős tévedett.

REGŐS (*belép*)

Én, kérem, sohasem tévedek. Maga pedig nagyon gyorsan hagyjon fel ezzel a gyalázkodással, mert bepanaszolom a fejedelemnél. Mégis mire föl sérteget? Látott már besenyőt? Akkor miről beszél?

MAZUG

Vigyázz, Bökény, ez teljesen bolond.

REGŐS

Tudja mit? Sértegessen csak kedvére, de sose kérdőjelezze meg a munkám. Én, kérem, alapító tagja vagyok a Garabonciások, Táltosok, Énekmondók és Egyéb Bűbajosok Szakszervezetének. Nekem szakmai hitelem van és azt eddig senki sem kérdőjelezte meg. Még maga Bulcsú vezér sem, aki, ha tetszik, ha nem, igenis megtért a legfőbb istenséghez. Ahogyan Lél és Súr vezérek is. Itt egy faág róla, rárótták az egész históriát. Maga szerint a hatodik ujjamból szoptam? Regős vagyok az istenek szerelmére, nem jövőbelátó. Mindig alaposan utánanézek a dolgoknak. Sárkányok pedig igenis léteznek, ezt tudnia kéne, hiszen az egyik a maga felesége. (*elbújik, Mazug utánakapna*)

MAZUG

Gyere csak ide, te... te címeres dalnok... te fülkaparás... egyszer úgylis elhúzom a nótád.

BÖKÉNY

Viszont a faág valódi. Sajnos.

MAZUG

Akárki írhatta ezt. Mutasd csak. Mik ezek az aprócska rovások? (*eldobja az ágat*) Ez még nem bizonyít semmit. Majd ha egy szemtanú szájából hallom az egészet. Nem, nem jó. Majd ha egy megbízható szemtanú szájából hallom az egészet, akiről bizonyítható, hogy sohasem állt a besenyők szolgálatában.

GYÁSZMAGYAR

(*még kintről*) „Nyugatra ők nem mentek szívesen.”

MAZUG

Szóltál?

BÖKÉNY

Nem én.

GYÁSZMAGYAR

„Kelet elég bort és rózsát terem.”

MAZUG

Te Regős!

REGŐS

(*takarásból*) Hiszen hallgatok.

GYÁSZMAGYAR

„Idegen földön halni nem öröm”

MAZUG

Én biztosan nem vagyok.

GYÁSZMAGYAR

(*bent mondja már*) „És verekedni csak örökösön”

MAZUG

Ki vagy, szomorú ember?

Gyászmagyar nem válaszol.

BÖKÉNY

Lehet, hogy nem érti a nyelvünk.

MAZUG

KI-VAGY-TE?

BÖKÉNY

A fülét mutatja... vagyis a... Öregisten, Mazug, hiányzik a füle. Valaki levágta neki.

MAZUG

De ki csinálna ilyen szörnyűséget?

BÖKÉNY

Nézd a ruháját! Nézd, mi van rajta! Lehet, hogy lovas Bulcsú seregéből... honnan jössz, testvér?... harcból? csatából?... harc... csata... mező... vér... katonák... hogyan mutogassam el?! (*próbálkozik*)

GYÁSZMAGYAR

„Harcoltak, mert így mondta a vezér,
De nem tudták, hogy kinek és miér?
S hogy a seregnek gyászos vége lett,
Hát ők megmentették az életet.

Fülük levágva, orruk csonka, jaj,
Fogadja őket átok és kacaj”³
Átok és kacaj...

BÖKÉNY

Semmi kétség, a csatából jött. Közben megcsonkították és a lovát is elvették tőle. Így vándorolt
annyi kilométert. Véresen és gyalog.

MAZUG

Bulcsú meghalt.

BÖKÉNY

Úgy tért haza a kalandozásból, mint egy koldus. Még a koldusnál is szegényebben.

MAZUG

Bulcsú meghalt. Megölték a teuton kutyák. Jaj, hogy legyen átkozott a nap, amikor igaza lett a
fazékhangúnak. Kardot! Az kell ide! Kardot és lovat!

REGŐS

*(előbűjlik) Bosszú, bosszú, véres bosszú,
lobogj fennen, lánggal égő,
lángod hasson fellegekbe,
fellegekbe Ég Atyához,
füstöd fusson messze földre,
messze földre, városokba,
teutonok tereire,
kőre rakott köveire,
onnét szálljon Ég Urához,
aranyháza aranyára,
ezüstháza ezüstjére,
Kisistenek elejébe,
Boldogasszony szép színére,
haj rege, rejtem!*⁴

Harci zaj. Majd úgy szakad meg, mintha Gyászmagyar intette volna le.

GYÁSZMAGYAR

„Élni, élni kell
És csonkán, bénán is remélni kell!”

Bökény indul ki.

³ A részletek Juhász Gyula *A gyászmagyarok* című verséből származnak.

⁴ A szöveg Kodolányi János *Julianus barátja* részletének átírata.

GYÁSZMAGYAR

„Élni, élni kell
És csonkán, bénán is remélni kell!”⁵

MAZUG

Hova indulsz, Bökény?

BÖKÉNY

Szerzek egy lovat és egy kardot. Még nem tudom honnan, lehet, kölcsönkérek valakitől. Bár nekem senki se szeret kölcsönadni, azt mondják, nem vigyázok eléggé a dolgokra. Egyszer vesztettem el valamit, de arra sem emlékszem, hogy egyáltalán mi volt az...

MAZUG

Maradj a seggeden, fiam. A kalandozásoknak vége, ami először szomorúan hangzik, de azért ne lógasd a fejed. Örökké úgysem rohangálhattunk volna szerteszét a világban, az csak hazátlanná teszi az embert. Nekünk meg otthont kell építenünk, és nemcsak a mi törzsünknek, hanem az összes többinek is. Nyugaton ezt hívják hazának. Most majd megtanuljuk a védekezést is és visszaverjük az új kalandozókat. Mert abban biztos lehetsz, Bökény, hogy ide nem sétál be egykönnyen semmiféle ellenség.

Ötödik kép

NYÁR, TÖRÖKÖK „1603”

(A jelenet 1795-ben játszódik, amikor megtalálják Hadik Mihály mumifikálódott holttestét)

PLÉBÁNOS

Megvizsgáltam ezt a bizonyos izét, és úgy találtam, hogy teljesen ártalmatlan.

ELSŐ KŐMŰVES

Magára nem jelent veszélyt, maga pap, így védve van az ilyen pokolbéli jelenésektől.

MÁSODIK KŐMŰVES

Bezzeg, Sebő majdnem otthagya a fogát.

ELSŐ KŐMŰVES

Annyira megijedt a szörnyetegtől, hogy leesett a lépcsőn.

MÁSODIK KŐMŰVES

Legalább mondja azt, hogy visszaküldte oda, ahonnan jött. Hiszen volt magánál mindenféle szentes holmi.

PLÉBÁNOS

Emberek, ne hagyják becsapni magukat. Nem látták, hogy ez csak tréfa volt. Valaki felcipelte azt a holttestet a szőszékre és beöltöztette papnak.

ELSŐ KŐMŰVES

De hiszen fekete volt, mint az éjszaka.

⁵ A részlet Juhász Gyula *A gyászmagyarok* című verséből származik.

MÁSODIK KŐMŰVES

A bőre meg száraz volt, a csontjai pedig kilátszottak.

PLÉBÁNOS

Biztosíthatom magukat, hogy az illető teljesen halott és a lelke nem maradt a kápolna falai között. Az viszont engem is érdekelne, hogy honnan került elő a holttest és ki volt, aki így űzött gúnyt az egyházi hivatásból.

ELSŐ KŐMŰVES

Szerintem az a Dervalics lány volt. Annak még a szeme se áll jól.

MÁSODIK KŐMŰVES

Az játszott lent a kriptában a testvéreivel.

PLÉBÁNOS

Azt ne mondják, hogy a kriptából vitték fel?!

ELSŐ KŐMŰVES

Mi éppen kint hűsöltünk, amikor ezek leosontak és elkezdték a koporsó fedelét feszegetni. Addig-addig csinálták, amíg le nem jött. Aztán ott feküdt a holttest. Mi visszatettük rá a fedelet, elmondtunk egy Miatyánkot, aztán folytattuk szépen a pihenést.

MÁSODIK KŐMŰVES

A fene gondolta volna, hogy ez majd kikel a koporsóból és feketemisét megy tartani.

PLÉBÁNOS

Hányszor mondjam még maguknak, hogy az nem szörny és nem is démon. Ha valóban a kriptából való, nem más, mint Hadik Mihály földi maradványa. Egy istenfélő katonaemberé. 1733-ban temették el a kápolnában.

ELSŐ KŐMŰVES

Az nem létezik.

PLÉBÁNOS

Ott van a koporsó oldalán.

ELSŐ KŐMŰVES

Akkor is rossz a dátum. Ugyanis Hadik Mihály 1603-ban esett el, amikor a törökök megtámadták a várat. Ezt mindenki tudja errefelé. Még a rostások is.

PLÉBÁNOS

Képtelenség! Annak a Hadik Andrásnak volt az édesapja, aki megsarcolta Berlint. És nem volt az olyan régen. Matuzsálemkorú emberekről pedig csak a Szentírásban olvasni.

MÁSODIK KŐMŰVES

Lehet, hogy több Mihály is volt abban a családban. Minálunk például én vagyok az ötödik... István a keresztségben.

PLÉBÁNOS

Ha így is van, ez a Mihály nem a maguk legendás Mihálya.

ELSŐ KŐMŰVES

Fittyfenét. Ezen a szent helyen halt meg, logikus, hogy ide is temették. Mi persze csak sejtettük eddig, mert az öregek így beszéltek, de most itt a bizonyíték.

MÁSODIK KŐMŰVES

És így már teljesen érthető, hogy mitől olyan fekete és száraz. Régóta foszlik ebben a kápolnában.

PLÉBÁNOS

A kápolna nincs száz éves. Amikor az a csata zajlott, még nem is állt. És kétszáz év alatt a holttestek általában elporladnak, arról nem is szólva, hogy nem szoktak feketék meg szárazak lenni. Kivétel, ha mumifikálják őket.

ELSŐ KŐMŰVES

Hogy mit csinálnak?

PLÉBÁNOS

Mumifikálják, ahogy a fáraókat Egyiptusban. Mindesetre különös. Biztosan van rá valami ésszerű magyarázat.

ELSŐ KŐMŰVES

Lehet, hogy csoda történt. Az Isten így jutalmazta meg. Annyi szentről hallani hasonlót. Hát ha maga is az volt.

MÁSODIK KŐMŰVES

(áhitattal) Lendvai Szent Mihály.

PLÉBÁNOS

Ugyan, ne bolondozzanak. Az egyház nem avat szentté boldog-boldogtalant.

ELSŐ KŐMŰVES

Harcolt az ottomán ellen, védte a kereszténységet, és mártírhálált halt. Isten bajnoka volt.

PLÉBÁNOS

Én csak azt mondom, egy mumifikáció önmagában még kevés. Csodáknak és gyógyulásoknak kéne történnie, hogy egyáltalán figyelmet kapjon.

ELSŐ KŐMŰVES

Az is csoda volt, hogy Sebő nem törte ki a nyakát. Egy-két zúzódással megúsza.

MÁSODIK KŐMŰVES

Nekem egész nap hasogatott a fejem, de amikor megláttam a szószéken, egyből elmúlt.

ELSŐ KŐMŰVES

Tessék, az első gyógyulás. Maga a pap, a maga feladata feljegyezni a hasonlókat.

MÁSODIK KŐMŰVES

Még jól is jöhet magának. Ha híre megy, ezrek és ezrek fognak ide zarándokolni. Igazi búcsújáróhely leszünk. A sánták járni fognak, a vakok pedig látni. És akkor a kápolna kicsinek bizonyul majd és bővítésre szorul. Mi pedig egy hatalmas bazilikát építünk a helyére.

PLÉBÁNOS

Az előbb még szörnyet és démont emlegettek, most meg már imádni is hajlandók volnának?!

ELSŐ KŐMŰVES

Tamáskodtunk csak, de bánjuk már nagyon

MÁSODIK KŐMŰVES

Ha tudom előre, hogy az a Dervalics lány ilyeneken töri a fejét... No, majd beszélek az apjával és lesz nemulass. Így meggyalázni egy kegyhelyet. Játszik egy kétszáz éves szenttel, mintha rongybaba lenne...

PLÉBÁNOS

1733! A halálozás ideje 1733.

ELSŐ KŐMŰVES

Én pedig azt mondom: 1603. Abban az évben volt Hadik Mihály, a lendvai hős halála.

A két kőműves leülteti a Plébánost, majd vásznat veszítenek ki, és mintha egy wayang előadást látnánk, bábokkal el is játsszák, amiről mesélnék.

MÁSODIK KŐMŰVES

Bánffy Kristóf volt a kapitány! Amikor a tudomására jutott, hogy a török Lendva elfoglalására készül, segítséget kért Hadiktól, mert jó katona hírében állt. Az igent mondott és a közeli erdőben bújt el a csapatával, hogy onnan lepje meg az ottománokat. Aztán ahogy jelt kapott a várból, már vágta és kaszabolta őket.

ELSŐ KŐMŰVES

Akkor kitört Bánffy Kristóf 500 lovassal, oldalba támadta a kutyákat és Hadikkal közösen a közeli mocsárba kergették őket, pasával, basával együtt. Ott veszett el mind egy szálig.

MÁSODIK KŐMŰVES

Ej, az nem így volt! Még azelőtt, hogy a gróf kirohant volna, Hadik elkezdett a Csonkadomb felé vágatni. A törökök meg nosza utána. A legmeredekebb utat választotta és amerre vágatott, virág nőtt a lova nyomában. Legalábbis az öregek így beszéltek. Aztán az egyik török utána kapott és el is találta a fején, Hadik erre meg legurult a dombról és beleesett a vízfolyásba. Csak másnap találták meg, akkor már halott volt.

ELSŐ KŐMŰVES

A lova botlott meg, azért gurult le a dombról.

MÁSODIK KŐMŰVES

A török vágta fejbe. Kétszer is. Kétszer kapott halálos sérülést.

ELSŐ KŐMŰVES

A lóról leesve is beüthette a fejét. A domb meredek volt, a ló meg nem bírta és eltévesztette a lépést. Törökugratni akart, de nem jött össze sajnós.

MÁSODIK KŐMŰVES

Nem azért ment föl a dombra, hogy törökugrasson, hanem mert látta, hogy a várkisasszony le akar ugrani a toronyból. Hadik ugyanis a jegyese volt és ő azt hitte, hogy a kedvese meghalt. Utána valóban meg is halt, de a kisasszony még előtte leugrott a toronyból.

ELSŐ KŐMŰVES

Még a csata előtt ugrott le a várkisasszony. Udvarolt neki egy török is, egy nyalka vitéz, aztán párbajra hívta Hadikot. A kisasszony a várból nézte a küzdelmet. Amikor a vitézek közül az egyik eldőlt, leugrott a várból, mert azt hitte, hogy Hadik volt a vesztes. De balszerencséjére éppen, hogy az ottomán maradt alul.

MÁSODIK KŐMŰVES

Ha jobban belegondolok, a lányt is szentté lehetne avatni.

ELSŐ KŐMŰVES

Két szent egy csapásra!

PLÉBÁNOS

Inkább jöjjenek és segítsenek visszazárni azt a koporsót. *(el)*

ELSŐ KŐMŰVES

Mindjárt építeni kéne egy másik bazilikát is. Vagy egy piramist.

Hatodik kép

SÖTÉTSÉG (1941-1945) ÉS MA (1945)

A színpadon három síndarab fekszik, egymás felé tartanak, de nem érnek össze. Mindháromon egy-egy férfi áll. A férfiak szürke kabátot hordanak, fejükön kalap, kezükben üres bőrönd. Az Első Férfi karján fehér, a Második Férfi sárga, a Harmadik Férfi pedig vörös szalag van átkötve. Első Férfi János, Második férfi Abraham Mendel, a Harmadik férfi Ljubo.

ELSŐ FÉRFI

Háború idején a vonatok késnek.

MÁSODIK FÉRFI

Mindig pontosan, menetrendszerűen járnak.

HARMADIK FÉRFI

Az állomásokon lecserélték a táblát.

ELSŐ FÉRFI

Határsáv.

HARMADIK FÉRFI
Elcsatolt terület.

MÁSODIK FÉRFI
Otthon.

Csend.

ELSŐ FÉRFI
A sínek véget érnek valahol.

MÁSODIK FÉRFI
Az ember véget ér valahol.

HARMADIK FÉRFI
A történelem véget ér valahol.

ELSŐ FÉRFI
A sínek véget érnek valahol!

HARMADIK FÉRFI
Felrobbantották a németek.

ELSŐ FÉRFI
Felrobbantották a partizánok.

MÁSODIK FÉRFI
Felszedték a vaskereskedők.

Csend.

ELSŐ FÉRFI
Mozdonyok tömjénezik az eget.

MÁSODIK FÉRFI
Elszaporodnak a gótbetűk.

HARMADIK FÉRFI
Idegen nyelven mondják be az érkező vonatot.

ELSŐ FÉRFI
Nemzeti színű kendővel integetnek.

MÁSODIK FÉRFI
A peronon katonák állnak.

HARMADIK FÉRFI
És vigyázz és kész és tűz.

MÁSODIK FÉRFI

Szelíden se nézünk, mint az állatok, mikor vágóhidakra viszik őket.

HARMADIK FÉRFI

És vigyázz és kész és tűz.

ELSŐ FÉRFI

Mint tépett szakállú vén zsidó.

HARMADIK FÉRFI

És vigyázz és kész és tűz.

MÁSODIK FÉRFI

Az ember véget ér valahol.

ELSŐ FÉRFI

Bányában.

HARMADIK FÉRFI

Babilon vizeinél.

MÁSODIK FÉRFI

Az ember véget ér valahol.

Csend.

A három férfi felemeli a bőröndöket.

ELSŐ FÉRFI

A bőröndöm üres.

MÁSODIK FÉRFI

Elveszett, azután megkerült.

HARMADIK FÉRFI

Az emlékeimet hordom benne.

Sorban nyitják föl a bőröndöket. A bőrönd belsejébe fekete-fehér képek vannak ragasztva. Egymás felé fordítják a bőröndöket, mintegy szembesítésként.

MÁSODIK FÉRFI

Emlékezz Marburgra.

HARMADIK FÉRFI

Emlékezz Mariborra.

ELSŐ FÉRFI

Emlékezz Délvidékre.

Most visszafordulnak a közönséghez.

ELSŐ FÉRFI

A böröndben emlékek vannak.

MÁSODIK FÉRFI

A böröndben felejtés van.

HARMADIK FÉRFI

A böröndöm üres.

Csend.

ELSŐ FÉRFI

János vagyok.

MÁSODIK FÉRFI

A nevem Abraham Mendel.

HARMADIK FÉRFI

Ljubonak hívnak.

Csend.

ELSŐ FÉRFI

Én csend vagyok.

MÁSODIK FÉRFI

Én hallgatás.

HARMADIK FÉRFI

Én semmi sem.

Csend.

ELSŐ FÉRFI

Sose felejtem el a gonoszságot.

MÁSODIK FÉRFI

A kémények hallgatását.

HARMADIK FÉRFI

A rácsokat, amik nem tudnak összeérni.

ELSŐ FÉRFI

Az első büntetést.

MÁSODIK FÉRFI
Az embernek csúfolt állatot.

HARMADIK FÉRFI
A térképek árulását.

Csend.

ELSŐ FÉRFI
A lélek fázik, és a testhez dörgölőzne.

MÁSODIK FÉRFI
Gazdátlan szerelem.

ELSŐ FÉRFI
Otthon nélküli hodály.

HARMADIK FÉRFI
Katatón éjszaka.

ELSŐ FÉRFI
Csend.

MÁSODIK FÉRFI
Felejtés.

HARMADIK FÉRFI
Semmi sem.

Csend.

ELSŐ FÉRFI
És sose felejtem el a jót.

MÁSODIK FÉRFI
A mosolyok összeesküvését.

HARMADIK FÉRFI
A szemekből sugárzó kegyelmet.

ELSŐ FÉRFI
A bűjtatott falatot.

MÁSODIK FÉRFI
A menekített imát.

HARMADIK FÉRFI
A halál előtti feltámadást.

A három férfi ismételten egymás felé fordul.

MINDHÁRMAN
Itthon vagyunk.

Lezárják a bőröndöket, majd félreteszik. Nekiállnak összetolni a síndarabokat, és amikor végeznek, sorba állnak rajta.

ELSŐ FÉRFI
Az állomáson lecserélték a táblát.

HARMADIK FÉRFI
Több nyelven mondják be az érkező vonatot.

MÁSODIK FÉRFI
A peronon rokonok állnak.

ELSŐ FÉRFI
Fehér kendővel integetnek.

HARMADIK FÉRFI
A távolban gyárak tömjénezik az eget.

ELSŐ FÉRFI
A sínek folytatódnak valahol.

HARMADIK
A történelem folytatódik valahol.

MÁSODIK FÉRFI
Az ember folytatódik valahol.

Elrobogó vonat hangja, majd csend.

(Az előadás ősbemutatója 2013-ban volt a Lendvai Színház-és Hangversenyteremben.)

Lángi Péter

Sétálni indul az anyám

Sétálni indul az anyám.
Óvatosan lép, kapaszkodva
bal kézzel a kerítéslécebe,
jobbal a botba.

Sétálni indul az anyám,
kilencvenhét esztendő cipel.
Faggatja, faggatja múltját, s az
már ritkán felel.

Sétálni indul az anyám.
Érzi tán, hogy menni, tenni kell,
míg az örök és végtelen nagy
csöndbe nem jut el.

Menekülők

Lengyel százezrek hogy Hitler elől menekültek,
fogta kötés a kezünk, dolgunk tettük azért.

Most: nektek szól, s olvassátok csak menekültek,
s mellbe taszít a plakát: „Nálunk nincs helyetek!”

Egykor – hős-e, kalandor? – vártak amott a magyarra.
Drótfal mondja ma itt számkivetettnek az „állj”-t.

Szent István intelmeit így hát dobjuk a sutba!
S hány arab orvos ment nálunk életeket?!

Ám tülekednek nyersen, nincs kopogás, köszönés sem,
durva tömeg tör ránk, nem kér, csak követel.

Mégis: mennyi a szánni való asszony, gyerek, és kit
sértés, gyötirelem ért, békét áhítózó.

Míg tárulna karunk vendégszerető fogadásra,
bénít rémület, és fogja bilincsbe kezünk.

Lobban szégyenpír ránk, izzik, lángol az arcunk,
mentegetőzésünk víz rá, majd meg olaj.

Miniatűrök

ennek rezsó
annak rőzse

más a rezsi

***

a hitelem
hatalom

***

mit kíván a magyar nemzet
mit kínál a magyar kormány

***

ígéret volt
már szónak sem szép

***

ha a világ változik

a tapasztalat jelentősége
vagy csökken
vagy megnő

***

jöttek az új korok
s mert a kerék forog

bélyegesből hős lett
a híresből hírhedt

***

az önkénnyel szembeni passzivitás oka
- Grosszman szerint –
    nézetazonosság
    életöszton
    félelem

de mindig akad
akit a szabadságvágy lázadásra készítet

***

támogat tőr tilt -
ez a hármasság nem korfüggő

csak néha nyíltan
néha orvul
vagy szemérmesen működik

***

való mely mellbe vág
vagy mesés hazugság?

***

szádra ha kéz tapad
levegő s szabadság
szomja is fojtogat

Németh János: Forrás

Nagy Antal Róbert

Az öreg katona halála

Ide ring, oda ring: falevél
a szíve. Rozsdás lett. Ha a tél
agyába bespájazol, lesz szava,
hisz tiszt ő. Parancsol, nem baka.
Álljt lüktet, térdepel a lét-perc.
Levegőt! Szűkített a kisterc.
Megpróbál vigyázzba, hisz szép szál.
Rossz szíve aknáin csak sétál.
Nem mondták: „Kezed fel!” „Le, térdre!”
Az Isten terít ma ebédre.

Egy kapcsolat vége

A redőnyön át a kíváncsi fény
tanúja lesz majd, pedig nem nézi,
ahogy pucéran kinéz a férfi.

Türelmes, rá vár. Hagyja öltözni.
Éles a penge, erős a kölni.

Buday Mihály: Triptichon

Somogyi Zoltán

Anya meg a lovak

Szeretem a lovakat.
Nagyon szeretem őket.
Szeretem a szagukat.
Szeretem a hangjukat.
Szeretem látni ahogy futnak.
Szeretem ahogy belefújnak a hajamba.
Anya azt mondja már nem bírja.
Egyszerűen nem bírja tovább.
Így egyedül.
Fizikailag nem bírja.
Azt mondja képtelenség.
Azt mondja túl sok a ló.
Azt mondja anyagilag sem lehet bírni.
Azt mondja a lovak drágák.
Meg hogy minden pénzünkből kiettek minket.
Szeretem ahogy a lovak sörénye lobog mikor futnak.
Szeretem ahogy csapkodják a legyeket a farkukkal.
Szeretem látni ahogy megnéznak a nagy szemeikkel.
Szeretem a patadobogás hangját.
Anya azt mondja ő már ehhez túl öreg.
Azt mondja elfogyott a pénzünk.
Azt mondja már ő sem lesz fiatalabb és lassan belerokkan a sok teendőbe.
Azt mondja lassan nem lesz mit ennünk.
Anya azt mondja sajnálja a lovakat.
Anya azt mondja szegény lovak.
Azt mondja el kellene adni őket.
Azt mondja egy is elég lenne.
De nekem nem elég egy.
Szeretem a lovakat.
Szeretem látni ahogy legelnek.
Szeretem látni ahogy együtt futnak és lobog a sörényük.
Szeretem ahogy bólogatnak.
Anya azt mondja már nem bírja ellátni őket.
Azt mondja a rólam való gondoskodás is nagy teher.
Azt mondja ennyi ló túl sok.
Azt mondja meg kell válnunk tőlük.
Azt mondja esetleg egyet megtarthatunk.
Anya azt mondja már nagyon fáradt.
Miért nem segít valaki anyának?
Anya azt mondja ezeket a lovakat már nem venné meg senki.
Azt mondja ezeket már csak agyonlőni lenne értelmes.
Anya azt mondja rohadt lovak.

Meg azt is mondja kurva élet.
Anya meg a lovak öregek.
Anya meg a lovak már nem akarják bírni tovább.
Anya már alig vonszolja magát.
Anya minden nap egyre fáradtabb.
Anya mostanában durva velem.
Anya sokat sír.
Szeretem ahogy a lovak odajönnek köszönni nekem ha meglátnak.
Anya egyre ritkábban tol ki hozzájuk.
Messziről kell néznom a lovakat.
Anya azt mondja mi lesz a lovakkal ha ő felfordul?
Mit akarok csinálni ha ő elvágódik kint az istállóban és nem kel fel többé?
Mi lesz akkor a lovakkal?
A lovak nem halnak éhen van nekik fű amit legelnek.
Anya azt mondja télen nincs fű.
Szeretem ahogy párállnak a lovak.
Nem szeretem hogy egyre soványabbak.
Szeretem ahogy kieszik a tenyeremből a kockacukrot.
Szeretem hallani ahogy ropog a foguk alatt.
Anya utálja a trágyaszagot.
Anya azt mondja ne hisztizzek.
Anya azt mondja vagy én vagy a lovak mert mindkettőt egyszerre már képtelen ellátni.
Anya fel akarja adni.
A világon mindennél jobban szeretem a lovakat.
Anya könnyörög.
Ha anya elaltatja a lovakat én nem eszek többé.
Anya azt mondja akkor kórházba kerülök és egy csövet dugnak a gyomromba hogy azon keresztül etessenek.
Azt én nem fogom engedni.
Anya én a lovakat akarom ők az én lovaim nem bánthatod őket.
Anya azt mondja a lovak döglődnek fel vannak puffadva és maguktól is meg fognak halni.
Anya adj nekik enni.
Anya azt mondja nincs mit adni nekik.
Anya azt mondja nincs tovább.
Anya azt mondja kihívja az állatorvost és megszabadítja a szenvedéstől a lovakat.
Anya nem szabad.
Anya ne bántsd a lovakat.
Nem beszélek többé anyával.
A lovakat akarom.
A lovakat szeretem a legjobban a világon.
Anya én is ló vagyok engem miért nem altatsz el?
Anya már nem sír anya most hízeleg.
Anya azt mondja kaphatok egy állatot mondjam meg mit akarok.
Nem akarok semmit csak lovakat.
Anya azt mondja válasszak valami kisebbet. Cicát nyuszit vagy aranyhalat.
Nekem nem kell semmi én csak a lovakat szeretem.
Anya megint sír és azt mondja kórházba fogok kerülni.
Anya kéri hogy ne gyötörjem.

Anya te gyötörsz engem.
Anya te megölted a lovakat.
Anya azt mondja ő megmentette őket.
Akkor hol vannak?
Anya mutasd meg add elő őket.
Anya elvitt lovakhoz hogy lássak lovakat de azt mondja többé nem visz el mert nem bírt velem.
Nem akartam hazajönni.
Anya azt mondja csúnyán viselkedtem.
Anya próbál felvidítani de nem megy neki.
Anya én a lovakat akarom.
Anya próbál a kedvemben járni.
Anya én nem akarok semmi mást csak a lovakat.
Anya hozott egy pónit a karámba.
Nekem nem kell póni a póni nem ló a póni nem szép.
Anya vidd innen ezt a pónit nem akarom látni nem szép.
Anya én lovakat akarok csak lovakat nekem más semmi nem kell.
Anya sír.
Anya kiabál velem.
Aztán megint sír.
Anya elviszi a pónit.
Anya azt mondja értsem meg hogy nem tarthatunk lovat.
Nem értem meg.
Nem akarom megérteni.
Szeretem a lovakat.
Miért nem lehet lovam?
Anya azt mondja ő ebbe bele fog dögleni.
Nem fogsz anya.
Anya kivisz a karámhoz és lovak vannak benne.
Odajönnek hozzám és belefújnak a hajamba.
Kockacukrot esznek a tenyeremből.
Lobog a sörényük.
Lószaguk van.
Boldog vagyok.
Anya szeretlek.
Anya boldog.
Nézem a lovakat.
Szeretem nézni a lovakat.
Semmit sem szeretek jobban a lovaknál.
Anya panaszkodik hogy nem bírja.
Nézem a lovakat.
A lovak összeverekednek.
Harapják és rúgják egymást.
Félek.
Kiabálok anyának hogy jöjjön és segítsen.
Anya nem jön.
Éhes vagyok.
Fázok.
Anya nem jön.

A lovak odajönnek hozzám bólogatnak fújgatnak enni kérnek de nincs kockacukrom elfogyott.
Anya nem jön.
Lovak segítsetek.
Lovak szóljatok anyának.
Lovak keressétek meg anyát.
A lovak körém gyűlnek.
Belehelnek a lovak.
Lovak egyetek meg.
Anya hol vagy?
Anya nem jön.
Anya én már téged szeretlek a legjobban a világon.

Frimmel Gyula: Repülő sziget – 2014

Cséby Géza

Régies vers Rezi romjainál

S míg elnézem e romos várat
feltolul bennem valami furcsa bánat –
az ősz teszi,
vagy régi emlékeim árnya?
Egy cinke röppen épp az ágra,
torkában dallal.
Bolondos dal, talán ismerős lehet
ezt küldtem egykoron Neked,
s most itt zenél.
Fülemben itt van még a nóta,
oly sok mindent feledtem azóta,
ezt – nem lehet.
Már itt marad örökre velem,
mert Te is itt maradsz nekem,
és eldaloljuk majd,
ha jön a fáradt, langyos ősz,
e bánatos, kivénhedt, agg dizóz,
e furcsa éneket.
De látom jól, hogy haldoklik a nyár,
bár izzik még az őszi napsugár,
a tél már itt topog.
Mi megyünk, kéz a kézben, kísér a dallam,
köröttünk szétárad, alig hallhatón, halkan,
nekünk zenél.
És tudjuk már, ki szerencséjét oly reménnyel várja,
és úttalan útjait örökkön járja,
azok – mi vagyunk.

Hetvenkedünk

Hetvenkedünk, hetvenkedünk,
lassan bizony mi is megyünk.
Köd előttünk, köd utánunk,
egy kapuig meg sem állunk.
Nincs melegünk, nem is fázunk,
benn már készül örök ágyunk.
Közülünk vagy százan mentek,
vissza sose leselkedtek.
Őszi harmat lábuk nyomán.
Erre mentek? Arra talán?

Téli fagyban, nyári hóben,
uszályuk leng elmenőben,
emlékük a szél felkapja,
friss sírjuk hantjára rakja.

Csu Fu már messze jár...

Csu Fu már messze jár.
Nem látja Drangalag
édes fügefáit,
meredek szöllejét,
melyre egykor
cellája ablakát
nyitotta.
Mert Csu Fu
már messze jár,
mosolyog,
nem ír,
nem szemzi
éles késével
mandulafáit.
Szavai
ott pihennek
Tab és Bece
dombjain,
a reggeli harmat
cseppjeiben.
Mert megírta
mi reá méretett,
szerteszórta
gyöngyszemeit
a versnek,
hogy összeszedhesse,
ki ért a szóból.

Miért kérditek hát,
hol jár Csu Fu?

Csu Fu ott jár
a Nap mögött.

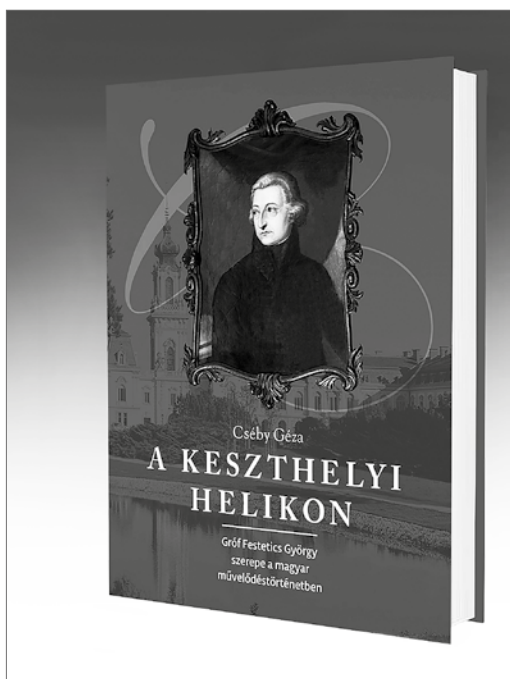
(Tab, 2017. április 11.)

*Szerkesztőségünk szeretettel
köszönti az idén 70 éves költőt.*

Laczkó András

A keszthelyi Helikon

Cséby Géza legújabb könyvéről

Reprezentatív megjelenésű, hatalmas ívű (a mű mögött nyilván sok-sok „aprómunka” van), tudományos és szépirodalmi vonásokat egyaránt mutató nagymonográfiát írt-alkotott Cséby Géza. *A Gróf Festetics György szerepe a magyar művelődéstörténetben* alcímű albumszerű könyv a magyar felvilágosodás, klasszicizmus és a romantika határmezsgyéjén kellett, hogy elhelyezze „hősét” és sokágú tevékenységét. Persze úgy, hogy jellemét, pontosabban annak kialakulását is megmutatja.

A figyelmes olvasó, aki vállalkozik gróf Festetics György szerepének megismerésére, szövevényes családi, politikai, katonai, gazdasági, oktatásügyi, művészeti-irodalmi történéseket követhet. A nagyjából egy évszázad földrajzi értelemben szerteágazó eseményei között Cséby Géza, a szakavatott, felkészült tudós és a költészetet, műfordítást művelő alkotó, könnyed eleganciájával vezeti olvasóit. Azt a szerző nem világítja meg teljesen, hogy a nagyszombati egyetemről alig kikerülő Festetics Kristóf mivel keltette fel az uralkodók figyelmét, s miként került néhány éven belül hatalmi pozícióba (csak jelzésszerűen: előbb a Helytartótanács, majd a Hétszemélyes tábla tagja – ilyen karriert csak királyi kegy határozhat meg, de a kegynek is volt valami oka). Ettől kezdve elindult a Festeticsek gazdagodása (a szerző erről részletes adatokat közöl).

Két úton, jelzi Cséby: az egyik a birtokvásárlás, a másik az osztrák szállóigét követi: tu felix Austria nube! (azaz te boldog Ausztria csak házasodj!) Festetics Pál is gazdag kisasszonyt vett feleségül és ez meghatározta gyermekei – köztük György – sorsát.

A fiatalember, Festetics György, 1768-tól már a bécsi Collegium Theresianum hallgatója, ahová az uralkodónő, átnevelési szándékainak megfelelően, összegyűjtötte (meghívta) a magyar fő- és köznemesség színe-virágait. A szerző pontosan felsorolja az ifjú Festetics mely főrangú fiatalokkal találkozhatott, s kötött életre szóló ismeretséget. Cséby hangsúlyozza, hogy közülük Széchényi Ferenc volt a legjelentősebb. A barátkozás mellett a tanulás, kiemelkedően a nyelvtanulás volt fontos. Az ifjú hat nyelven beszélt és levelezett. Ezzel is megalapozta a későbbi széleskörű kapcsolat-tartás lehetőségét.

Részletes elemzéssel (leírással) bizonyítja a szerző, hogy a korabeli nemesi fiatalok előtt két út állt az érvényesüléshez: a katonaság vagy a közsolgálat. Itt illő a recenzensnek megemlíteni, hogy ezt az utat járta be Sárközy István nagybajomi közepnemes (későbbi megyei alispán), aki a Festetics György által életre hívott csurgói gimnázium alapításában és működtetésében komoly szerepet vállalt. Ő is katonai pályán indult, majd testőr lett, de

hamar fölismerte, hogy nem kívánja a hadi dicsőséget, az irodalom sokkal jobban érdekelte, s élő, tartós kapcsolatban állt a kor minden jelentős írójával, Kazinczy Ferencről Horváth Ádámon át Csokonai Vitéz Mihályig. Ha nem is túlságosan, de e három név alapján figyelmet érdemelt volna.

Ezzel a kis kitérővel már ott vagyunk gróf Festetics György irodalom iránti érdeklődésénél és kapcsolatainál, amelyek végül is elvezettek a keszthelyi Helikoni Ünnepekkhez. Mihelyt nagy ívű, széles spektrumú könyvében ezekhez érkezett Cséby Géza; igazán elemében érezhette magát. Az irodalomtörténet mindenre kiterjedő figyelmével és átélésével írt. Hiszen nemcsak kutatója a témának.

Kiindulópontja természetesen ugyanaz, amire többen hivatkoztak a keszthelyi Helikonról szólva: 1816. november 15-én Berzsenyi Dániel levelet és verseket küldött a grófnak. A könyvben is olvasható Berzsenyi levelének meghatározó mondata: „Én Keszthelyben egy magyar Weimart óhajtók látni!” A fantázia és a szervező munka (főként levelezés) elindult. Közel egy évnek kellett eltelnie, míg az első Helikonra meghívást kapott néhány író. A résztvevőkről és a felolvasásokról Berzsenyi Dániel nem túl bőbeszédű levelet küldött Kazinczy Ferencnek. Rövid pontokba szedve az alábbi elképzelést tűzték maguk elé az ünnep szervezői:

- az ünnepélyt évente kétszer rendezik meg;
- elsősorban fiatal keszthelyi írástudók és a meghívottak, professzorok olvasnak fel műveikből;
- a Helikont színházi mintára képzeltek: középen asztal, szék, körülötte zenészekkel;
- a nézők előtt is asztal és szék (az előbbi nyilván írásaiknak).

Az ünnepekről, így az elsőről is, sokat megtudhatunk Cséby munkájából, aki többször is idézi Berzsenyt: felolvasók voltak „... két Baltavári Festeticsek, Ruszek apát úr, Asbóth a grófi uradalom prefektusa, Horváth Ádám, s az én barna Malvinám” (figyelemre méltó, hogy már az első összejevetelen szót kapott egy hölgy!). Kisfaludy is eljött, de munkáját nem olvashatta fel, Berzsenyi Dániel saját magát

nézőnek nevezi, mert „semmi munkát nem vittem”. Díjazás is volt, a gróf a művekre 500 forintot ajánlott fel.

Cséby Géza – a hangsúlyoknak megfelelően – részletesen leírja mind az öt Helikont, amelyeket gróf Festetics György életében szerveztek. Szembetűnő, hogy három esztendőn keresztül – az eredeti elképzelésnek megfelelően – évente kétszer (február, május) rendezték meg, 1819-ben viszont csak egyszer. Az ok pedig, hogy gróf Festetics György két héttel e Helikon után meghalt.

A szerző – ugyancsak dicséretes módon – nem csupán kitekint, hanem szerves kapcsolódási pontokat megmutatva szól gróf Festetics György nem irodalmi alkotó tevékenységéről is. Felsorolva: kastélyépítés, az első keszthelyi nyomda munkába állítása, uradalmi kórház megnyitása, a fenékpusztai hajóépítő műhely korszerűsítése, ahol elkészíttette a Phoenix gályát, a hévízi fürdőkultúra elindítása, iskolák (elemi és középiskolák) megnyitása, a földművelési kultúra máig ható átalakítása a Georgikonnal, a csurgói református gimnázium és kollégium megépítése, könyv- és folyóirat-kiadás (például Mikes Kelemen leveleinek kiadása). A felsorolást még folytatni lehetne a szerző összefoglalóiból, ám így is látszik, hogy gróf Festetics György uradalma gyarapításáért és azáltal az egész országért vállalt áldozatos munkát.

Megérdemelve ezzel a kortárs írók mélységes tiszteletét. Hogy milyen volt ez a tisztelet, azt egy anekdota (bár lehet, hogy igaz a történet) villantja fel. Felidézem röviden. Festetics György halálát követő, a kastélyban megtartott gyászszertartás után egy meg nem nevezett úr és Berzsenyi Dániel együtt léptek ki a palota vasrácsos kapuján. Az úr beszédes és kérdezősködő volt:

- Aztán, ha elhunyt is, neve halhatatlan!
- Igaz uram, azt még inkább hiszem.
- A gróf úr nevét költők fogják megénekelni – véli az úr.
- Abban semmit nem kételkedhet.
- Tudom – szól az úr –, Berzsenyi Dániel lesz a legelső, aki a nagy ember érdemeit feledhetlenné teszi.

- Ezt már nemcsak hiszem, hanem tudom is.
- Uraságod talán rokona a grófnak? – kérdé a másik.

- Nem, ezt nem állíthatom.

- Bizonyára ösmerős ön Berzsényi Dániel úrral – találgatta a vendég.

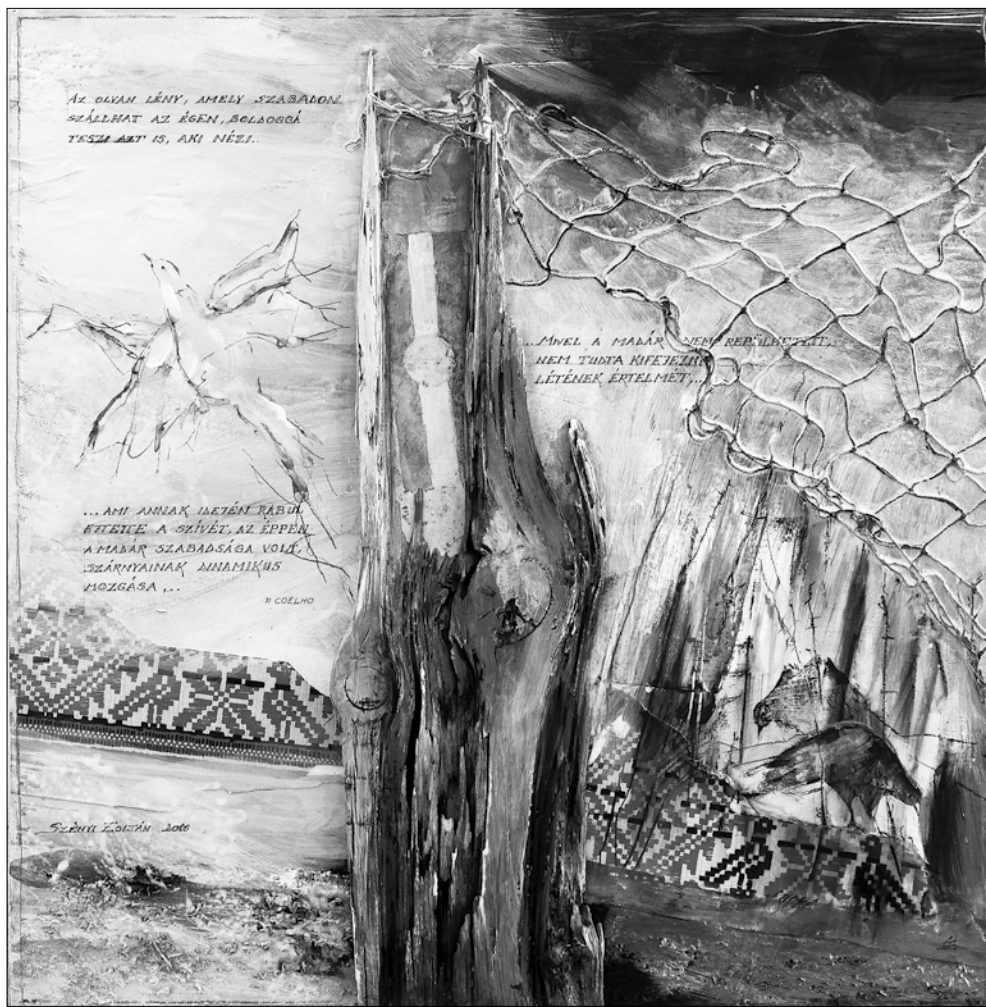
- Én vagyok Berzsényi Dániel.

A grófhoz is kötődő kis történet szinte sugározza, mily szerénységgel és tisztelettel tekintettek Festeticsre és művére. A kortárs költőtől sokszor idéz a szerző. Helyesen, mert így eredeti írásokkal bizonyítja, hogy a korabeliek mily csodálatosnak tartották őt és alkotásait. A barokkból a felvilágosodásba (lassan a ro-

mantikába) hajló időszak meghatározó, vagy inkább legmeghatározóbb személyisége volt. Ehhez a summázathoz kell eljutnunk, amikor elolvassuk *A keszthelyi Helikont*. A szerzőnek pedig azt tanácsolhatjuk, hogy folytassa a kutatást és az összegző munkát, hiszen voltak a XX. században is Helikonok, s azoknak tevékeny részese volt.

(Pannon Írók Társasága, 2017)

Széni Zoltán: Nosztalgia – 2016

Nagy Gábor

Kaleidoszkopikus látomás: *Szép napkeltő holnap*¹

A *Földi szivárvány* után három évvel, 1999-ben jelent meg Utassy József újabb kötete (az amúgy is bántóan sok nyomdahibával megjelenő könyvből lemaradt az évszámjelzés). Felesége, Horváth Erzsébet így emlékezik a kötet írásának körülményeire: „A kötet összeállításának időszaka újra viszonylag nyugodt periódus volt a költő életében. Ezt a viszonylagos nyugalmat és reménykedést önmagában a kötet cím megválasztása is jól tükrözi. Végre nem voltak nagy hullámmások, végletes mélységek és magasságok a kedélyállapotában. A korábbiaktól eltérően hosszabban tudott alkotói munkájával foglalkozni. A korábban jellemző betegségtudat is eltűnt az ő és a családja mindennapjaiból. A kötet cím és a kötetbe válogatott versek megválasztása ennek a kiegyensúlyozottságnak és bizakodásnak a jegyében történt.”²

A *Szép napkeltő holnap* hat ciklusa is újfajta szerkezet Utassynál; tagoltabb, zaklatottabb, mozgalmasabb is így a kötet, a második és a hatodik ciklust leszámítva tíznél kevesebb verset tartalmaz egy egység.

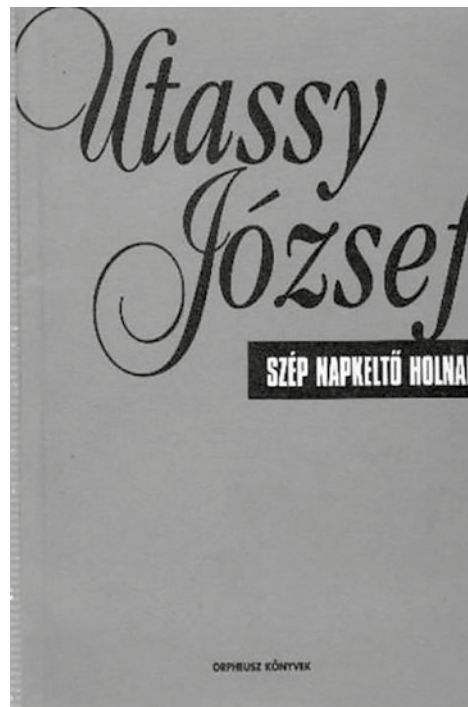
A *Fáj az idő* ciklus címadó versének zárлата adja meg az alaptémát:

„Jaj, hát hányszoros bűnös az,
ki gyalázzván a Földet:
asszony helyett fegyvert ölel,
s megöl, egykedvűen öl meg?!”

A nyitó vers is a „nem lesz vége az öldöklésnek soha” keserűségéből indul, Istent kárhozzatva azért, hogy „föltámad poraiból ő is: / a generálisszimusz / meg a kiskatona” (*Mert föltámad*

¹ A tanulmány a szerző készülő Utassy-monográfiájának részlete.

² UTASSYNÉ HORVÁTH ERZSÉBET – VILCSEK BÉLA (szerk.): *Utassy József költészete*, Napkút Kiadó, Budapest, 2017. 666.

poraiból). A *Fölkiáltó*ban az ölni szándékozók-
kal szemben határozza meg magát: „Nem öltem embert. / Szolgáltam híven.” Az *Állsz a fülke-fényben* József Attila *Eszméletére* és Dsida Jenő *Nagycsütörtökére* utal egyszerre: „sehol egy megálló, / sehol egy Megváltó”. A ciklus legszebb, maradandó darabja a Léka Gézának ajánlott *Ezért volt hát*. Három négy-soros strófa, felező nyolcasokkal (itt-ott 3//5-ös osztással), és az Utassynál oly ritka párrímekkel. Az első strófa bizakodó kijelentésekkel indul („Nincs a szívem haván árnyék”), csak a „dzsumbuj”-nak van némi vészjósló hangulata, a strófa mégis egy váratlan paradoxonnal zárul: „Szabad vagyok, nagyon félek.” A második strófa fokozó jellegű, egyre indulatosabb költői kérdései, felkiáltásai után refrénként ismétlődik, még sötétebb tónussal, mint az első strófa zárása. A harmadik strófa felsoroló, bővítő szerkezete, megelevenítő, rendhagyó helyzetű igei metaforája – „Ajakamról inal, oson, / világgá ijed a mosoly” – készíti elő a vers utolsó két sorát, amely már végletekig lecsupaszított közlés, a refrénsor is két külön mondatba tagolódik: „Magamra maradok végleg. / Szabad vagyok. Nagyon félek.”³

³ Mint Lackfi János rámutat, az Utassy által is vállalt petőfi program, vagyis „Szabadság, szerelem” helyett szabadság, félelem jelenik meg itt. LACKFI JÁNOS: „Nagyon szépen fájjon”, Holmi, 2001/6. 826.

A *Meghalni gyönyörű* – az előzőnél még keserűbb – cikluscím valójában a Kilencek első hálottját, Rózsa Endrét búcsúztató vers címéből van; afféle baráti vigasz tehát, amely átsugárzik a költőre magára is. Hisz már az első vers haikuja is e rezignációval szól: „Megöregedtem. / Nekem immár Isten is / előre köszön.” (*Immár*). A költő „az öregség szakállszárítójára” csücsül (*Megfáradt fák alatt*), „összerezzen szívem / mimóزابokra” (*Bezörget a bánat*) – vallja. Azt panaszoja, sokadszor használva kedvenc igésítő leleményét: „sorsom naplementéll” (*Most kezd az ég*). Az egyik legszebb rövid vers Utassytól, a Weöres Sándor-i egy-sorosok telitalálatát idéző *Rögeszme* azt állítja: „rög esz meg”. Vagy a szintén kiemelkedő *Cseppre csepp* című haikuban fejezi ki nyomott lelkiállapotát, az első két sor anapesztikus lüktetését az utolsóban tiszta spondeusira váltva:

„Befelé zokogsz.
Dideregtet a bánat.
Könnycseppkőbarlang.”

A *Napszentületkor* is úgy jut el a zárlat szinte diadalmas felkiáltásáig („Határtalan az élet, hatalmas”), hogy előtte, animizáló metaforában szívét téve meg a vers „hősének” („Sétáltatom a szívemet”), a rettenet, az iszony fokozatait dobogtatja ki vele; a rövid és hosszú sorok szeszélyes váltakozása a szívritmuszavar ritmusgömbéje:

„Lapulnék falak mellé,
nem merek,
mert bevágná,
be a kirakatablakot:
úgy ver szegényke, úgy ráng, úgy dobog.”

Az *Augusztusi ének* egyetlen zúduló mondatban idézi meg az erjedés, romlás kezdetét jelző évszakot, s az erdőben jajgató fűrész nyomán „omlik, / dől, / recsegve-ropogva dőndül a fenyő, / amiből nekem készül, / nekem készül majd / fekete koporsó.” Közben azt követeli, „ne istengess, Öröklét” (*Hold alá én kiálltam*), az élet szépségeire szomjasan figyeli meg és írja le a természet apró pillanatait. A *Hamvad a csipkebokor* daktilusaiban ily kedélyes (bár, tán a tüszögés miatt, a ritmust megtörő) képpel: „Prüsszögteti a pulit a harmat”.

Vagy mint az *Ősz a pusztán* klasszikus haiku-jában: „Száll az ökörnyál – / az ősz gondolatjele / ödöng a pusztán”, a természeti képet a költői alkotás jelentésmezejébe vonva. A remény őrtüze mellől így fohászodik: „Villog a vadon. / Szítsd a remény őrtüzét / vakon, szabadon!” Hogy aztán a ciklust egy valóságos rémlátomással, a saját halálát vizionáló, annak történetét elmesélő verssel (*Majd összeomlok*) zárja. Szikáran tárgyias képsorok – „jön egy buldog és megszagol” –, érzelemmentes (bár a legmélyén ironikus) versbeszéd mindvégig – annál megrendítőbb a befejezés:

„Futva megjön a rendőr is,
oszlát rögtön, teszi dolgát,
valahonnan előkerül
egy Új Magyarország,

és letakar vele, beföd.
Arca nem árul el semmit.
Mellém feketül egy furgon:
rám csukják a tepsit.”

Az *Isten piros perce* ciklus kilenc darabja hangulati kettősségét a címadó vers fejezi ki plasztikusan. Gyönyörű a természeti képpel indító első strófa, a „bölénykednek” hapax legomenonja, amely egyszersmind rendkívül eredeti igei metafora (metonimikus jelentésárnnyalattal), a hetyke záró sorokkal:

„Delelnék a dombok,
bölénykednek barnán,
most térdemre ültethetném
Istent, ha akarnám.”

A második strófa részben tovább viszi ezt a hangulatot, de a hasonlat, a „peregdel” igei leleménnyel kifejezett könnyezés már előkészíti a hangulati váltást: „Boldog vagyok, boldog. / Lám-lám, örömömben, / mint nagymama olvasóján, / peregdel a könnyem.” A harmadik strófában elborul a kedély, s ez annál ijesztőbb, hogy nyoma sincs a versben, mi okból a hirtelen változás: „Ám elfut, menekül / Isten piros perce. / Durva bánat, goromba gond / feketül szívemre.”

A ciklus nyitóverse, a *Valaha*, a kamaszkor idejét idézi, hasonló hetykeséggel, pajkossággal fordul Istenhez:

„Valaha én is hittem.
Cimborám voltál, Isten,
pajkos, gyönyörű társam
a rácsodálkozásban.”

A második strófa, bevonva Istent a parázna játéka, már a blaszfémia felé viszi a hangot – a sz-alliterációk is a groteszk helyzetet érzékeltetik:

„Suszterbogarak nászán
ámuldoztunk paráznán,
szították szívünket rőt,
szerelmes szitakötők.”

Innen jutunk a „közös szeretőnk: Zója / Koszmogyemjanszkaja” kijelentéséig – már e név humoros hatást kelt, miként a rá rímelő háromszori „na ja”, amely előkészíti a következő strófa gunyoros humorát:

„Apánk, a drága, nem más,
mint Tökkolopi elvtárs:
fújta feneke a kókadt
sej, a mi lobogónkat.”

Itt következik be a versben az első strófában sejtetett fordulat, Isten magára hagyja a vers beszélőjét. Ám e fiatalkori én ezt még nem tragikusan, hanem heroikus öntanúsítással, krisztusi öntudattal éli meg: „S én járni kezdem, járni a vizen.”

A *Nehéz nap* négysorosos – 5/3, 5//5, 5/3, 5//5-ös jambusi ritmusban, a 10-es sorokban cezúrával – szintén az Istennel való ambivalens viszonyt fejezi ki: egyszerre hívja játszópajtásnak, miközben megtagadja. Az utolsó fél-sornyi mondat ironikusra hangolja a verset:

„Az ég biliárdasztalán
előragyognak immár a bolygók.
Játsszunk egy partit, Istenem!
Megtagadtalak. Nehéz napom volt.”

Három szerepvers követi ezt: *Noé*, a *Labirintus* Thészeusza és *Ikarosz*. Utóbbi kettő egyszerű „megverselés” a mítosznak, a *Labirintus* csak a zárlatban tesz hozzá olyan költői, érzelmi többletet, amely megemeli valamelyest a verset, az *Ikarosz* pedig az életmű kontextusában tud érdekessé válni, ha Daidaloszhoz oda képzeljük a doni apát. A *Noé* viszont, a mító-

szi történet felidézésén túl, a *Csillagok árvája* kötet *Pohárköszöntő*, *Amerre a nap lejár*, *Akár a szarvasok*, *Bartók Béla és Kodály Zoltán négykeze* verseiből oly ismerős gnómaszerű zárlatba fut ki:

„Káin megöli mindenkor Ábelt,
nem lesz külön, nem, az én fajtám sem!
Szeress *így* minket! És ments meg! Ámen.”

A *Hold* Utassy költészetének központi motívumát teszi meg tárgyának. A vers első fele a költő gyermekkori énjét kelti életre („Ríttam érte, ha elfogyott! / Mama, ki lopta el, tudod?”), 4/4-es és 5/3-as osztatú, párrímes jambusi kétsorosokban; a dimenzióváltás nagyjából a vers felében következik be, a felnőtt költő felidézi megőrlésének éjszakáját, s ezt a váltást metrumváltás is jelzi, 5/4-es osztású 9-esek beszélnek el a történetet: „Jártam a várost tébolyodva”. S miként az első részben 7-es sorpár is beszüremkedett a 8-asok közé, kiemelve Isten szerepét („mögé bújhatott Isten”), itt is visszatérnek a 8-asok, először jambikus, majd trochaikus ritmusban: rapszodikus a versmenet, miként a költő Holdhoz fűződő viszonya és kedélye, hangulata. A rímelés is sokféle, változatos, van olyan szürke rímpár, mint a „füstben – Isten”, játékos, a szótövek közös voltára ráébresztő, mint a „tűntén – tündér”, de leggyakoribb a négy szótagos rím: „tombol a Hold – gondolatom”, „izzik, sistereg – mint kisgyerek”, „ha elfogyott – lopta el, tudod”, „itt a napja – visszaadja”. Ez rendkívül dús hangzást eredményez, ugyanazt az intenzitást adja vissza, ami a költő Holdhoz való viszonyulását jellemzi: „Húzott, vonzott magához, / mint egy örült vajákos.”

Utassy magánmitológiáját egészíti ki az *Egy csillaghoz* című vers, de ez poétikailag – bár szépen kidolgozott a háromsoros, bokorrímes szerkezet – erőtlenebb valamelyest; nem úgy a magánmitológia harmadik elemét, a Napot megéneklő kötet cím-adó vers, a *Szép napkeltő holnap*. Látszólag rímes szabadvers a formája, változó, de kevés sorszámú strófákból és szórt rímeléssel építkezve, rövid, olykor egyszavas sorokkal, poentírozó versbeszéddel – valójában azonban gyönyörű, párrímes felező tizenketteseket bontott fel a költő szeszélyes sortördeléssel. Komor tónusú önarckép rajzolódik ki belőle:

„Én az elmúlásnak
vagyok fia,
herceg:

bánattal oltom be
büszke rózsakerted.”

Utassy mindvégig úgy perel Istennel, hogy a saját létszféráját elemeli a földtől, s az Isten territóriumába, az égbe helyezi, a Hold, a csillagok, a Nap szférájába:

„lámpásomul
lengess
nagy,
virrasztó holdat,

csillag-drótsövénnyen
ha kell,
átragyogjak

hozzád,
egyetlenem:

szép napkeltő holnap!”

A *Nézlek múlhatatlanul* a szerelmes versek ciklusa. Egy klasszikus haiku vezet be, a természetbe utalva a szerelem élménykörét („menyasszony meggyfák” – *Holtodiglan*), s ezután következik rögtön a ciklus címadó verse, Utassy szerelmi költészetének egyik legszebb darabja. A *Nézlek múlhatatlanul* egész alakos portré, mely a hajtól, a homloktól halad lefelé a szem, az arc, a derék költői rajzával, majd vissza az ajkakig, a melléig s végül az ölig. A metaforika elsősorban Utassy magánmitológiájából vétetik: tenger (tó), éjszaka, nap. Ez a világ népesül be – metaforikusan – állatokkal és növényekkel. A szemöldök, mint nagy sas már önportréjában is előfordult; a sárly itt a tóhoz kötődik, miként a liliumszál. S ahogy haladunk a test rajzában lefelé, úgy „édesül meg” a látványt újraépítő metaforika: vérnarancs, nádméz, birsalma. A szabadverses strófákat két kétsoros strófa zárja, az elsőben jambikus felező nyolcasokkal, a másodikban trochaikus 5/3-as ütemekben, négy-négy szótagos bájló rímekkel, a vallomásban – a vers utolsó szavával: – igazi utassy kettősséggel:

„Blúzod pihés birsalmáit
csókolgatom mindhalálig:

nyíljon meg értem tűzőled,
s hagyjon el minden gyűlölet.”

Ugyanezt a kettősséget érzékelteti a „jaj, nagyon szeretlek” jajgatásával a *Ritmusán a tengereknek*, amely egy szeretkezés érzékletes leírása. A *Száműzve a szerelemből* általában éneklie meg a régi, elmúlt szerelmeket, felező nyolcasokkal, amelyek közül a második sor mindig rímtelen, a többi azonos rímű. Látzólag egyszerű, valójában érzékenyen kidolgozott, halk siratóéneke. Az *Idill* különös játék a szonettformával: a kvartettek körülölelik a szextettet, s az oktáva csak félrímes. Ég, nyárutó, ősz, újhold: az Utassy-versek ismerős tája elevenedik meg. A „Kontyhullató ősz” indításhoz kapcsol vissza a zárlat: „Ő, szoknyahullató / hatalmas szerelem!” Itt azt kérte a költő, szerelmére „az újhold / süssön sejtelmesen”, a *Szürkül* pedig így zárul: „Irigy, nagy hold alatt // megyek haza büszkén.”

A ciklust záró *Erzsikém! a Nézlek múlhatatlanul* méltó párja. A háromsoros strófák háromütemű tizenegyesekből épülnek fel, jambikus lüktetéssel, bokorrímmel. Ez az egyöntetűség zsolttáros hangzást ad ki. Telitalálat a versindítás a maga egyszerre férfias és gyermeki túlzásával: „Neked kaszálnom kellene a rózsát, / mert te vagy itt a tisztesség, a jóság”. A második strófa a népmesék motívumkincsét idézi meg („Álmomban olykor hetvenhét harang szól”). Némi József Attilás hangütést hoz a harmadik strófa („és játssz velem, bolondozz és bolondozz”). A negyedik a maga négy mondatával széttagoltabb, egyre lassuló, a mondat szerkezettel is a jelentést erősítve:

„Ha meghalunk, büszkén halunk meg. Halkan,
ahogy elhal a gordonkán a dallam.
Elmúlásunk ünnep lesz. Halhatatlan.”⁴

Mintha, miként imént a negyedik ciklus záró verse megidézte, a *Hol ifjúságod tűnt el* kötetet folytatná a *Kakukkfű illata*, a kötet ötödik ciklusa. Gyerekkori élmények, emlékek tüne-

⁴ Mind a széttagoltságában, mind a rímpárban, mind az utolsó szóban, annak poentírozó jellegében önidézet a vers, a *Hol ifjúságod tűnt el* idézése: „Dúdoló őket halkan. / Suhanc vagy. Halhatatlan.”

deznak elő, élesednek ki. Egészen a születésig hátrál vissza – *Mese a születésnapomról* –, végigkövetve a szülés, megszületés folyamatát, összekapcsolva a természet hasonló történéseivel:

„pici rügyek, bimbók bombái robbannak,
és szinte velem együtt születnek meg a pöt-
töm, rancosarcú, csecsemő levelek”

A környező város rideg, József Attila *Külvárosi éj* című versének világát idéző képe után a boldog apát látjuk, amint „a Kapcához címzett csehóban féldecizik, / ragyog, fizet fűnek-fának, rázzák a kezét”, hogy aztán újabb váltással a mamához kapcsoljunk vissza, sűrű m-alliterációkkal, majd – egészen ritka a magyar költészetben! – a-alliterációk sokasága jeleníti meg a csecsemőt. Filmszerűen láttató, érzékletes jelenet:

„Mi meg mamácskával melengetjük egymást,
dömöckölöm két kicsi öklömmel a mellét,
mohó vagyok,
világra éhes:

szájam szegletén kibuggyan,
alác sorog apró arcomon
az anyatej.”

A *Hadd nézzek rád* négy sora még mindig a születés utáni pillanatot idézheti, a mitizált anyakép versei közé tartozik, nem úgy a *Színed előtt*, amelyben „anyám egészségemre hörpint, / s leissza magát a sárga földig”. A kettős anyakép, a vágyott-ideális és a fájdalmasan naturális itt egybeolvad a megszólítás édességével és a zárlat hirtelen váltásával:

„Jaj, mama, szépem, mit kell megérnem!
Fakulsz a földdel, mérgülsz az éggel,
alkohol tűzén lassúdan égysz el.
Isten színed előtt letérdel.”

E két vers közé került a *Pakk*, amely az anya élettársát, a sánta susztert idézi meg.⁵ A vers

⁵ Fontos intertextuális kapcsolatokra világít rá a verssel kapcsolatban Lackfi János: „Az élmény feszítően saját volta evidens, a hazulról jött csomag történetét mégis értelmezhetjük egy magyar irodalmi vándormotívum felülírásaként. Mind az Ottlík-regényben, mind a *Légy jó mindhalálig* lapjain a kifosztott pakk a végső megaláztatásnak, a legbensőbb, lelki tér megszenteltségételenítésének jelképe.” LACKFI 2001:826.

epikus magja: a fiú a kollégium ablakában nézelődve várja otthonról a pakkot, meg is látja mostohaapját, de az nem hozzá tart. Este elmegy a házhoz, ahová a suszter betért az „ő” pakkjával, benéz az ablakon, s ezt látja:

„mint egy hatalmas számárpöcs,⁶
úgy mered ki Vörösne szájából
a kolbász,

és csak nyeli,
nyeli és nyeli,

mint én a nyálatam”

Az egész történet azáltal válik groteszkké, hogy – a hasonlat révén – a falás átlényegül orális szeretkezéssé, s ezáltal kettős botrány a családott fiú és a visszaemlékező felnőtt számára.

A ciklus címadó verse a régi iskolát idézi meg, de üresen, kietlenül: „Két hatalmas / véreb őrzi / udvarát, // verebekkel / tollaslabdázna / a fák.” A háromsoros strófák egyetlen háromütemű – 4/4/3 – tizenegyest bontanak fel. A *kakukkfű illata* címmel keretet alkot a zárlat, a bezártságot, csapdahelyzetet érzékeltetve ezzel: „Küszöböd én / nem léphetem / át soha: // megfojtana, / megölné, / meg: / a / kakukkfű / illata.” Így zárul rá a cikluscím és az utolsó sorok lakatja a keserű gyerekkort idéző versekre.

Az *Utánfutó*, mint címe is jelzi, a korábbi kötetek utolsó ciklusához hasonlóan kisebb verseket, játékos bökverseket, alkalmi költeményeket tartalmaz. Egyik alaptónusa a humor; vaskosabb változata: „Azt a csehöt, hová sörözni járok, / Ördögfignek neveztem el.”; ironikusabban: „Hebeg, habog, Istenke is csak tátog / egy-egy versünk úrfelmutatásán” (*Csehő*). A könnyed játékoság bohókás rímekben nyilvánul meg: „s mivel meggyötört *bitor lázám*, / nem volt kedvem, hogy *vitórlázám*. (...) // Rosalinda meg csak állt a mólón, / nézett utánam: soha-nem-múlón” (*Rostock – Warnemünde*). Másutt a ritmus távolítja a súlyos témát: a Bari Károly költőtárs történetét elmondó „*Száműzetés*” disztichonjai szinte vidoran peregnek, a pentameterekbe rejtett belső rím teszi még teltebbé a hangzást. A gúny hangján szól Megyesi Gusztáv újság-⁶ Eredetileg lófasz volt a „számárpöcs” helyén, Utassy Léka Géza javaslatára cserélte le a kevésbé drasztikus és képileg is „megfelelőbb” szóra. (Léka Géza szóbeli közlése.)

íróhoz az *Elköszönő sorok M. G.-tól*: „Átnéztél rajtam, (...) // mert költő voltam, / nem derék, állhatatos / hú géplakatos, // miként Te!” A *Világ* a *Rögeszme* egysorosára emlékeztető telitalalat: „temérdek / önérdek”. E rövid, de ontológiai mélységekig hatoló darab társa a ciklusnyitó *Fortély* („Már az összejtnek is humora van”), a *Helyzetkép* haikuja („Kutyavilág van. / Ám a karaván halad! / Veszett eb kószál.”), a *Mézmadár*⁷, az *Isten háta mögött*.

A lételemzést és a személyes vallomást, a társához szólást vegyíti a kötet két utolsó darabja. A *Nyilatkozat* a hivatalos nyelvi formulák álcájában megfogalmazott szerelmi vallomás:

„Tagadom Istent.
És minden vallást a Földön.
Mert szellemem számomra börtön.
Ám arcod,
ijedt angyali arcod
keresztje előtt:

a mennyboltot magamra öltöm.”

A keretes szerkezetű *Egyszerű ez!* pár rövid sorba foglalja férj és feleség, két embertárs közös sorsát:

„Te az időnek dolgozol,
én az időtlenségnek.
Te asztalomra bort hozol,
én dalba írlak téged:
te az időnek dolgozol,
én az időtlenségnek.”

Lackfi János figyelmeztet rá, hogy a vers látzólagos egyszerűsége összetett jelentésképzetet rejt: „a formai egyszerűség, mi több, szemmel látható takarékoság ellenére nem árt élnünk a gyanúperrel. A leírt helyzet csakhogyan egyszerű – lenne, ha fény derülhetne ama bizonyos »te« kilétére. Ám a vers nyitott, mélyebbre nyílik, mint azt a felszínes olvasat sugallná (...) Praktikusan gyanakodhatunk a sokszor felemlegetett feleségre vagy édes-

anyára, de nem zárhatunk ki egyetlen más feloldást sem. Ez a »te« lehetünk mi, olvasók, együttvéve vagy külön-külön, de lehet akár egy másik én, akit a képzelet, a tükör, az ablaküveg vagy akár a borospalack felülete vetít. S lehet szó éppenséggel Istenről, akitől az efféle boros trükkök Jézus óta korántsem állnak távol, ugyanígy az inspirációról, egyfajta névtelen, modern Múzsáról, de akár bármiféle verstárgyról, az ábrázolandó világról, annak valamely mozzanatáról is.”⁸

Az *Utánfutó*ban nem hulladék van, nem az asztalról lehullott forgácsok összesöpört halma, hanem egy komor, koncentrált költészet könnyedebb, de olykor külön figyelemre méltó darabjai. Ez is eredményezi azt a benyomást, hogy a *Szép napkeltő holnap* Utassy József egyik legharmonikusabb, legszebb kötetete, ahol a kaleidoszkopikus szerkesztés látomássá, a tematikai és poétikai sokszínűség egységgé, kötet-egésszé tud válni.

⁷ „A rendszerváltás illúzióvesztésének torokszorító érzése (amihez a fiatalságvesztés, szerelemvesztés, fiúvesztés motívumai fonódnak Utassy-nál) kevés helyütt fogalmazódott meg olyan tömör öntörvényűséggel, mint a *Mézmadár* mindössze négy sorában”, írja e versről Lackfi János. LACKFI 2001:826.

⁸ LACKFI 2001:829.

Szakolczay Lajos

Göcseji tulipán

Pécsi Gabriella költészete¹

Pécsi Gabriellának (1944–2006), sajnos, kevés idő adatott. De ami igen, azt szerencsére – nem kis kínok között – kihasználta. Szenvédésről szenvedésre építette magát, mintha az Isten csak azért ajándékozta volna meg a nőssorral, hogy vezekeljék. Miért is kellett duzzogások közt – sosem sikerült – főt hajtania? Mert nem akart kevesebb lenni a férfinél – viselte, összetört lélekkel, a fizikai bántatást (a férjétől kapott pofonokat) –, mert akaratos személyisége (nyilván öntudata is segítette) ki akarta küzdeni magának azt a helyet – játszóteret, lélekkuckót –, amelyet az élet megtagadott tőle.

Gyermektelenül is, örök, szívbe hasító fájdalom, nő szeretett volna lenni. Nő, zsbongó lurkóktól körülvéve, nő, akit, minden hiányosságát megbocsátva, térdére ültet az Isten. Okos, érzékeny, vagabund személyisége nem tűrt semmiféle sunyiságot – a hajdani iskolavándorok szaladgáltak ily felszabadultan a saját maguk által teremtett élet mezején –, még komolyságában is állandóan játszott.

Más volt, mint a többi nő, s ezért azok társaságát kereste, akik szintén átlépték a rigorózus szabályokat. Úgy ült föl a Pegazus hátára, hogy lábát lóbálva is szinte a felhőket rugdalta. Volt ebben a lovaglásban, mindig a népdaltól eredően, valaminő mítoszi. A görögökre és Sinka zsákjára is tekintve, mint ahogy azt mesterétől, az első kötetét gondozó Kormos Istvántól tanulta. Attól a költőtől – szégyen, hogy mára csaknem feledésbe merült a neve –, aki Yorick koponyájával játszva a szó, a vagabund, de felelős ének szabadságát hirdette. Nemegy-

¹ Az MMA támogatásával 2017. szeptember 29-én rendezett „Hallottad-e hírét?” című, Zalaegerszeg első írásos említésének 770. évfordulója előtt tisztelgő irodalomtörténeti konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

szer a népi szürrealizmust Radnóti bájával és József Attila (Kormosnak is a mosónő fia volt a példa) fegyelmezett, szökkenő énekével ötvözve.

Nem véletlen tehát a már indulásakor mindenkitől különbözni akaró költő(nő) gögje, büszkesége. Már a *Ki népei vagytok?* (1973) bemutatkozó kötetében (halljuk-e Kodály *Lengyel László, jó királyunk* kórusművének muzsikáját?) bejelenti igényét egyfajta teljesség birtoklására. Ugyan egy kissé kosztolányis ízzel, ám a cselekvő ember öntudatával. „Ember vagyok. Az egyetlen, sosem volt, / kinek sejtjei épp így rendeződtek, / aki nem ismétlődik sohatöbbé” (*Több mint kétezer éve...*). Már itt megkezdődik a konkrét képekben sem szűkölködő versekben a varázsolás. Virágot lép – „a margaréták szüntelenül sorjáltak a nyomában” (*A viráglépő*) –, hogy evvel a haláláig mindenkit megborzasztó cselekedettel (nincs ennyi tisztaság!) letehesse a névjegyét.

Képek álorcájába öltözik. Minden maszk friss *életzengés*, dicsérete a teremtésnek. Hol *Pávalány* („violaanyám és tűztorkú édesapám leánya / pávalány / rikoltok”), hol jósággal öntöző zuhatag („eső vagyok belőlem isznak

mind / a selyemhajú gyöngye kis füvek” – *Tavaszi eső éneke*), hol pedig *Hencegő*: „Fiatal asszony vagyok / (---) és bizony mondom, nem félek senkitől, / ugyan ki merészelné / letaposni egy harangvirágot?!”. Olyan szikrázóan öntudatos és a természet erőit magába lopó, mintha a Paradicsomban (bibliai allúzió) született volna.

„Halál ellen való csodainget köt” (miből? „végtelen semmi-gomolyból” – közli a *Mese*), hogy legalább „valós” illúzió legyen a különféle pörölycsapások előli menekvés. De nincs menekvés. Csak bánat van, csak keserv van, csak sírás van. *Meggyfaként* a szikrázó színnel és édes ízzel tündökölné, de ő elesettségében a tragikus létmozzanat mellett köt ki. „Meggyfa vagyok. Az ember elhagyott. (---) / kézománcos tejeskannáját ringatom / tavalyi ágon, én is vele rozsdásodom, / szélnekeresztett eperágyak, világászaladó füvek / evickélnek a gazban, ágam madártalan, süket, / hiábavaló megtermékenyülésem szomorú...”

Hát kell-e ennél nagyobb – a nőt a férfinél fokozottabban sújtó! – dráma? A *Gyermektelenül* című vers mindenkit, a jók mellett a zsványakat, az átkozottakat, a hátszéllel támadókat is befogadó nagylelkűsége (ha már nem szülhettem, legalább nekem szüljön a világ) a révületet teszi igazságostóvá. De eme túlkapások hol vannak a bibliai igazságot kalodába záró *Sors* egyértelmű könyörtelenségétől! Amikor oly véghetetlen a sírás, hogy a szenvedő magába harap. „Fiamnak új **cipő kell** – szól Mária. / ... / Nincs is fia.” Eme abszurd versben a Kiszűz tagadtatott meg? Sokkal inkább a kiútalanság, a szakrálissal szembemenő profán indulat kapott hangot.

De nem az a kegyeletsértő, otromba, amely poétai túlzással a *Profán* című költeményben (szabad versben) valósággal imává fokozódik. Avantgárd zsolozsmává. Pécsi Gabriella többször is eme átszellemített hangon szolt a szeretett *példaképekhez*-ősökhöz (Jammes-hoz – *Levél Francis Jammes-nak*; Mikes Kelemenhez – „*Édes néném, csak vigyázzunk!*”; Kaffka Margithoz – *Mária, Mária, Márta*; Jeszenyinhez – *Idő; Bőgne az angyalok*), ám a személység önvizsgálatszerű terhe (gyönyörű valómása) a fönti „csodálkozó áhítatban” válik csak megrendítővé.

„ó, alkoholban ázott szemgolyók, / ó, álmatlan cipők, ti mennybe-ballagók, / ó, istenképem agyag-

szobrai / ó, szeretet vakító, kékarany ikonja, / ó, szeretők egyetlen, foszlado takarója, / irgalmazatok / a meggyújtottakért / ó, alkoholban ázott szemgolyók, / ó, álmatlan cipők, pokolba-ballagók, / ó, istenképem agyagszobra, te, / ó, szeretet vakító fényjele, / irgalmazz, / minek nekem a lét, / ha nem adod jussolt, szép édenét, / uram, talán kelle-ne, hogy legyél, / kékfestők, suszterek kötényébe vegyél, / irgalmazz, tegyél végre kivételt, / hagyj vétlen élni azt, ki véteni se szégyell, / adj rengeteg-erőt; igazam hinni merjem...”

Kulcsszó: a lét jussolt, szép édene. Ha megadott volna, realizálódott volna a vágyalom, a költőnek nem kellett volna tíz évet várnia a második kötet megjelenéséig (*Vadalmasortűz* – 1983). Alkotás-lélektani rejtély, hogy miért ritkult meg a vers. Lehet, hogy bölcsebb lett a költő – a kimondatlan szavak is égetnek. A fájdalom („bubát kötök ha már / babát nem költhetek” – *Paul Cézanne két bohóca*) jöttányival sem lett kisebb. Sőt égetőbbé vált: „rámdől az összezúzott ég is / és nincs bocsánat” (*Fagyott fekete csalán*).

Újra csak a mesternek kiválasztott próféták-lát-nokok (egy Jeszenyin, egy Kormos István, egy Bartók Béla, egy Francis Jammes) adják az erőt. Kell is az egyedüllét – „mióta megszülettem, / magam vagyok” (*Szeptemberben*) – elviseléséhez. A támasz úgy lesz valódi támasz, ha „Szerjozsa kedves”, az ebben-abban rokonlélek meghallgatja a panaszát. Mint korábban, a költő most is a méltó emberi életért pöröl. „nagy kékség-katedrálisok / ülnek szememben s ordítok / értsd meg hogy nem gurulhatok / bárki almájaként a sárba” (*Jeszenyin-kék*). Viszont egy kicsit – időleges ez az állapot? – boldog is. Mert Kormos „Surabajában vásált gyöngyéből” neki is jutott (*Lacrimo, Boldog Istvánnak*).

A bájolás ugyan megritkul – „Hold-Királyné foga vesszen / Hold-Anyónak teje vesszen” (*Hideglelős*) –, de nem marad abba. Csakhogy többé már nem lehet, noha nem annyira átlátszó, a mesefonál szótte háló mögé bújni. Az önvizsgálat mintha valaminő zavarodottság jeleit mutatná, ám az *Őszi kérdésekből* világosan kiderül, hogy szó sincs összeomlásról. A tisztázás ebben a versben nem más, mint létösszegző tapasztalat. „Mi az? ki az, ki rámnevet? / Miféle kardok és holdak / sarlózzák kedvemet? / Miért, hogy mindenki elárul? / Mért láthatok költőt és pópát / lemászni egyazon almafáru? / Mi ez az

idegen bennem? / Mi ez a közöny bennetek? (---) / Mi ez az én? Ki ez az én?”

Ebben a kötetben ad feleletet (kisbíró-váteszként) az első kötet címének rejtélyére. „ki népei vagytok / valahányról tudtok // annak fia-borja / tegye ami dolga // maradjon meg annak / a fia írmagnak // ki népe ki népe / haja magyar népe” (*Kidobolom*). És itt fogalmazza meg, a *Göcseji tulipánban*, lényének – az egyiket fölhaborító, a másikat zavarba ejtő, a harmadikat megnyugtató – különösségét. A költődés mélysége éppen a *vadságban* van. „ez a különös vadvirág / ez a felelőtlen *másmilyen* / lila-fehér kockás harangjaival / óshonos és rokontalan / ez a lázadó idegen / az embervilág óvodájában ez a jelem / akarna egyszerűbb lenni / szerethetőbb színű de nem megy // ez a másság is elütőbb / mint néhány többi másfélesége / szomorú és hát mit tehet / gögös szegény”

Kész költő. Mégis harmadik könyvét, a *Fogadatok örökbe* címűt, amely valójában válogatott verseit tartalmazza, csak hosszú várakozás után jelenteti meg a Szépirodalmi Könyvkiadó. Némileg érthető a késleltetés, hiszen 1992 a rendszerváltás utáni zavarodottság éve volt. Amelyben a könyvkiadó addig-addig táncolt, amíg lassacskán meg nem szűnt. Az avantgárd már nyújtózkodik a költőben, amit a kötetzáró vers címe igencsak jelez – *Nyári napköziseknek és „kulcsos” gyerekeknek írta volna Sylvia Plath de írta Pécsi Gabriella* (az utolsó két sorból emeltetett ki a kötet homlokára írt cím is: „nem-lett gyermekeim / fogadatok örökbe”) –, de még a korábbi hang dominál a gyűjteményben.

Természetesen a megénekelte költők köre tovább bővül (Virginia Woolf, Alexander Blok, Csorba Győző, Fodor András, Gazdag Erzsébet, és téma szerinti utalással Arany János: „MIKORON A BÁRDOKRA / LECSAPHATTAK A BÁRDOK / BÁRDOLATLANNÁ VÁLTAK / AZ EDUÁRDOK” – *A walesi /ala/bárdos mondta*), és valamennyire a kesernyés groteszk is hangot kap (*Elismervény, Naponta*). De a költészet summáját, a lelki támasz keresésének boldogságát és görcseit, a magány kínkeservét, a szenvedéssel való önmegvalósítás csavarjait, és a szabadsággal

azonos lélegzés ditirambusát a korábbi kötetekben már megismert költemények adják. Például a *Rondó* „kihez a halál nem jön / az inkább értemegy / meg kell hogy érts / a földön / senkim sincs kívüled / senkim sincs kívüled / meg kell hogy érts / a földön / az inkább értemegy / kihez a halál nem jön”.

A költő halála után megjelent, a válogatott verseket közreadó 2007-es *Tollászkodom fellegen* kevés ismeretlen vers-arcot mutat. Az egyik, a '89, január, Magyarország dátumozással kitűnő *Csöndjeim*, ilyen darab. Megkeseredettség, fáradtság, életuntagság? Az énekes búcsúpillanata? Bölcs visszavonulás – tudatos elhagyása a szónak –, hogy inkább a sokféleképp értelmezhető csönd beszéljen? Ez is, az is. „már sosem leszek többé / napsugár-kisasszony / keserves hallgatásaim közt / nagy bátran válogatok / melyik csönd illendő / melyik csönd hazudik / melyik robban azonnal / melyiket védeni / melyiktől kell rettegni / melyik csöndet remélni / melyik melyik melyik / a SAJÁT csöndem / amelyek végülis majd / kiver a hazámból”

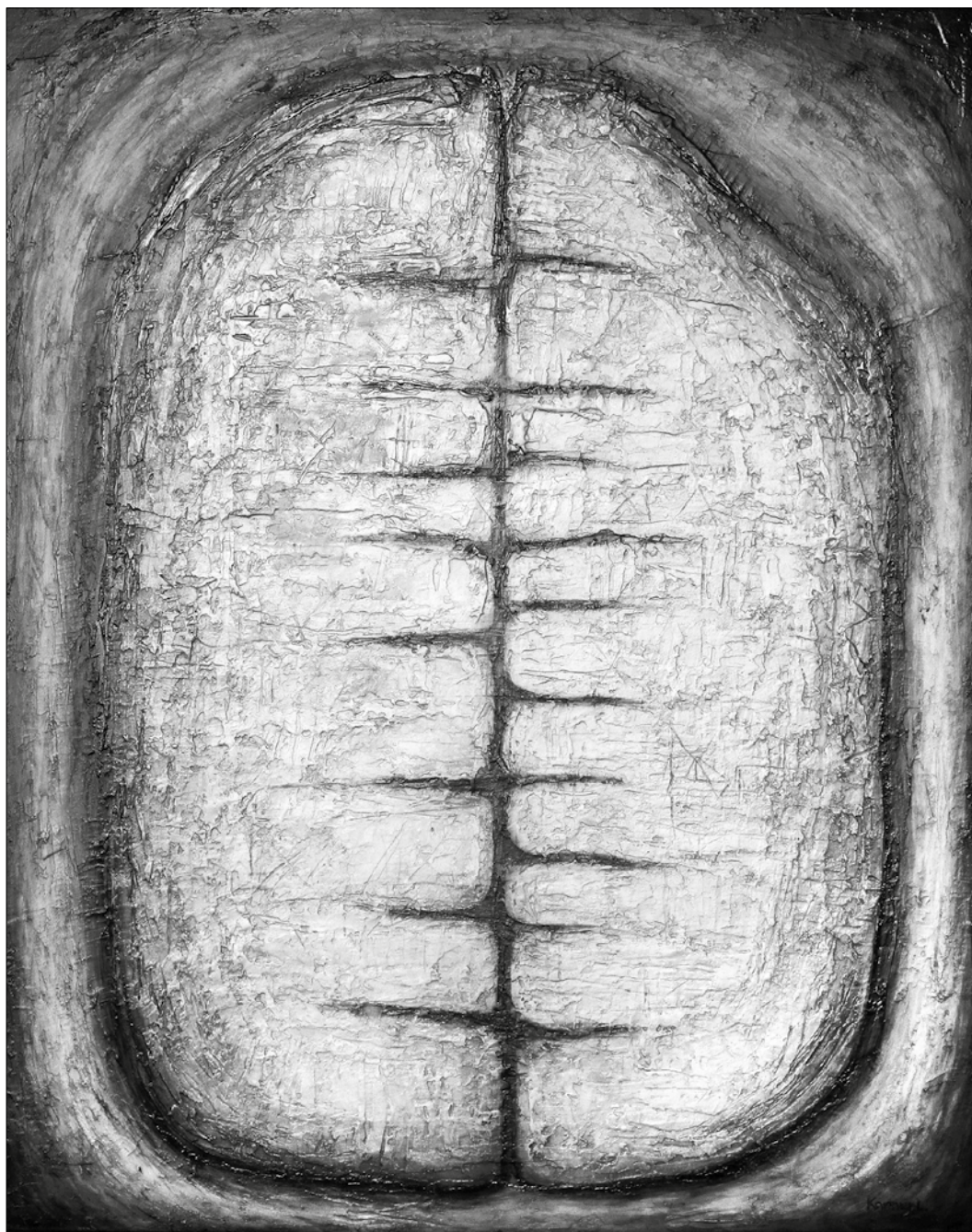
A *Kvantumos nyelvtörténetek – Anagramma versek a kilencvenes évek közepéről* (2007) című rendhagyó műfajú kötet izgalma abban van, hogy világosan megmutatja: a költői játék mélysége nem más, mint szóbúvárló nyelvszeretet. Pécsi Gabriella háromszázötvenhét klasszikus és kortárs költő nevéből, bravúrt bravúrra halmozva, írt 365 (!) „verset”, vagyis sorpárt. Csak ámulni tudunk betűösszerakó fantáziájának a bőségén. Egy pár példát! Nagy László „Ki viszi át a Szerelmet” versmondatából az alábbi remeklések születtek: „Mária Szíve. >Itt leszek!<”; „Mária Szíve Ti lesztek!”

És a megannyi költőnévből az alábbiak: József Attila – „tilt a fej a szó”; „falja itt e szó”; Kosztolányi Dezső – „idők te lány szó szó”; Petőfi Sándor – „ronnád te – s döfi”; Arany János – „nyáj s a róna”; „nyájas róna”; „nyájon sara”; „arany sóján”; „anyja során”; Füst Milán – „s mi fán ült”; Tandori Dezső – „a szód rendítő”; „ör ne idd a szót”; Kányádi Sándor – „didó sárkányán”; Határ Győző – „gyötör háza”; „ő győz hátra”; Csorba Győző – „ő győz Borcsa”; Beney Zsuzsa – „szebeni aszú”; Tornai József – „szó-

feji torna”; Lászlóffy Aladár – „ládafiálló frász”; Utassy József – „újít fess a szó”; Kalász Márton – „számolna kárt”; Miska János – „Kassán mi jó”; Baka István – „vaktában is”; Várady Szabolcs – „szablyád csórva”; Szócs Géza – „csősz az ég”; Kulcsár Ferenc – „cukrán fel-cser”; Balázs József – „baszós fejláz”; Kemenes Géfin László – „senekem szálló fingé”; Szentmihályi Szabó Péter – „táborhelyén tapiz messzi”; Rákos Sándor – „sorsárkádón”; Keresztury Dezső – „őrizd szekeres út”.

Vidám kacaj? Megannyi író névjátékban való túlélése!

Karner László: Cím nélkül

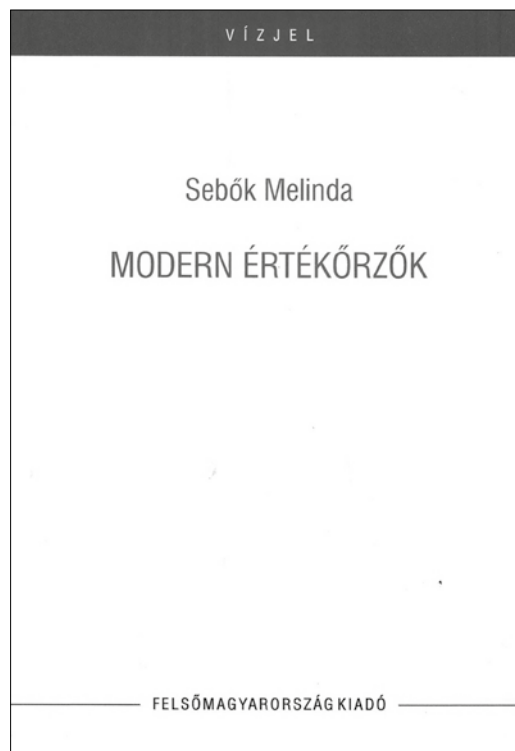
Lajtos Nóra

Varietas dēlectat

Sebők Melinda *Modern értékőrzők*
című könyvéről

„A változatosság gyönyörködtet.”
(Ciceró)

Egy irodalomtudós felkészültségének és komolyságának mércéjével mérve is egy igen magas színvonalú tanulmány- és kritikakötetet vehet kezébe az olvasó: Sebők Melinda legújabb, *Modern értékőrzők* című könyve a fiatalabb irodalomtörténész-nemzedéket reprezentáló, egyben mérték- és példaadó kiadvány. Irodalomszemléletének tágassága, morális-empatikus attitűdje, az alkotókhöz választott interpretációs „iránytű”-je szavatolják írásai hitelességét. Komparatiztikai vonatkozású írásai csak tovább emelik Sebők Melinda könyvének érdemeit, felmutatva ezáltal is a szerző tájékozottságát például az angol irodalomban. A három ciklusba rendezett összesen harminckét írás Babits Mihály „párbeszédei”-től kezdve az 1945 utáni modern magyar irodalmon át közöl hiátustöltő tanulmányokat, majd kritikákat a harmadik évezred irodalomtudományáról és költészetéről. Sebők Melinda az elmúlt közel egy évtized kutatómunkáját igazoló könyvének írásai az Agria, a Hítel, az Irodalomismeret, a Lyukasóra, a Kortárs, a Magyar Napló, a Pannon Tükör, a Stádium, a Tiszatáj, a Vár és a Vigília folyóiratok hasábjain láthattak először napvilágot, valamint konferencia- vagy köszöntő kötetekben. Így viszont az egy csokorba szedett, egymás mellé került szövegek felerősítik a „modern értékőrzők” polifón szölamát. Az első szerkezeti blokkban tehát Babits Mihály lírájáról, levelezéséről és a babitsi életművel folytatott virágzó szövegdialogusokról (Radnóti Miklós, Gabriel Marcel, Kós Károly, Kovács András Ferenc) kapunk széles spektrumú, egyben kultúrtörténeti panorámát.

„A fiatal költő intertextuális játékaiknak teremtő fantáziájával időbeli szakadékokat ível át: mindig más szövegek hatáslélektani párhuzamaival folytat dialógust” (13) – fogalmaz Sebők Melinda, aki a *Levelek Írisz koszorújából* című kötetben vizsgálja a Babits-versek filozófiai kérdésfeltevéseit, az 1909-es versgyűjtemény műfaji-formai sokszínűségét. Részletező komparatiztikai tanulmányában Babits széles látókörű nyelvi tájékozottságára hívja fel az olvasó figyelmét, aki, habár magyar-latin szakon vizsgázik az egyetemen, franciául, németül és angolul is megtanul. Sebők Melinda az angol-amerikai hatást igyekszik felmutatni a babitsi lírában: Shakespeare-t, Byront, Burns-t, Swinburne-t; Kosztolányi méltán nevezhette „magyar Edgar Poe”-nak, de például Whitman híres fűszálmotívuma ott sejlik az *Esti kérdés* zárlatában is létfilozófiai kérdésként, ahogyan az amerikai szerző hömpölygő szabadvers-áradata indukálhatta többek között a *Mozgófényképet*. György Oszkár *Babits, a költő* című tanulmányában ekként menti föl a túlzott világirodalmi hatás vádjával célzott lírikust: „ha idegen

virágokat oltott is a gallyaiba, a maga gyökereivel táplálta, vérevel járta át, és a magáévá forrta ki őket”. Sebők Melinda filológusi kutatómunkájának köszönhetően tekinthetünk bele a fent nevezett, eddig ismeretlen, csak kéziratárban elérhető Babits-tanulmányba, amelyről kutatása bizonyítékként kézirat fényképfelvételt is közöl könyvében a szerző. György Oszkár fordítói tevékenységéről szól soron következő írásában Sebők Melinda, melynek címe is elég beszédes: *György Oszkár Baudelaire-fordításai egy el nem küldött Babits-levél nyomában*. Érdekességként meg tudhatjuk például, hogy a *Fleurs du Mal* hetven szonettjéből csupán négy nevezhető teljesen szabályosnak, György Oszkár viszont mindvégig törekedett a petrarcai forma betartására. Babits 1927–1929-es termékeny (*Halálfiái, Az írástudók árulása, Az istenek halnak, az ember él*) és mozgalmas időszakára (Baumgarten Alapítvány kurátora, Dante-fordítása, Nyugat szerkesztése, Esztergom kulturális életében való tevékenykedése) hívja fel a figyelmet Sebők Melinda.

Az Illyés-költészet korai szakaszáról, Illyés Gyulának Babitscsal való találkozásáról, a Nyugatban történő publikációiról, munkatársi kapcsolatukról szól a soron következő tanulmány, miközben a Válasz és a székesfehérvári Vár című folyóiratok is belépnek az illyési életmű vérkeringésébe, hogy hírt adjanak a „szép pannon táj és szülőföld és a haza szeretetéről is.” (76) A Vár főszerkesztője, a franciás műveltségű Jankovich Ferenc átfo-gó Babits-tanulmányát közli Sebők Melinda 1938-ból, melyben élményszintű szerephez jut a dunántúli műveltséganyag jelenléte mindhármuk – Babits, Illyés, Jankovich – életművéből.

Sebők Melinda részösszefoglaló Weöres-tanulmányában a költő pályakezdésétől a Vár című folyóirattal való kapcsolatáig kapunk képet: 1929 és 1941 között 64 verse jelent meg Weöresnek a Nyugat hasábjain, majd az 1938-ban induló Vár jeles munkatársa lesz. Babits és Radnóti hiánypótló levelezéséből kaphatunk szellemi ízelítőt a következő ígére-tes tanulmányban, amelyben Sebők Melinda

kötetről kötetre haladva mutatja be Radnóti Miklós szemléletváltását a „babitsi hagyomány útján”.

A francia egzisztencialista szerző, Gabriel Marcel és Babits hitéről szóló írásban a következő összegzés olvasható: „Marcel és Babits eltérő égtájak levegőjéből ugyan, de hasonló műveltséganyagot szívott magába [...] Bár Bergson filozófiája és a világháború rettenete kellett ahhoz, hogy egzisztenciális kérdések foglalkoztassák őket [...], a vallásos hit által teljesítették erkölcsi küldetésüket.” (114)

Sebők Melinda soron következő, hiánypótló tanulmánya Kós Károly és Babits kapcsolatát részletezi; filológiai tudástárát a tárgyról Kós Károly eddig kiadatlan leveleivel igazolja. A Baumgarten-díjjal is kitüntetett Kós Károlyt a mindenkori „tisztelet és hála” kötötte többek között pályatársához.

Az első szövegblokkot Babits és Kovács András Ferenc szellemi párbeszédét tartalmazó írás zárja. A tanulmányíró és egyetemi oktató aspektusából szemlélve Sebők Melinda számos „intertextuális játék”-ra invitálja az olvasót, amikor a negyedik Forrás-nemzedék kimagasló teljesítményű életművét magáénak tudható Kovács András Ferenc babitsi „nagyversek”-újraírását elemzi (pl.: *Babitsolás, Messzebb... messzebb...*).

Az 1945 utáni modern magyar irodalom szél-eskőrű tablóját kapjuk Sebők Melindától könyvének második fejezetében, ahol Rónay Györgyről, Pilinszky Jánosról, Nagy Lászlóról, Fodor Andrásról, Takáts Imréről, Csoóri Sándorról, Orbán Ottóról, Konrád Györgyről és Mészöly Miklósról nyújt izgalmas irodalom-történeti-esztétikai írásokat, tartalmas, filológiai precízsgű műelemzéseket.

Rónay Györgyről kitűnő pályaképet kaphatunk; dolgozatában főképp a tanulmány- és műfordítás kötetekkel jelentkező irodalmár igen magas színvonalú munkásságáról szól Sebők Melinda, majd a „csönd talapzatán” született létösszegző versek gyűjteménye, a *Téltetemő* elemző bemutatását közvetítő írás olvasható, amelyből kiderül többek között az is: a csöndben Rónaynál nem a végső száma-dásban való elnémulás gesztusa íródik újra,

sokkal inkább a transzcendens kimondhatatlanságának alakzata.

Szintén két kiváló dolgozat erejéig találkozhat az olvasó Pilinszky János minimalista költészetének felmutatásával: a *Négy soros* lexéma szintű, mélyreható elemzése és az *Ez lesz* című, háromsorosra redukált változatának interpretációja nemcsak önálló versekként olvasandók, hanem mindig az adott Pilinszky-kötevekben (*Harmadnapon, Szálkák*) betöltött helyi értékük szerint. Pilinszky *Ez lesz* című költeményének faksimiléje, amelyen jól nyomon követhetők az alkotói fázisok, Sebők Melinda könyvének épp központi helyére került.

Transzcendens távlatokat nyit Sebők Melinda soron következő dolgozatában, amelyben a Pilinszky-Rónay líra hatása érhető tetten többek között Kovács András Ferenc, Orbán Ottó, Takács Imre, Turczai István, Beney Zsuzsa, Nagy Gáspár, Petri György, Vasadi Péter egyes költeményeiben.

Majd Nagy László portréverseiről (*A fekete költő, Csontváry, Bartók és a ragadozók, József Attila!*) ad szintetizáló elemzést a szerző: „Nagy László portréversei olyan ars poetica érvényű önarcképek, amelyekben a művészi léthelyzet tragikuma, küldetéses sorsa a költői beszédmódok különböző változataiban jut kifejezésre.” (183)

Az 1945 utáni dunántúli költőnemzedék (Nagy László, Takács Imre, Fodor András) Bartók-élményeiről szól Sebők Melinda egymásra épülő portréorozata, amelyben a fenti szerzők „a folklór erezetén át jutnak el az európai kultúra azon művészeti tájaira, amelyben megtalálják a kor ideológiájával szemben is időtálló etikai-esztétikai értékeket.” (190)

Takács Imre költészetének egyediségére fókuszáló tanulmányában a költői pályafutás legfőbb állomásait is jelző verseket veszi számba, miközben a művészportrékban megverseltek létproblematikáját járja körül. Így kerülnek írása homlokterébe a *Négy soros* „lírai önarcképe” mellett a *Kőangyal, Bartók, A költő emlékére* (József Attila), *A tengerparti sétalovaglás* (Csontváry emlékére), *Berzsenyi bánatára, Babits* című költemények.

Ugyanazzal az irodalomtörténeti elhivatottsággal nyúl Csoóri Sándor nemzeti sorsjelképeket vizsgáló lírájához Sebők Melinda, mint azt eddigi színvonalas tanulmányaiban. Habár írásának elején egyes versdarabok elemzését tűzi ki célul (pl. *Anyám fekete rózsa, Idegszálai-val a szél, Hó emléke*), sikerül teljes panorámáját adni választott költője népből és nemzetben egyaránt gondolkodó lírájának, miközben utolsó bekezdésében az esszéista Csoórirra is emlékezik.

Humor, játék és irónia Orbán Ottó gyermekverseiben címmel közöl figyelemfelkeltő tanulmányt. Ez főképp abban áll, hogy számos idézettel illusztrálja a költő miniatűr mondókáiban, verseiben fellelhető pergő ritmikusságot, táncritmusos zeneiséget: „Csirr, Csörr, / döm, döm, döm – / nincsen szebb tánc / a földön! // [...] Tipegek, topogok, / padlón kopogok, / csoszogok is szaporán, / röpdös a rokolyám.” (*Csörgőstánc*)

Konrád György *A látogató* (1969) című művének rövid recepciótörténeti áttekintése után Sebők Melinda a regény műfaji határkérdéseit veszi számba (regényköltészet, szociográfia, társadalomkritika, mozaikos önéletírás); majd a műben irodalmi párhuzamokkal is tetten érhető állatmetaforikát (pl. Kafka: *Az átváltozás*, Steinbeck: *Egerek és emberek*) és a ketrec-sorsra ítélt „szereppáros” (T. és Ferike) kényszertúlélési léttapasztalatát sűríti a regény mondanivalójába, mely szerint: „Ideje van a születésnek, és ideje van a meghalásnak.” „Utca a Moszkva tértől keletnyugatra, enyhén *emelkedik*, keresztezi a Városmajor utcát, meredek kapaszkodóval folytatódik tovább.” [...] „A kertkapunál mélyet szívunk a friss levegőből, megindulunk *lefelé*, és néhány perc múlva *lent* vagyunk a Moszkva térnél...” (kiemelések tőlem: L. N.) Mészöly Miklós *Film* című regényének nyitó- és zárómondatai közé ékelődik az a mozaikszerű, töredékes elbeszélőstruktúra, amelyben a testbe írt történelmi emlékezet színreviteléről is olvashatunk Sebők Melinda nagy ívű tanulmányában.

A harmadik fejezet írásai mintegy kritikai medáliákként ékeskednek Sebők Melinda könyvének végén. Ismét Babitstól indul el: a

költő 1918–1919-es levelezéséről olvashatunk, amelyet Sipos Lajos rendezett sajtó alá (2012); összesen 524 levél szól erről a sorsdöntő időszakról. A háborúellenes Babits nézőpontja érvényesül ezekben a néhol esszéisztikus igényességű kordokumentumokban. Kiderül továbbá az is, hogy alig három hónapot töltött az egyetemi katedrán Babits, ahol többek között Ady-szemináriumokat is tartott. Talán kevesen tudják, hogy Szabó Lőrinc miatta iratkozott át a Műegyetemről a Bölcsészettudományi Karra. Sebők Melinda kritikájának második fele olyan kedvcsináló kérdésekkel kecsegteti az olvasójelölteket, mint pl.: milyen programokra invitálta Csinszka a költőt, vagy milyen rajzokat küldött a frontról Moholy-Nagy László.

Egy szintén hiánypótló könyv szakavatott ismertetőjeként jelenik meg előttünk a recenzius Sebők Melinda. *Az ismeretlen Rónay György* (szerk. Rónay László, 2014) válogatott gyűjteményes kötetből (amely tanulmányokat, esszéket, leveleket, interjúkat is közöl) kiderül, hogyan lehet eljutni a kakucsí Értől a Nyugat-Óceánig.

„Az emberi minőségnek nincs mérete [...], csak mélysége és magassága. Bárhol születik: köt és emel [...] a bennünk lévő – s a felettünk húzódó értékekhez” – fogalmazza meg a nemzeti hovatarozást, a kisebbségi létvállalást Bertha Zoltán. Az erdélyi irodalom kincsebányója egyik legszakavatottabb ismerőjének könyvéről szól kritikájában Sebők Melinda. *Az Erdély felé* (2012) című tanulmány- és recenziókötetben nemcsak a Forrás-nemzedék tagjairól, illetve második hullámának alkotóiról olvashatunk, hanem a napjainkban napvilágot látott értékes monográfiákról is (Sipos Lajos: *Tamási Áron*, Széles Klára: *Lászlóffy Aladár*).

Simek Valéria 2013-as *Csillagporos utakon* című verseskötete nem más, mint bakonyi tájfestés lírai ecsetvonásokkal. A néhol el-elrévedő költői szubjektum egy erős motívumhármásban talál mindig önmagára: a csillag, a por és az út szimbolikusságában.

A teológus költő, Szegedi Kovács György *Enyhítő körülményekéről* (2014) így ír a könyv kritikusa: „Bár Szegedi Kovács szemlélete meg egyezik a keresztény metafizikus költők világképével, a líráján átsugárzó misztikus hang [...] eredeti, egyéni lírai világot mutat.” (248)

Román Károly székesfehérvári tudós tanár *Tallózás az irodalomban* (2014) című könyvének homlokterében a horatiusi aurea mediocritas létszemlélete áll. Csanádi Imréről, Fodor Andrásról, Takáts Imréről, Péntek Imréről fest arcképvázlatokat, valamint Pécsi Györgyi filológiai precízsgű Kányádi-monográfiájáról ad átfogó recenziót.

Bakonyi István az idén 75. születésnapját ünneplő Serfőző Simonról írott kismonográfiájáról (2012) is értekezik Sebők Melinda, amelyben megkerülhetetlen a szerző írói pályájának csúcspontját jelölő *Gyerekidő* elemző bemutatása.

Káliz Sajtos József harmadik verseskötete, a *Hitem, világom* (2015) zárja Sebők Melinda rangos kötetét. Az úgynevezett „álarcos” verseiben a római kor legkiválóbb mesterének, Ovidiusnak az alakjába bújva ad hírt a világ megértés nehézségeiről, miközben az elődök és kortársak megidézése, a nemzeti és nemzedéki sorskérdések mellett sem megy el a költő.

Sebők Melinda gyűjteményes kötetét mind megkomponáltságában, mind értékrelevanciájában példaértékű kiadvány, amely az irodalomtörténetbe betagozódó, lezárult vagy még nyitott életműveket magas színvonalon képes megszólaltatni. Írásainak titka magában a választott témáiban rejlik, amelyekbe a népi-nemzeti identitás, a keresztény-humánus tradíció éppúgy belefér, mint a lokalitást-szociális érzékenységet hordozó művek görcső alá vétele. Ebben a tematikus sokszínűségben mégsem vesz el az olvasó, sőt méltán mondható el a *Modern értékörzőket* olvasva: „változatosság[a] gyönyörködtet”.

(Felsőmagyarország Kiadó, 2017)

Kiss Gábor

„Városunk választott Pártfogója, Könyörögj érettünk...”

A *Zalaegerszeg története 1247-2017* című képekönnyvről

Így kezdődik a zalaegerszegi városi tanács jegyzőkönyvének az az 1823-ból keltezett oldala, amelynek fotókópiáján „...az el avult és el viseltetett régi vagyis előbbenyi volt Város Zászlója helyett ujjonnan készítettett...” s a nagytemplomban őrzött városi zászló leírását, a rajta lévő felirat és képek ismertetését, sőt rajzát is láthatjuk. A várostörténet egyik rendkívül érdekes mozzanata a jelképek megválasztása, a jelképrendszer változása – és ez csak egyetlen érdekesség a számtalan közül, amelyre a *Zalaegerszeg története 1247-2017* című képekönnyvben lapozgatva rábukkanhatunk.

Szinte példátlan az a vállalkozás, amelyet a Gyimesi Endre – Seres Péter szerkesztőpáros és a Béres Katalin, Gyimesi Endre, Káli Csaba, Kapiller Imre, Megyeri Anna, Molnár András, Vándor László szerzőgárda teljesített. A képekönnyv Zalaegerszeg első írásos említésének 770. évfordulója alkalmából, a városi önkormányzat támogatásával látott napvilágot, hogy emléket állítson a település csaknem 800 éves múltjának – a kiadvány alapeszméjét Balaicz Zoltán polgármester így fogalmazta meg az *Előszóban*: „Nézi az ember a századokkal korábbi dokumentumokat... és hirtelen egy utazás kellős közepén találja magát.

Sok minden ismerősnek tűnik, mintha mindig is birtokunkban lett volna e tudás, mégis rácsodálkozunk, milyen gazdag Zalaegerszeg története, mennyi felfedezésre váró titkot rejtgetnek még utcái, épületei, parkjai.”

A kötet ennek megfelelően sokkal több lett, mint egy szokványos képes album, vagy egy városismertető kalauz. Képanyaga roppant terjedelmű, több mint 800 felvételt tartalmaz, melyek nem csak illusztrációk, hanem forrásértékük is van. Időben kiterjed egy kicsit az előzményekre, az emberi megtelepedés helyi emlékeire, s aztán a magyar honfoglalást követő évszázadokkal elkezdődik a város története. Az első fejezetet Vándor László jegyzi, *Egerszeg a középkorban – a kezdetek* címmel. Ez a rész nem csak a középkor hagyományosan megszokott időhatáráig, hanem egészen a török kor végéig tárja elénk a város – és a mai területén található egykori falvak – történetét; különösen értékesek azoknak az iratoknak, okleveleknek a rendkívül látványos képei, melyekből a város legkorábbi története rekonstruálható. (A képanyag minősége, mint az egész kiadványban, itt is Seres Péter szakértelmét dicséri.) Szemléletes képet kapunk a végvárrá és hódolt településsé váló Egerszeg életéről, a mezőváros katonavárosá alakulásáról. Ezután egy igazi meglepetés következik: a kötet szerkesztője Frimmel Gyula grafikusművésszel – a régészek, történészek útmutatása szerint – megrajzoltatták a város középkor végi képét. A későbbi korokra vonatkoztatva is elkészültek ezek a kihajtható méretű rajzok: a kötetben tovább lapozva megtaláljuk a jobbágykor utáni mezőváros képét 1858-ból, majd a megyei várossá váló Zalaegerszeg látképét 1928-ból, végül a mai, jelentős magyarországi középváros 2017-es állapotát rögzítő metszetet. Látványos és elgondolkodtató egymás után forgatni ezeket az oldalakat, valóban egy időutazás lehetősége villan fel előttünk.

Kapiller Imre készítette el a *Török kiűzésétől a '48-as forradalomig (1690-1848)* című fejezetet. A város – néhány törökök előli futást leszámítva – mindvégig lakott volt, de a 17. század végétől komoly átalakuláson ment ke-

resztül. A feladat nélkülivé váló katonanépeség egy része a szomszédos Csácsba települt át és szőlőművelésre adta fejét, másik részük – eltérően Keszthely, Szentgrót, Kiskomárom vitélző népétől – integráns részévé vált a városi lakosságnak. Egerszeg későbbi történetének igen fontos mozzanatai játszódtak le ebben a korszakban: 1723 után megyeszékhellyé vált, felépült a megyeháza és a börtön, megjelent a város lakosságában, társadalmában a hivatalnok- és a kereskedő réteg, több jelentős középület, templom készült el; 1777 után a város a szombathelyi püspök uradalma lett, az egyházmegyei határt a Válicka-pataknál húzták meg. A későbbi közigazgatási változások miatt ma ez is a város területén vonul végig, így napjainkban Zalaegerszegen két katolikus egyházmegyei főhatóság is illetékes... Az osztóznak köszönhetően került Veszprémből Szombathelyre az az iratanyag, amely most, a képeskönyv készítésekor került elő, és a város történetének fontos dokumentumait tartalmazza. A reformkorban már országos nevezetességű hely volt Zalaegerszeg, elsősorban a megyeházán működő reformer politikusok: Csány László és Deák Ferenc révén. A szabadelvű politika a város vezetésére is kihatott, így 1848-ban a városi tanács rendezett tanácsú városnak nyilvánította Zalaegerszeget...

A *forradalom és szabadságharc időszaka (1848-1849)* című fejezetet a korszak jeles kutatója, Molnár András állította össze. A város a márciusi napokban gyorsan bekapcsolódott az eseményekbe: megkezdték a helyi nemzetőrség szervezését, nyáron pedig a zalai nemzetőrccsapattal az egerszegiek is a Dráva mellett őrködtek a horvát betörést megakadályozandó, illetve többen már a szerveződő 7. honvédszászlóaljba léptek be. A nemzetőrccsapat is átalakult ősszel honvédalakulattá, ez lett a híres 47. zászlóalj, amely számos csata után döntő szerepet játszott Budavár 1849. évi visszafoglalásában. Még egy harmadik honvédszászlóalj is alakult Zalában, az 56-ik, amely egészen a komáromi kapitulációig szolgált. A város azonban 1848 végétől kikerült a magyar kormány fennhatósága alól, 1849-ben rövid időre visszakerült, majd következett is-

mét a császári igazgatás... A forradalmi idők képei mellett külön érdekesség az újjáalakult 47. honvédszászlóalj hagyományörzőinek megjelenése a képeskönyvben.

A kötet szerkesztője, Gyimesi Endre vállalkozott a várostörténet egyik ellentmondásos, de végül is a kibontakozás felé vivő időszakának bemutatására a *Zalaegerszeg rendezett tanácsú várossá válása (1849-1885)* című fejezetben. Az 1848-ban kissé önhatalmúlag kinyilvánított rendezett tanácsú városi státus a valóságban nem működött, a város továbbra is a szolgabíró fennhatósága alatt állt, s a városi vezetés nehezen birkózott meg a Bach-rendszer bürokratikus nehézségével. A korábbi, tanulmányos rétegekből kikerülő, szabadelvű városi vezetők helyét átvették az iparos-gazdálkodó, konzervatívabb szemléletű városatyák, akik kevésbé voltak a fejlesztésekben érdekeltek. Az 1872. évi községi törvény által támasztott követelményeket nem vállalva, Zalaegerszeg nagyközség lett, a vasút elkerülte, még egy gimnáziuma sem volt, és megyeszékhely volta is veszélybe került... Ezt elégelte meg a kiegyezés utáni időszak lehetőségeit kihasználni kívánó zalaegerszegi értelmiségi réteg: jogászok, pedagógusok, vármegyei tisztviselők. Lapot indítottak a város fejlesztése érdekében – így van 1882-től sajtó Zalaegerszegen –, elkezdtek a vasútvonal kiépítésének munkálatait, és kidolgozták a rendezett tanácsú várossá válás programját. Az átalakulásra 1885-ben került sor, a május 13-i tanács- és polgármester-választás valóban mérföldkő lett a város fejlődésében. A fejezet gazdag képanyaga már a sajtótudósításokra és az ekkor tömegessé váló fényképekre épül, közelebb hozva a mai olvasókhöz a kor jeles szereplőit.

A város fejlődésének egyik dinamikus időszaka kétségtelenül a XIX-XX. század fordulója körüli évtizedekre esik – erre az időre jelentős eredményeket hozott a korábban megkezdett koncepcionális fejlesztési politika. Megyeri Anna jegyzi az ezzel foglalkozó fejezetet, melynek címe: *A boldog békeidők korában és az I. világháború idején (1885-1920)*. 1890-ben megérkezett a vasút, amely bekötötte a várost az ország közlekedési vérkeringésébe; 1896-ban megnyílt az állami főgimnázium; a

század elején már a telefon és a villany, sőt a mozi is a polgárok rendelkezésére állt. A város terjeszkedni kezdett: 1887-ben Ola községet csatolták hozzá – ez a folyamat a XX. században is folytatódott, 1982-ig, Botfa idecsatolásáig több mint 20 környékbeli település lett a város része. Megkezdődött a városközpont átépítése, megújult az Arany Bárány Szálloda, a városháza és ezek stílusát követték a többi épületek is – ma is ezek határozzák meg a város centrumának látképét. Az izraelita és az evangélikus felekezet is felépítette templomát. Hazatértek vagy idetelepültek azok az értelmiségiek, vállalkozók, aki a város szellemi és gazdasági életének, irányításának kulcsfigurái lettek, élénk társadalmi és sportéleti tevékenységet is kifejtve. Katonaság is költözött a városba, egy huszár alakulat, amely 1912-től a 6. honvéd huszárezred nevet viselte, sőt a 23. lovas dandárparancsnokság is Zalaegerszegre tette székhelyét. Ám az első világháború megtörte ezt a felívelő lendületet – a város épületeiről, egyesületeiről, vállalkozóiról, nevezetesen eseményeiről szóló gazdag képanyag végén a háború képei teszik komorabbá a korszakról alkotott összképet.

Az első világháború utáni időszak nagyon nehéz volt mind az ország, mind Zalaegerszeg számára. A maradék ország talpra állítása, az elszegényedés, a gazdasági lehetőségek beszűkülése, a konzerválódó társadalmi viszonyokból fakadó feszültségek nagy feladat elé állították az ország és a város vezetését is. Ezt az időszakot tekinti át Béres Katalin a *Zalaegerszeg a két világháború között* című fejezetben. A történet egyszerre szól az élni akarásról, a kibontakozási lehetőségek kereséséről és megragadásáról, a városi élet újjászerveződéséről, az ország területi gyarapodásának örömeiről – majd pedig az újabb világháború egyre fenyegetőbb rémségeiről, a hadsereg és benne a zalai katonák doni katasztrófájáról, végül pedig a zsidó lakosságot megsemmisítő Holokausztról és a háború végén a város frontvonalba kerüléséről. A várostörténet e szakaszában két személyiségnek különös jelentősége van: a 18 éven át hivatalban lévő, és a konszolidációt, városfejlesztést végrehajtó Czobor Mátyás polgármesternek, valamint Pehm Józsefnek, a

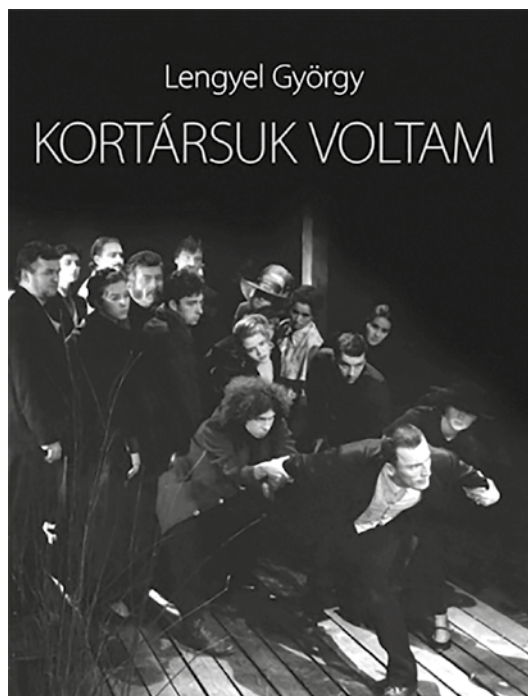
korszakban a város plébánosának; jelentős építkezések: a ferences templom és zárda, a tanítóképzőként működő Notre Dame Zárda, a Szent József szeretetotthon, a katolikus közösségi ház átépítése, új utcák nyitása fűződnék nevükhöz. Czobor Mátyás volt a „virágos Zalaegerszeg” program elindítója, ez mai napig a város meghatározó szlogenje; ő lett a Göcsej megismertetésének egyik propagálója, a turisztika és vendéglátás gyakorlatának tér-ségi meghonosítója. Pehm is, ő is támogatták a város kulturális életét, az egyesületeket, művelődő közösségeket. Ezeknek számos emléke köszön vissza a képeken, amelyek új megvilágításba helyezik azt a negatív képet, amely korábban Zalaegerszegről, mint konzervatív és elmaradott kisvárosról a közvéleményben kialakult.

Zalaegerszeg története a második világháború után jelentős fordulatot vett. A '40-es évek végén megkezdődött a szocialista rendszer kiépítése az országban, amely a társadalmi és gazdasági viszonyok gyökeres átrendezésével járt: Káli Csaba tanulmánya, a *Gyárak, lakótelepek, új közösségek (1945-1990)* ebbe az időszakba vezet el bennünket. Látjuk a szovjet megszállás, a koalíciós idők választásai és a Mária-év képeit – ez utóbbin ismét feltűnik a város korábbi plébánosa, már mint Mindszenty József hercegprímás. Közvetlenül ez után viszont Sztálin képével a május elsejei felvonulás, a beszolgáltatásra váró szekerek képei s a Ruhagyár, mint a szocialista nagyipar első szimbóluma sorakoznak. Az 1956-os forradalom emlékei után – mindössze néhány tucat kép maradt ebből az időből – pedig a kibontakozás és a rendkívüli méretű városfejlődés sodró lendületű krónikáját láthatjuk. A város három évtized alatt többszörösére nőtt területében, lakossága az 1980-as években meghaladta a 60 ezret. Gyárak, lakótelepek, intézmények nőttek ki szinte a földből, ezzel együtt a belváros is jelentősen átalakult. Létrejött az első magyarországi falumúzeum, mely azóta is egyik legfőbb nevezetessége Zalaegerszegnek – a ZTE futball- és röplabda-, majd kosárlabdacsapata is bejutott az NB I-be. A nyolcvanas évekre a város kohéziója olyan erős lett, hogy megalakulhatott az állandó

színház, a várost képviselő csapatok egymás után nyerték az országos vetélkedőket. A korszak végén aztán feltűnnek a rendszerváltás képei: tüntetések, felvonulások... és 1990 októberében hivatalba lép az első önkormányzati közgyűlés.

A történet nem lenne teljes, ha a rendszerváltás utáni bő negyedszázad nem szerepelne a város képes krónikájában. Ennek a hozzánk legközelebb eső időszaknak a bemutatására ismét Gyimesi Endre vállalkozott *Kitekintő – a rendszerváltást követő évtizedek* című záró fejezetben. Neki, mint a korszakban 16 évig hivatalban lévő polgármesternek személyes tevékenysége, eredményessége is tetten érhető az események krónikájában; s neki is, de a többi hivatalban lévő polgármesternek és a városvezetést alkotó politikai szervezeteknek is köszönhető, hogy az elmúlt lassan három évtized nyugodt légkörben, a város fejlesztésére koncentrálnak telt el Zalaegerszegen. A korábbi hátrányos infrastrukturális helyzet sokat javult ez idő alatt: európai fővonalá vált a várost érintő vasútvonal, korszerűsítették a Balaton és Budapest, az M7-es autópálya felé vezető főútvonalat. A város határában vállalkozásoknak helyet biztosító ipari parkok létesültek, s bár a szocialista iparosítással létrehozott gyárak, üzemek közül több is bezárt, az újonnan települő termelő, szolgáltató üzemek továbbra is kínálnak munkaalkalmat a helyi és környékbeli lakosságnak. A város lakossága azonban lassú fogyásnak és idő-södésnek indult, egyre több fiatal vág neki a nagyvilágnak, a még jobb életlehetőségek reményében... a magas színvonalú képzés paradox módon éppen ennek lehetőségét is erősíti. A kötet szerkesztői azonban bizakodók – a város lokálpatrióta érzelmű lakóira gondolva, reménytelen gondolattal zárják a képeskönyvet: „Tudják, hogy az előttünk járt nemzedékek verejtékes munkájával megteremtett értékeket saját tetteikkel kell tovább építeni, s azt továbbadni az általuk nevelt új generációknak. S akik magabiztosan, szilárd alapokon állva írhatják meg az ősökre támaszkodva a város XXI. századi történetét.”

(Zalai T-Ma Kiadói Kft., 2017)

Szemes Péter

Személyes csillagtérkép

Lengyel György *Kortársuk voltam* című könyvéről

Mindig öröm tapasztalni gyakorlati színházcsinálók átlépését az -elmélet és a -történet terebélyesére. Az már kevésbé boldogító – legalábbis a szakma szempontjából –, hogy a fiatalabb rendezőgárda jelentős részénél ez a fajta érdeklődés alábbhagy a DLA-fokozat megszerzésével, rosszabb esetben az erre potenciálisan fordítható idő és energia más, kevésbé építő irányban (például közéleti szélmalomharcban) „hasznosul”. Vannak azonban olyan, elsősorban idősebb színházi alkotók (hogy közülük csak a szegedi színjátszás történetét több kötetben megíró Sándor Jánost említsük), akik számára ez a fajta „kalandozás” természetszerű belső késztetésből, az életmű kiteljesítésének vágyából fogant, és – a klasszikussá vált mesterekhez hasonlóan – a maradandó emlékével színháztörténetekhez méltó, komoly értéket eredményezett. Utóbbi kevesek közé tartozik Lengyel György is, aki már az atyai barát, Somló Istvánnal együtt jegyzett *Színészek, szerepek* (1959 – munkatársként), *Színészek, rendezők* (1964 – társszerzőként) kötetekkel, majd a *Színház ma* (1970) és a *Színház és diktatúra a XX. században* (2011) gyűjtemények szerkesztésével igazolta, hogy színháztörténészként ugyancsak kiváló. E munkára, úgy tűnt, önálló, saját írásaiból összeállított könyvként a *Színházi emberek* (2008) teszi fel a koronát, ám az ideai esztendőben, a Corvina és az OSZMI közös kiadásában megjelent *Kortársuk voltam* azt mutatja, hogy a jeles rendező – túl a nyolcvanon! – tartogat még ezen a téren meglepetéseket. Mert az imponálóan gazdag tudásanyagból építkező, az érezhetően kiterjedt és alapos kutatás eredményeit – mint Szakonyi Károly a hátsó kötetborítón írja – „szépirodalmi erények” megcsillantásával ötvöző szövegegyüttes, rajta a személyesség hiteles pecsétjével, valamint a szeretet és megbecsülés átkötő szalagjával, olyan, mozaikszerűségében is teljes műalkotássá szerveződött, ami talán csak egy-egy O’Neill- vagy Shaw-darab látszólag különálló jelenetekből összeállított komplexitásához mérhető. Az emlékéllítés és -őrzés, a művészi, baráti kapcsolatok örökítésének szép szerzői gesztusán túl, Lengyel György kalauzolásával ráadásul az olvasó nemcsak eligazodást nyer e rendezői-színészi-drámaírói csillagpályákon, de mivel a megidézett alakok szinte kilépnek a portrékból és maguk szólítanak meg, kicsit bennfentesévé is lehet sorsuk formálódásának, értőjévé a XX. századi magyar színháztörté-

net változásainak, nagy folyamatainak. A kulisszák mögé belesni pedig, mióta világ a világ, minden színházbarát leghőbb vágya.

A kötet első, *Szubjektív pályaképek* című egysége néhány, a *Színházi emberek*ben bemutatott példaadók mellé állítható, színházformáló nagy egyéniségre emlékezik. Az utókor hátlanságának jele, hogy alakjukat és művüket mára jelentős részben betakarta a feledés homálya. Lengyel Györgynek köszönhető, hogy ezt most újra a figyelem fénye oszlatja el. Így a nyitó írás két, egymás mellé állított arckép modelljéről: Hevesi Sándorról és Németh Antalról. Noha kettejük közül a szerző – a nemzedékbeli eltérésből kifolyólag, hiszen csupán három esztendő volt Hevesi halálakor – csak Némethet ismerte személyesen, az idősebb rendezőről éppoly tiszteletteljes bensőséggel ír, kiterjedt munkásságában éppúgy otthonos magabiztossággal mozog. Az eltérő, de a tehetséget megbecsülni hasonlóan nem tudó korokban végződő művészi utak rokonságára is kitér: mindkét alkotó kívülről, a kritika felől érkezett el a színházhoz, irodalmi lapok holdudvarához tartoztak (előbbi a Nyugatéhoz, utóbbi a Napkeletéhez), széles körű műveltségük meghatározó része volt a nyelvtudás és a zene, pályájuk a Nemzeti Színház igazgatójaként teljesedett ki, s magától értetődő természetességgel kapcsolódtak a kortárs újtó irányzatokhoz. Ráadásul, ha valamit mindenképp ki kellene emelni számos színház-történeti jelentőségű rendezésük közül, azok bizonyosan a *Tragédia* színrevitelei lennének. Jóllehet, más-más személyiségek, különböző habitusú és munkamódszerű emberek voltak, sőt, ahogy Lengyel találóan megállapítja: „Hevesi Sándor kiindulópontja az írói alkotás, a dráma értelmezése és a Színész volt, míg Németh Antal a saját elképzelései, a vízió, a látvány és a fantázia felől közelítette meg egy-egy mű” inszcenírozását, egyformán sújtotta őket a kicsinyesség, a rosszakarat, az intrika és a politikai döntéshozók korlátoltsága. Ebben a hiábavaló küzdelemben pedig mindketten felőrlődtek, mellőzésre, elhallgattatásra ítéltettek, amivel felmérhetetlen veszteséget szenvedett a színház. A párhuzamos portrék

közreadása így az emlékállítás, az általuk teremtetett értékek számbavétele mellett abban a tekintetben is fontos és elismerésre méltó, hogy végre az őket megillető helyre került a két kiváló művész.

Ugyanez a helyzet Bárdos Artúrral is, aki hiába volt a XX. század első felének „kivételes tehetségű” alkotója – ahogy a róla szóló esszé már címében jelzi –, itthoni mostoha sorsa (a zsidótörvények idején tiltása), majd a kommunizmus előli emigrációja feledésre ítélte nagyságát. Lengyel György személyes élményeinek idézésén túl – mint az általa vezetett Belvárosi Színházban gyermekként látott előadások, *Játék a függöny mögött* könyve, vagy a *Liliom* külhoni rádiófelvételének hallgatása – példaképpé is avatja, mikor így ír: „Amihez igazán értett Bárdos, és emiatt legendává lett a magyar színházi világban, az a színészfelfedező bátorsága, páratlan érzéke. Egy ingyenjegyet kérő erdélyi lányban felfedezte azt a színésznőt, aki pár nap múlva már főszerepet próbált nála, Tőkés Annának hívták, ő lett Jászai Mari kivételes utóda. És felfedezte nagy szerepekben Mezey Mária-t és Dajka Margitot, Páger Antalt. Méltó feladatokat kapott tőle Somlay Artúr és Móricz Zsigmond színész-nő felesége, Simonyi Mária.”.

E szöveg lényegre törő tömörségével el-lentétben szinte kismonográfusi erőnyeket csillogtat a Horvai Istvánról készített alapos dolgozat. Ennek persze oka, hogy vele sokkal előbb volt, lehetett a kapcsolat, mint az Amerikába távozott Bárdossal, meg a Madách és a Víg egykori igazgatójának fiatalok irányában megmutakozó figyelme is. Különösen szimpatikus, hogy a szerző ugyancsak őszintén szól a megjelenítettek hibáiról, embereket állít elénk, nem idOLOkat. Így Horvai esetében is kitér hithű kommunista múltjára, a diktatúra idején a Színházművészeti Szövetségben betöltött vezető szerepére, melyért ő legalább (Majortól, Gábor Miklóstól eltérően) vállalta a vezeklést. A pályán így éles különbség látható az 56 előtti sematikus rendezések és a vidéki újrakezdéssel induló alkotói folyamat között. Mindezt a Csehov-bemutatók vizsgálatával szemlélteti Lengyel György: az 53-as, Nyemi-

rovics Dancsenkot követő *Három nővértől*, a már groteszkbe hajló, 60-as miskolci *Ványa bácsin* át (Darvas Iván éppen Asztrovval lépett ki a rá mért szilenciumból), egészen a 70-es években kezdett és a 95-ös *Ivanov*val záruló vallomásos ciklusig. A második vagy fordulat utáni korszak Csehov-gerince mellett megidézi a Fővárosi Operett Színházba, a „mesék műfajába” tett utazást (1960-62), a veszprémi műveket, különös tekintettel a Németh László-darabok (köztük két ősbemutató) színrevitelére és Remenyik *Vén Európa Hotelének* felfedezésére, valamint természetesen a Vígben, Várkonyi mellett töltött évek (1962-79), majd az itteni építő munkát immár direktorként folytató néhány esztendő (1979-1985) jeles előadásait (Dunai Ferenc *A nadrág* című vígjátékától Kornis *Körmagyarjáig*). Áttekintését így zárja: „Szenvedély betegsége volt a Színház. Ez volt, és maradt Horvai igazi életének fő vonala. Ezzel igazolta egész életét.”.

A szintén rendkívül alapos Vámos László-portrét a búcsúztatásra emlékezés indítja – talán ez is volt közvetlen kiváltója megírásának, pontosabban: válaszolni egy másik gyászoló ottani félhangos monológjára. Első munkájától, a *Bánk bán* 1951-es, Majorral közös színpadra állításától (a Nemzetiben) a debreceni időszakig húzza Lengyel a pálya nyitó ívét, ahol 1960-ban megismerkedtek. Ugyan Vámos ekkor már túl volt 1952-től 1955-ig tartó itteni főrendezői ciklusán – Blum Tamással az operatársulat megalakításán és olyan sikereken, mint újra a Katona-darab, a *Romeo és Júlia* (Soós Imre legendás játékaival) vagy az *Ármány és szerelem* (45 óta az első romantikus dráma a teátrumban) –, és fél évtizede a Madách tagja volt, másodállásban a című város színházának művészeti vezetőjeként is dolgozott. Főrendezőként utóda pedig éppen az ugyancsak fiatalon bizalmat kapó szerző lett, aki aztán később a fővárosba is követte elődjét. Vámos 1973-ig volt a Madáchnál, s olyan nagyszerű művek színrevitele fűződik e közel húsz évből nevéhez, mint a *Királyasszony lovagja* (a Victor Hugo-bemutató az ekkoriban megismert Vilar hatását tükrözte), *A vihar*, vagy az 1962-es, színháztörténeti jelentőségű *Hamlet*.

(Előbbi Shakespeare-bemutatót az 1980-as Várszínházbelivel veti össze Lengyel György, míg utóbbi kapcsán a főhőst alakító Gábor Miklóssal való közös munka, illetve az európai színházi reneszánsz és a magyar színházi élet összefüggései felé tesz kitérőt.) Rendezői sokszínűségét emellett modern drámák és vígjátékok is mutatták, majd a megváltozott helyzetben, miután Ádám Ottó lett az igazgató, az Operettszínházba térve át (ahol addig szintén másodállásban volt), ezt operettek és musicalek egészítették ki. A teljességet aztán a Debrecenben kezdett és utolsó éveiben az Operaházban kifejezetten magas színvonalra emelt operák hozták el. Közben színházvezetőként is a csúcra ért, hiszen az 1979-ben a Várszínház élére kinevezett Malonyai-Vámos páros az összevonást-átszervezést követően, 1982-1990-ig a Nemzetit irányíthatta – még akkor is így van ez, ha a rendszerváltás előtti forrongó időszakban nem tudta következetesen végigvinni elképzeléseit. Szerteágazó pályája, csak „a munkára koncentráló 'vaksága'” ezzel együtt is példaértékű.

Kevésbé szerencsés sors adatott annak a Gellért Endrének, akiről Nánay István beszélgetett a szerzővel – ha valaki csak ezt az írást olvassa, egyedül ebből meggyőződhet Lengyel György alapos felkészültségéről, gazdag tudásanyagáról, az elődök iránti tiszteletéről és szeretetteljes megbecsülésükről. Megelevenedik a XX. század egyik legragyogóbb tehetségű rendezőjének színészi indulása, Hevesi hatása (Somlay Artúr egyenesen az „új Hevesit” látta benne), a Hont-féle Független Színpadnál tett szárnypróbák, kezdeti barátságga Majorral, az annak féltékenységétől egyre inkább mételyezett közös munka 1945 és 56 között a Nemzetiben, emlékezetes előadások sorával (mellyel az elhallgattatott Németh Antal elismerését is kivívta), és eltávolítása is. A személyes emlékek közül kettő különösen megdöbbentő, amelyek közvetlenül az 1960-as öngyilkossághoz kötődnek. Az egyik Gellért utolsó látogatása a főiskolán és búcsúja Olthy Magda főigazgatótól, akire akkor titkárságán várt az ifjú hallgató, a másik a *Sok hűhó semmiért* próbája, melyről már a halálba távo-

zott. Esetében is elmondható, ami Hevesinél, Némethnél, Bárdos Artúrnál: másként alakult volna a magyar színháztörténet, ha még néhány szabad alkotó évtized adatik neki.

Pártos Gézáról is hosszan, jó szívvel emlékezik Lengyel György, azért is, mert hazatérése után igaz barátság alakult ki köztük. Ő is a Független Színház köréhez tartozott, majd a háború után (a vészterhes években zsidó származása miatt bujkálni kényszerült) a Nemzetiben tanulta a mesterséget, többek közt éppen Gellérttől. Első munkája, *A kertész kutyája* sikerét követően, 1949-ben helyezték a Madách Színházhoz főrendezőnek. Itteni bemutatói közül kiemelkedik az 1953-as *Romeo és Júlia* (Tolnay Klárral) és az 1958-as *Kurácsi mama*, ami a Berliner Ensemble-ban tett tanulmányútnak köszönhetően vált az első hiteles magyar Brecht-előadássá. Mivel Vámos Lászlóval együtt kiállt az 56-os forradalom leverése után megbüntetett Darvas Iván mellett, őt is eltávolították a Madáchból, ahova csak 1961-ben térhetett vissza. Nyolc évig tartó második ide kötődő korszakának nagy eredményei többek közt Sarkadi (*Elveszett paradicsom, Oszlopos Simeon*) és Füst Milán (*Boldogtalanok, Negyedik Henrik király, Catullus*) drámáinak színrevitele. (Ugyanakkor beszélgetésükre hivatkozva Lengyel megemlíti a kevésbé sikerült *A revizort* /1962/, Ibsen *Rosmersholmját* és Turgenyev *Egy hónap faluját* /mindkettő 1966/ is.) A hazai politikai és színházi helyzet jelentős szerepet játszott abban, hogy 1969-ben az emigrációt választotta: színművészeti tapasztalatait kihasználva Londonban, Manchesterben, végül Izraelben tanított. A 80-as évek közepétől újra dolgozott itthon, majd hazatelepült, tanítványai munkáit mindvégig figyelemmel kísérte, de fontosnak tartotta más jellegű bölcsessége átadását is – erre így tekint vissza a szerző: „Több találkozásunk alkalmával a lelkekre kötötte, hogy senkivel ne maradjak haragban, bocsássak meg mindenkinek, aki a pályámon vagy életem során megsértett, vagy akivel feszült a kapcsolat. Ne nehezítsem a magam életét és lelkiismeretét. Nekem lesz nehéz, amikor meghalok, ha ezt nem teszem meg.”.

Szép gesztus Lengyel György emlékezése József Attila unokaöccsére, Makai Péterre, a szinte elfeledett „színpadi költőre” is. Kedves, humoros személyiségének felidézése mellett szól az egységes színpadi látvány megteremtésében mutatott rendkívüli tehetségéről is, mely megannyi értékes operabemutatót eredményezett Szegeden és az Operaházban egyaránt. Csak remélhetjük, hogy az írás hozzájárul legalább tervezőként való újrafelfedezéséhez, és hogy méltó helyére kerüljön, a műfaj legnagyobbjai: Márkus László és Oláh Gusztáv mellé.

A kötet második, „*Játszó társak*” című egysége három színészportréból épül. Egy, a régi Kolozsvár színházi világát ábrázoló, festett üveg-ajándék – mint az a bizonyos madeleine teasütemény – indítja el a hozzá közel állók által Bogyókanak becézett Somogyi Erzsiről szövődő gondolat-sort. Az erdélyi indulás után láthatjuk, miként keltette fel Bárdos Artúr, majd Hevesi figyelmét, aki szerződtette a Nemzetibe. Móricz drámáinak főszerepein kívül (az író kedves színésznője volt) klasszikusokban (*Tartuffe, Szentivánéji álom, Ahogy tetszik*) is remekelt, erkölcsi nagyságát pedig jól szemlélteti háború utáni kiállása a meghurcolt Németh Antal mellett. Major ezt nem felejtette el és tisztogatási hullámának a bátor, szókimondó Somogyi Erzsit szintén áldozatul esett: gyorsan szűkítette művészi lehetőségeit, visszaminősítette, mellőzte, méltatlan szerepeket osztott rá (főként idősödő munkás- és parasztasszonyokat). Mikor eltávolították az intézményből, nehéz időket élt meg, míg *A harag napja* című, Várkonyi-rendezté propagandadarabban nyújtott alakítása miatt, Révai nyomására, 1954-ben vissza nem vették. Hiába játszott azonban ezt követően újra sikeresen főként kortárs művekben (Brecht, O’Neill, Miller), amire a szerzővel közös munka, Williams *Múlt nyáron hirtelenje* is példa, sosem tudta feldolgozni, amit vele tettek. S mire 1973-ban eltávozott – mint Lengyel György írja: „Nem volt már otthona a világban.”. Hasonló szeretettel idézi egy másik nagy-szerű színésznő, Tolnay Klári emlékét, akivel nemcsak az élmény (az öt évtized alatt látott

hatvanöt színpadi és számtalan filmes alakítás), de tucatnyi közösen létrehozott színházi előadás és tévéprodukción is összefűzi. Kiemeli, milyen jó iskolája volt a társadalmi drámáknak és társalgási daraboknak a háború előtti Víg, az ifjú művésznő részvételét az Új Thália kísérletében (ahol Pünkösti Andor színrevitelében Magdót formálta meg Tamási Áron *Énekes madarában*), rövid igazgatóságát 1948-ban Somló Istvánnal és Benkő Gyulával, majd sok évtizedes hűségét új otthona, a Madách Színház iránt. A *Három nővér* Irinája, a *Liliomfi* Mariskája, *A vágy villamosa* Blanche-sa, de Nóra és Júlia is ide kötődik. A közös munkák közül felvillan Wilder két műve (*A mi kis városunk*, *A házasságszerző*), Albee *Nem félünk a farkastól*ja (remek Martha-megformálásával), s a televíziós *Régimódi történet*, melynek Stillmunga nővérét színházban már nem tudta eljátszani Tolnay Klári, a magyar színjátszás „művészként és emberként egyaránt kivételes, ritka, pótolhatatlan ajándéka”.

Ugyanez elmondható Márkus Lászlóról is, akit színiakadémiai vizsgaelőadáson látott először színpadon a szerző. Már itt, az *Éljen az egyenlőség!* huszáraként kitűnt ötletes játékával, találékonyságával, ami később védjegye lett – Debrecenben és a Madáchban minden kedvelt szerepéből igyekezett „figurát csinálni” (Bécsy Tamás kifejezése). A kezdeti nehézségekkel együtt, szívesen gondol vissza Lengyel György a közösen teremtett értékekre: Molnár Ferenc *Olympiájára*, *A hattyújára* és a *Játék a kastélyban*ra (Márkus jutalomjátékával Turaiként), vagy akár a Szakonyi Károly által adaptált *Holt lelkekre*. Az emlékek hosszú sorában is különleges – ha már az író-barát – az az *Adáshiba*-előadás, melyen áramszünet miatt másfél órán keresztül szórakoztatta a sötétben a közönséget a kiváló színész. Talán szimbolikusnak tekinthetjük, hogy éppen ez a balszerencsés tizenharmadik alkalom volt az egyik utolsó, mikor színpadon hallhatta őt a publikum, melynek tetszése, szeretete pótolta egy élet hiányait. Találón idézi a kötet hitvallás-súlyú szavait, a sajnálatosan rövid visszatérés idejéről: „Az a feladatom, hogy a humánomot, a kedélyt és az optimizmust át-

sugározzam az emberekre. Ha csak azokban a szerepekben sikerült, amiket a nézők szerettek, már eddig is érdemes volt élnem, és megháláltam a sorsnak azt, hogy életben maradhattam.”.

A harmadik egység ugyancsak három arcképe a másik oldalt, a „színház ördögét” (vagy inkább ördöngösét) mutatja be. A drámaíró-portrék közül Németh Lászlóból – amihez már a Horvai-szöveg is kínált adalékokat – láthatóvá válik, hogy igaztalan támadását követően (a *Petőfi Mezőberényben* miatt), amiért a *Galilei* „vadászbeszédével” vett nemes bosszút, miként próbálta őt megnyerni 56 után az új köntösbe öltözött hatalom. Egymás után bemutatott darabjai sorából maradandó élményként eleveníti fel Lengyel György 1957-ből a *Széchenyit* a Madách Kamarában, saját munkaként pedig az *Utazás* című vígjátékot Debrecenben (1962), a *Papucshóst* a Madách Kamarában (1969), a *Galileit* újra a Csokonai Színházban (1994), és szól azokról a terveiről is, melyek különböző okokból nem valósultak meg, mint a *Villámfény*nél a Nemzetiben (erről bővebben ír a *Színházi emberekben*), vagy a Veszprémben elmaradt *Szörnyeteg* (ami helyett aztán Lati-Novits vitte színre a *Győzelmet*).

Még előbb volt a kapcsolat Hubay Miklóssal, akinek drámatörténeti előadását hallhatta a főiskolán, mielőtt a fiatal író (1957-ben egyazon napon!) onnan és a Nemzeti dramaturgiájáról is elbocsátották. Közelebb az *Egy szerelem három éjszakája* – a musicalt 1966-ban rendezte a szerző a Madáchban – olaszországi vendégszínház alkalmával kerültek, amit megújított a Csokonai Színház 1979-es *Tűzet viszek* bemutatója, hogy egy félreértést követően (Hubay csapdát sejtve nem engedte Pécssett műsorra tűzni *Színház a cethal hátán* című művét), talán jóvátételként, ősbemutatóra ajánlja fel az alkotó a debreceni teátrumnak *Hová lett a rózsalelke?* darabját. Ezt követően a tervek és persze a beszélgetések maradtak, melyek kitüntetett sors-pontjait kibővítve, összekötve páratlan gazdagságú életmű íve rajzolódik ki – felmutatása egyúttal példadárás is.

A személyességen túl, végül az őszinte barát-

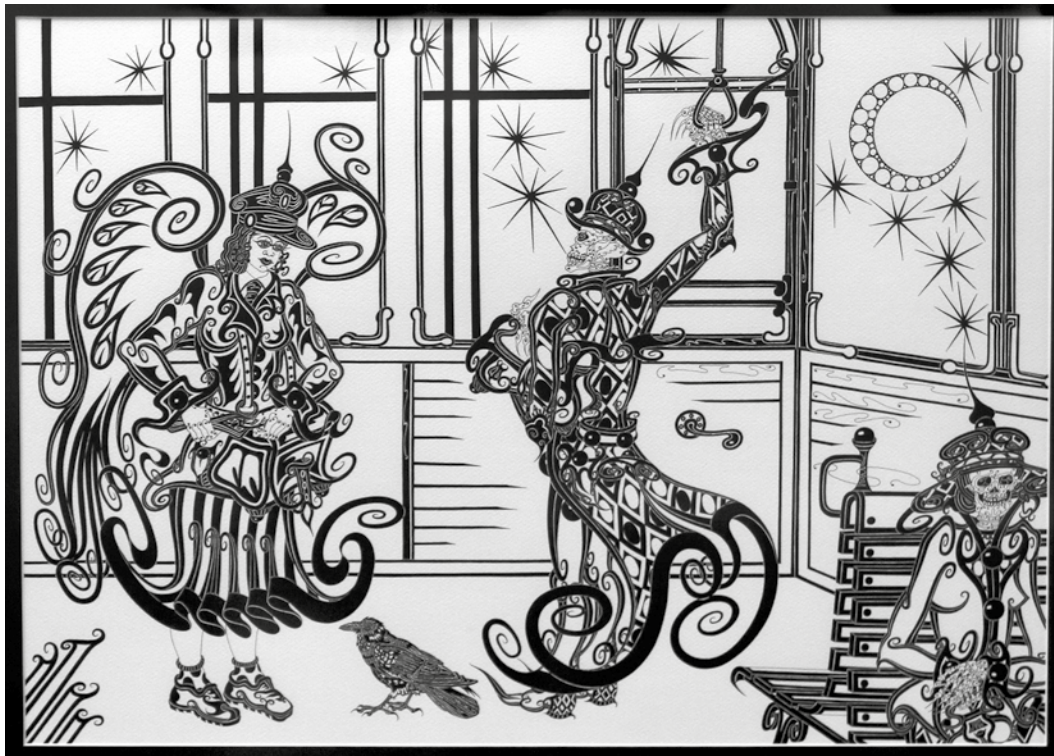
ság hatja át a Szakonyi Károlyhoz írt „levélfélét”, mely – megerősítve ezt a ma már oly ritka művészi kapcsolatot – az író legutóbbi, *Függöny fel!...* kötetének zárata is egyben. A Lengyel Györgytől elvett *Életem, Zsókat* követően az *Ördöghegy* (1968) hozta el számukra a közös munkát, ami a *Holt lelkekkel* (1976), *A hatodik naponnal* (1978) mélyült el, hogy aztán Pécssett már összeforrjon az útjuk. Az ottani *Apák és fiúk* (1989) adaptáció így az együtt kezdett orosz sorozat folytatása volt, melyet debreceni időszakukban *A félkegyelmű* (1995) és a *Bűn és bűnhődés* (1998) tett teljessé. Természetes hát, hogy írását – s jelképes, hogy a kötetet is – ekként fejezi be a szerző: „És most megköszönöm a közös játékot. Szomorúsággal azért, mert elmúlt, és végtelen örömmel azért, mert részünk lehetett benne.

Az egészen biztos, hogy emléküket, amíg élünk, megőrizzük.”.

Ahogy az olvasói emlékezet is egészen biztosan meg fogja őrizni ezt a kiváló könyvet, Lengyel György személyes csillagtérképét.

(Corvina Kiadó–Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2017)

Németh Miklós: Újabb felszálló

Wellmann György

Úton – vallomás négy tételben

„Egy hajó sem járja az élet óceánját úgy, hogy ne találkozna viharral.”

(Charles Haddon Spurgeon)

I.

Nagyapám, Wellmann György, szász volt, mesterségét tekintve kerékgyártó, a felesége székely, őt Gálna Gizellának hívták. Mikor összeházasodtak, a két család mindkettővel megszakította a kapcsolatot, mert az egyik székely volt, a másik szász. A házasság után az ifjú férj nem folytatta a mesterségét, a közös hadseregben (K. u. K.) alkalmazták a hadtápnál, azon belül az élelmezésnél. Ennek megfelelően különböző garnizonokban szolgált és a gyermekei is más-más városokban születtek. A nagynéném – a lánya – Marosvásárhelyen, a testvére Bécsben, a másik testvére Budapesten, apám pedig 1912-ben Csíkszeredában. Ez így ment a közös hadseregben – nehogy már megszokjanak egy helyen. Nagyapám végül az első háborúban, Galíciában halt meg, 1916-ban. Meghagyta a testvéreinek, hogy ha nem jönne vissza a frontról, vegyék magukhoz a családját, erre azt üzenték vissza, hogy a gyerekeket odaveszik, de a feleségét nem, mert az magyar. Ezt a nagynéném soha nem bocsátotta meg nekik.

1920-ban bejöttek a románok. A mama (nagyanyám) fogta az egész családot, marhavagonba pakolta őket és menekültek, bár egy kicsit tovább is menekülhettek volna, mert csak Nagyváradig sikerült eljutniuk. Így aztán Nagyváradon telepedtek le.

Amikor bejöttek az oroszok, akkor megjött a bosszú, ami abból állt, hogy a német hangzású nevéket vitték el Szibériába, málenkij robotra. Mama ekkor nagyon megijedt és sietve elment a városparancsnokságra, a tiszt ismerte régről, barátságosan fogadta.

- Mi a baj, Gizike?

- Félek, hogy az oroszok elvisznek.

- Miért vinnék el magát?

- Mert az én nevem Wellmann, és a német hangzású nevet viselőket elviszik Oroszországba.

- Semmi gond, hozza be a házassági iratot, abban csak van egy magyar név, aztán megoldjuk.

Anyám bevitte a házassági iratot, amiben a következő nevek álltak. Férje neve: Wellmann Rudolf. Anyja neve: Glöckner Gizella. Tanúk: Schedlinger István, Rubesch József. A tiszt csak állt egy darabig, majd azt mondta.

- Na most, Gizike, magának van egy sógora Szentimrén, aki jegyző, pakoljon össze és a gyerekekkel együtt menjen el hozzá falura, mert amit maga behozott nekem, az útlevel Szibériába, de csak oda.

Aztán mégis maradtunk Váradon, anyám valahogy mindig átvészelt a nehéz időket, azaz vigasztalt bennünket: „nem baj, majd bejönnek a magyarok...”

- Anyukám, ezt mondd, mióta megszülettem, ezt hallom folyton folyvást! Én már nem várom meg, amíg bejönnek, inkább elmegyek – mondtam, és el is jöttem 82-ben, de erről majd később.

Anyám egy zsidó boltosnál volt kifutólány, amikor elkezdődtek a deportálások. Az állomáson, egy vakvágányon állt a szerelvény, anyám vitt nekik vizet, mert azt sem kaptak. Szerencséje volt, hogy a nővéremmel ment, mert a csendőr azt mondta: „ha még egyszer meglátom itt magát, puskatussal verem szét a fejét”. A boltos – akinél anyám szolgált – utána kiáltott a vagonból: „Gizike, a virágokat locsolja meg!” Nem hitte el, hogy nincs visszaút. Amikor anyám belépett a házba, az teljesen

üres volt. Kiürítették, elloptak mindent – lopott ott mindenki. Egyébként Kleinnél, ahol dolgozott, az volt a feladata, hogy mindent, amit a boltos mondott, behozzon a raktárból. Egyszer bement a boltba egy előkelő hölgy és holland csipkét keresett. Édesanyám azt mondta:

- Hölgyem, ne haragudjon, de éppen kifogytunk belőle.

Erre megszólalt a Klein bácsi:

- Gizike, dehogy nincs! Nézze meg a raktárban, bal oldalt a harmadik polcon!

- De ott sincs, Klein bácsi! – mondta anyám.

- Ejnye, a mindenségit – dohogott az öreg, majd beterelte anyámat a raktárba, ott bent hirtelen megfordul és azt mondta:

- Itt van ennyi lej, átszaladsz a szemközti üzletbe és veszel 3 méter csipkét. Anyám szaladt, megvette és az öreg már mondta is:

- Na, ugye, hogy megvan! Elnézést nagyságos asszonyom, a kislány nem találta.

Ilyen helyen tanulta anyám az üzletet. Abból a boltból vevő áru nélkül ki nem lépett. Mindenre rábeszélte: ez most jött Pestről..., ezt épp most kaptuk Bécsből... A fenéket kapták, ott volt már hónapok óta.

II.

46-ban születtem, április 15-én. A külvárosban laktunk, ott is voltak románok, a szomszédokban is. Ha összevesztünk, engem is megvertek otthon, meg a román gyereket is. Ezért inkább békében voltunk. A nagynénémnél laktam legtöbbit, mert az háztartásbeli volt, a szüleim meg dolgoztak. A szomszédokkal érdekesen beszéltek, mert a nagynéném nem tudott románul, a szomszédék meg nem tudtak magyarul. Nagynéném átszólt a kerítésen: „Vecsine két oi!” Ez azt jelentette, hogy szomszéd, adjál két tojást. „Bine! Gere ide.” Ez azt jelentette: „Jól van, gyere ide”. A nagynéném: „Hova?” A szomszéd: „La gard.” A kerítéshez. Az valami csoda volt, ahogy ezek beszéltek egymással. Én ebben nőttem fel 9 éves koromig. Iskolába úgy jártunk, hogy vittük a fát, legyen mivel fűteni. Az ellentétek gyorsan kirobbantak. Elég volt egy rosszindulatú román tanár, az én esetemben úgy hívták: Domnul Rusu, azaz magyarul Orosz úr. Egyszer hazamentem valamiért a szünetben és az udvaron elkaptak a román gyerekek. Agyba-főbe vertek, lenyomtak a földre és telenyomták az ingemet hóval.

Ez a tanár meg azt kiabálta ki az ablakon: „Adj a magyarnak! Adj a magyarnak!” Amikor aztán kijött az igazgató, úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna. Én meg tüdőgyulladást kaptam. Ez a külvárosi rész egy prolinegyed volt. A tanító néni így is bánt velünk. Ha esett, a sár miatt nem jött, ha sütött a nap, akkor mosott meg teregetett. Az volt az elve, hogy a proliból úgyis proli lesz. Ez elemi iskola volt, ő tanított mindent. Egy hónapban két hetet jött tanítani. Ennek mi természetesen örültünk, mint gyerekek. Mindegy volt, hogy jó tanuló vagy rossz, mindenkit átengedett, csak szabaduljon tőlünk.

A tanév végi ünnepi műsoron fel kellett lépnem Petőfi Sándor *Falu végén kurta kocsmá* című versével, amit a tanár néni dramatizált. Én voltam az egyik legény. „Kocsmárosné, aranyvirág, / Ide a legjobb borát, / Vén legyen, mint a nagyapám, / És tüzes, mint ifju babám!” ez volt a szövegem. Egy hatalmas gatyá volt rajtam, egy bő ing, egy zeke és vagy 12 számmal nagyobb csizma. Természetesen táncolni is kellett az asztal tetején. Kettőt jobbra, kettőt balra és már lent is voltam a földön. Alig tudtam felállni. Azért folytattam. Ez az emlékkép mindig visszatér. Olyan jó volt, mindenki engem nézett, agyon pusziltak, ünnepeltek a végén.

Még egyszer sikerült hősnek lennem, de akkor már véletlenül. Én voltam a legcsenevészebb gyerek az osztályban. Egyszer a nagy, erős gyerek, a Dodó nekem szalad... én megijedtem, lehajoltam fejfelé előre és úgy gyomorszájon kaptam – véletlenül –, hogy összeesett, elájult. Tulajdonképpen mindenki meg akarta verni, csak nem merték. Egy egész órára hős voltam, mindenki engem szeretett. Mivel valami fejese fia volt, a tanító úgy lecseszett, hogy beleremegtem.

Aztán beköltöztünk a belvárosba, ahol én nagyon utáltam lakni, mert nem lehetett mezítláb járni, egy szál gatyában egész nyáron, nem lehetett a Körösre kiszaladni, ahol még lovat is kötöttünk el a bolgároktól. A beköltözés után minden nyáron rohantam vissza Őssibe, a telepre, a nagynénémhez. Nem tudtam megszokni, hogy ne mezítláb járjak.

No, az a ló-ügy úgy volt, hogy a Körös túlsó partján éltek a bolgárok, akik kertészettel foglalkoztak, meg lovuk is volt, béklyóra kötve. Hárman elhatároztuk, hogy az a ló nekünk kell. Ungur Gyuszi, Kulpinszki Jóska, meg én. Átmentünk a Körösön, ezek felültettek a lóra, a hasa alatt összekötötték a két lábamat, és lassan átvezették a vízen. Már majdnem a mi utcánkban voltunk, amikor felmerült a kérdés, hova vigyük a lovat? Aztán megbeszél-tük, hogy minden nap másikunknál lesz a ló. Csak nehogy észrevegyék. Addig tanakodtunk, amíg a bolgár asszony utolért, a két barátom elszaladt, én meg oda voltam kötözve a lóhoz. Az asszony mondta a magáét, nem is nagyon értettem, mert lehet, hogy bolgárul mondta, lehet, hogy románul. Kioldotta az egyik lábamat, én meg, úgy ahogy voltam, fejre estem a ló alá. A ló felágaskodott, az asszony kirántott alóla és behajított az árokba, majd elvitte a lovat. Igen ám, de a lovon az én láncom volt, a mi kutunk lánc. Apám engem agyonver, ha nincs meg a lánc. Volt egy szokása, amikor hazaért: mindig hozott egy görögdinnyét és beletette a vödörbe, majd leengedte a kútba. Most is így történt. Beletette a dinnyét a vödörbe és ledobta a kútba. Azonban a lánc nem csörgött. Én gyorsan elmentem a nagynénémhez, nehogy otthon érjen. Apám meg csak mondta: képzeljétek, ellopták a láncot, hogy törne le a keze, a fene egye meg. Be kellett vallanom, hogy mi történt. Jól megvert apám, másnap mentünk a bolgárokhöz és elmondta nekik, hogy az én fiam, meg a lánc, meg a ló... – ahogy apám tudott beszélni az csuda. Mondta a bolgár, hogy a láncot nem adja vissza. Apám addig hepciáskodott, míg őt is megverték a bolgárok. Akkor hazamentünk, még egyszer megvert. Ez volt az én nagy lopásom. Az ember életében az első kilenc év annyira megmaradt...

Volt egy vashíd, onnan ugráltunk a Körösbe. Az egyik gyerek meghalt, mert a felrobbantott híd mellett csináltak egy újat, és amikor beugrott, a víz alatt levő roncs darabja keresztülvágta. Szegény anyám hazajött a munkából sírva és azt mondta: „Ide figyelj, ha belefulladsz a Körösbe, hazajössz, én megfojtalak!”

Végigszaladt az agyamon: beleugrok, meghalok, hazajövök és meg is fojtanak! Engem úgy elfogott a nevetés, hogy a végén megint verés lett a vége. „Még ki is röhögsz?!”

Azért költöztünk be a városba, mert anyám nem akarta, hogy az legyen belőlem, mint a többi gyerekből. Nadrágos embert akart belőlem faragni. A nővérem tanítónő lett és azt akarta, hogy én is tanuljak. Anyámnak hét osztálya volt, apámnak négy. Az, hogy anyám üzletvezető lett, az egy dolog, talpraesett volt (volt kitől tanulnia). A román minisztert úgy letegezte, hogy csak na. Mondta is a miniszter: „Gizi néni, nem is tudtam, hogy pertuban vagyunk.”

Anyám nagyon rosszat csinált azzal, hogy a legerősebb iskolába adott be. Ez a premontrei volt, ahol a tanárok még a régi rendszerből maradtak ott és nagyon magas volt a követelmény. A 4. osztályt még megcsináltam nagy nehezen. Volt egy magyar tanárom, aki azt mondta: „Na, gyerekek, itt a kréta” és felírta, hogy mit tanulunk. Mert nem volt magyar tankönyv. Amit tanított, az volt, mindent le kellett írni. Azt mondta a fogalmazásomra: „Én értem, fiam, de így magyar ember nem ír! Mi ez?” Tele volt pirossal javítva az egész. Ráadásul kijelentette, hogy órán lehet levelezni egymással, de ha elfog egy cetlit és abban helyesírási hiba van, a szerző megkapja a magáét. Meg is csinálta. Mikor elkapott egy levelet, akkurátusan elolvasta, hümmögött – nem mondta el, mi van benne.

- Ezen a cetlin három helyesírási hiba van! Egy mondatban! Négyes! (Ez akkor bukásnak számított, mert tizes volt a legjobb jegy.)

Annyira erős volt az iskola, hogy ki kellett venni és beírtak egy gyengébbe. Ott meg olyan osztályfőnököm lett, aki akkor jött haza a hadifogságból, akkora ember volt, mint egy kétajtós szekrény. Odavették orosz tanárnak – amit egyébként rendkívül utált. De csak ő tudott oroszul. Megállt a tantestület előtt és azt mondta: „Na, kérem. Külvárosi iskola. Kérek 10 rossztanulót és 15 jót.” Megkapta. Ezek után azt mondta: „Ez a 10 gyerek át fog menni és szakma lesz a kezében, a 15 meg megy középiskolába.” Megcsinálta. Esetenként csak

annyit láttunk, hogy egy hatalmas kéz nyúl be az osztály fölé és int: „Te, te, gyere csak ide!” Kimentem és akkora pofont kaptam, hogy bezuhantam az ablak alá. Rá egy hétre – megint nem tanultam, gondoltam, nekem is jár némi szabadság – mindenkit kihívott felelni. Hát nem ment. Akkor azt mondta: „Na, gyere csak velem.” Fogalmam sem volt, hova viszem engem. Bevitt a titkárságra, ott volt a nővérem, mert akkor épp ez volt a munkája, ott böngött az írógép előtt: „Ez megint meg fog bukni...”

- Tudod, ki az ott? – mutatott a nővéremre.

- Persze, a nővérem.

- Látod, mit csinál?

- Sír, azt hiszem sír – mondtam bizonytalanul.

- Azt hiszed? – ordította. Durr, kaptam két pofont egymás után! A nővérem felugrott:

- Laci! Ne öld meg! – Kaptam még egyet, akkor beestem az iratok közé, a paksaméták meg a fejemre.

- Mit gondolsz szegény édesanyád, minek vagy te itt! Reggeltől estig dolgozik, az apáddal együtt! Te meg..., te meg..., takarodj a szemem elől!

Ezek után úgy tanultam, mint a kisangyal. A tanár úr bepofozott a középiskolába. Egyszer kaptam egy rossz jegyet. Kezdődött a nagyszünet, de a tanár azt mondta: „A 14-es iskola tanulói itt maradnak.” Tanakodtunk, mi lehet a baj, amikor megjelent Szegedi tanár úr az elemi iskolából. Mit keres ez itt? Ennek már semmi köze hozzánk. Egyesével hívta ki a régi tanítványait, és aki megérdemelte, az kapott egy pajeszhúzást, vagy egy kurta dicséretet, hogy rendben van és a többi, és a többi. Találkoztam a volt osztálytársaimmal, akik elmesélték, hogy hozzájuk is bejárt. Volt egy osztálytársam, a Víg Kálmán, aki nagyon szegény családból származott, ráadásul állandóan lógott az iskolából. Szegedi tanár úr azt csinálta, hogy vett egy horgászfelszerelést, fogta a gyereket, kimentek a Körösre horgászni és ott tanultak együtt.

III.

Bent, Váradon, ahol laktunk, az utcának több neve volt: Fuchs Mór, Mihai Viteazul – csak

erre a kettőre emlékszem. Itt volt a zsidó iskola, aminek a földszintjén lakások voltak, ide költöztünk. A nagyváradi lakosság etnikai összetételét mindig rosszul számolták, mert nem a magyarok voltak többségben, hanem a jelentős számú zsidó mind magyarul beszélt. Az ottmaradt-megmaradt zsidókkal nagyon jóban voltunk, sőt anyám egy napra még zsidó is lett. Mi, gyerekek, néha összevesztünk, ilyenkor – mit csináltam volna mást – meg-rángattam a másik pajeszát. Jött a rabbi: „Gizi néném, mondja meg a gyerekének, ha összevevőnek, hát összevevőnek, de ne rángassa a másik pajeszát, mert az nagyon fáj.” Anyám este jól elvert. Már alig lehetett Romániában húst kapni, az apám meg nagyon beteg volt és anyám májat akart vinni neki. Volt ott egy kóseráj ahova hetente érkezett borjúhús. Édesanyám ment vásárolni hozzájuk, miközben álltak a sorban, néhányan morgolódtak, hogy a Gizi néni nem is zsidó, akkor minek áll itt sorba! Pont akkor jött a hitközség gondnoka.

- Mi a baj? – kérdezte.

Akkor rákezdtek az asszonyok.

- Mi a baj, mi a baj? Már ennek a kereszténynek is adnak húst?

Mondja anyám:

- A férjem nagyon beteg, vinnék neki egy kis májat.

De az asszonyok csak zsörtölődtek. Akkor azt mondja a gondnok:

- Hallják, a férje nagyon beteg.

- De nem zsidó – replikáltak az asszonyok.

- Rendben – mondta az öreg és odaszólt a hentesnek: - Modura úr! Írja be, hogy a Gizi néni májtól zsidó. Anyám így lett egy napra zsidó.

Amikor jöttek a zsidó ünnepek, mindig kapunk déligyümölcsöt, meg ezt-azt. Ilyen rendesek voltak velünk. Aztán Ceausescu eladta őket, meg a szászokat, meg a svábokat, mehetek Isten hírével, mindegyik 70 kilót vihetett magával. Aztán láttam a rabbit bilincsben. Ugyanis a kivándorolt zsidók rengeteg képet hagytak itt, keret nélkül összetekerve, hogy majd jön érte valaki. Egyszer jött egy fickó, aki

a rabbinak gyanús lett. Kért valamilyen itt hagyott holmit, a rabbi meg mondta, hogy ilyen itt nincs. „Akkor feljelentem” – mondta az idegen és úgy is lett. El is vitték – bilincsben. Érettségi után felvételiztem a főiskolára, de elnéztem a dátumot, pontosabban a 15.-ét 15 órának néztem. Mentem be 3-ra, ezek meg már jöttek vissza. Nem mertek szólni, hogy már megvolt a felvételi. Így aztán kiestem. Elmentem dolgozni, mellette a színházban voltam segédöltöztető. Nem sokkal később elvittek katonának.

Románul a katonaságnál tanultam meg. Amikor bevonultam, akkor nagy szó volt az érettség. Egyenesen azt hitték, hogy én gépész-technikus vagyok. A tűzértséghez kerültem. A kiképzés után írnokeként dogoztam egy moldvai származású kapitány alatt. A kapitány diktálta, hogy a raktárból milyen alkatrészeket kell igényelni. Mondja, csak mondja, én meg csak néztem.

- Mi van? Már is leírtad? Ilyen hamar?

- Nem még az elsőt se – mondtam

- Ne szórakozzon, hogyhogy nem írta le?

- Én nem értek a gépekhez, meg az autóhoz.

- Nem technikus vagy?

- Nem. Most végeztem a középiskolát. És nem tudok románul rendesen.

- Ne szóljon erről senkinek, ezt meg lehet tanulni. Itt marad éjszakánként és biflázik! Én meg majd ha diktálok, akkor lassan mondom. Így tanultam meg románul. A kapitány szerette a magyarokat. Egy közös hadgyakorlat alkalmával a magyar tiszték áthívták a románokat barátkozni. Megtanítottak neki egy dalt, de másnap reggelre elfelejtette. Nagy nehezen kiderítettem, hogy melyik dal volt. Melyik lett volna: Az a szép, az a szép... Amikor jó kedve volt, mindig ezt kellett énekelnem neki. Sokszor – szándékosan – otthon hagyta az uzsonnáját, ilyenkor engem küldött, hogy hozzam el.

Mikor bementem hozzájuk, az asszony már várt és elém tette az ételt – egyem meg. Leszereléskor a fia, a felesége, meg ő kijöttek az állomásra, elbúcsúztak tőlem.

IV.

Csorba András és Gergely Géza voltak a tanáraink a marosvásárhelyi főiskolán. Csorba a harmadéven azt mondta nekem:

- Wellmann, változtassa meg a nevét, mert úgy néz ki, magából színész lesz. Menjen haza, beszélje meg a szüleivel és kész.

Vakáció után dolgozunk a kisszínpadon, amikor bejön, és azt mondja:

- Wellmann, magának van valami tartozása. – Rémülten végigfutott bennem, hogy ugyan kinek nem adtam meg a tartozást. Ismét megszólalt:

- Milyen szép magyar nevet választott? Elborult az agyam. Ott voltak olyan kollégáim, mint Szugyiczki, Znorovszki, Rok Ila és pont az én nevemmel van baja.

- Választottam, tanár úr! Schwarz! – Erre kirúgott a teremből. Kisvártatva utánam jött és azt mondta:

- Jöjjön ide, Wellmann! Jól van, na, értem én, Schwarz – és röhögött.

A főiskola után a nagyváradai Szigligeti Színházhoz kerültem. Sok jó emberrel ismerkedtem meg. Ilyen volt Halasi Gyula, akit annyira tiszteltem, hogy nem tudtam tegezni. Abban az időben a tegezést ki kellett érdemelni. Egyszer azt mondta: „Ide figyelj, te sváb – cigány! Mondd azt, hogy szervusz Gyasza, és tedd hozzá: bácsi.” Egyszer legénykedtem, hogy én bírom az italt. Elvittek magukkal inni, berúgattak, másnap csináltak egy olyan próbát, ahol csak az én jeleneteimet próbáltuk – majdnem behaltam. Akkor azt mondta az öreg: „Nesze, itt van egy kis pénz, hazamész, útközben édesanyádnak veszel virágot, bocsánatot kérsz (mondod meg, hogy én is) és lefekszel aludni.” Így neveltek.

Játszottam a *Csongor és Tündé*ben, *Az ember tragédiájában*, az *Arbát meséiben*, Hajdú Géza barátommal megcsináltuk az Arany-Petőfi levelezést, és még rengeteg szerepet. Vele alapítottuk meg a Kortárs Színpad 71-et, ami műkedvelő csoportnak indult, aztán a mai napig működő együttes. Géza máig igazi jó barátom.

1976-ban megszületett a fiam, és arra gondol-

tam, nincs az az Isten, hogy én itt maradjak. Ő is úgy nőjön fel, hogy állandóan a háta mögé nézzen, nem figyelik-e, nem követik-e, rettegjen, ha megáll egy idegen autó a ház előtt.

1982-ben csináltam *Reménységnek és tulipánnak* címmel egy József Attila-monodrámát, azzal búcsúztam mindenkitől.

Fal házassággal jöttem át, és aki adta a nevét, az mindezt a tortúrát ingyen csinálta végig. Mert annak idején vásárolták az ilyen akciókat. Nem szívesen jöttem el, de mégis szívesen. Nagyon ambivalens érzéseim voltak. A végső lökés a Securitate állandó vegzálása volt. Olyan üldözési mániám volt, amikor átjöttem, hogy nem tudtam úgy beszélgetni, hogy állandóan ne nézzenek a hátam mögé. A beszélgető partnereim folyton letoltak: „Minek nézegetsz állandóan hátra! Rám nézz!” Nem tudom, ez már reflex.

Tréfás Gyuri adott pénzt a honosításomhoz, mert nem volt annyi, hogy kiváltsam.

Bencze Ferenc intézte el, hogy a Kőszegi Várszínházban játszhatok – hogy legyen egy kis pénzem. Csikos Sándor debreceni színész segített sokat rajtam. Április 4-én jöttem át, tiszta üres volt a fellobogózott Debrecen, álltam a Sanyi 200 forintjával a kezemben, és majdnem éhen döglöttem. Minden zárva. Szerencse, hogy ott volt Csoma Judit váradai kolléganőm. Felmentem hozzá, kedves volt, befogadott, mondta, hogy egy darabig ellakhatok nála.

Debrecenben inkább vígjátékokban játszottam, Molnár Ferenc *Egy, kettő, három*, egy Karinthy-ősbemutató, Remenyik *Vén Európa hotel*, stb. A kollégák: Tréfás Gyuri, Kállai Bori, Dánielfy Zsolt, Csikos Sanyi, Kóti Árpai vittek hagnizni és én megkérdeztem, sűgő van-e, mire azt válaszolták: „Hűlye vagy, ez pénzért van, majd olvasod.” Ők tartották bennem a lelket is. Hallom, hogy Hajdúböszörményben lakik Szegedi László tanár úr a feleségével. O. Szabó Pityiék mentek hagnizni Hajdúböszörménybe, mondták: elvisznek, tudták is, hogy hol lakik. Becsöngettem. Kinyílik az ajtó és ott áll házikabátban, újsággal a kezében, szemüvegben egy kis ember, a tanár úr.

- Szegedi tanár úrhoz van szerencsém?

- Igen, én vagyok.

- Maguk, ugye, Váradról jöttetek?

- Igen, onnan jöttünk, nagy nehezen. Maga kicsoda? – kérdezte.

- Nem volt magának egy Wellmann György nevű tanulója?

- De, a Gizinek az öccse volt.

- Laci bácsi, én vagyok az.

Szegény tanár úr majdnem elájult, megölelt, zokogott és hívta a feleségét.

- Tudod ki ez a gyerek itt? A Wellmann Gyuri, a Gizinek az öccse!

A felesége is a nyakamba borult – alig bírtam tartani őket. Ez a két tanár úgy bőgött, mintha a világ legjobb tanulóját szorongatták volna. Álltunk az ajtóban és nem tudtunk megmozdulni, se előre, se hátra.

Debrecenben kötöttem a második házasságom egy operaénekesnővel. Ő aztán Grazba került, és gondolván, Zalaegerszeg közelebb van, többet tudunk együtt lenni, én is elszerződtem.

Mielőtt eljöttem Debrecenből, beszéltem Halasi Imre édesapjával, aki mondta, hogy Imre lesz Ruszt után az igazgató. Ezután még egy fél évet éltem Grazban – de majdnem belepusztultam.

- Ezzel a névvel itt karriert csinálhatsz! – mondta a feleségem.

- A névvel igen, de ezzel a nyelvtudással nem – válaszoltam.

Eljöttem Zalaegerszegre és beszéltem Rusztal. Olyan zavarban voltam, hogy amikor megkérdezte, mennyi volt a fizetésem, egy ezressel kevesebbet mondtam. Jóska úgy jelentett be a társulatnak, hogy Grazból jött fiatal barátom, Wellmann György az új tagja a társulatnak. Láttad volna azt a döbbenetet az arcokon, ki az a hülye, aki Grazból ide jön színésznek 1982-ben! Eléggé durván is bántak velem a társulatban. Így még nem aláztak meg színháznál, mint akkor. Mielőtt bementem az öltözőbe, Babszi, az öltöztető odasúgta, mondjam azt, hogy Ruszt mondta, hogy itt fogok öltözni. Mondták, hogy tegyem oda a cuccom, ahol van hely. Felöltöztem, bementem a színpadra, mire kijöttem, már a ruhám nem volt ott – egyszerűen kirúgtak. Hirtelen

fel sem fogtam a dolgot, hogy áttettek egy másik öltözőbe. Amikor meg bemutató volt, mindegyiknek vettem egy liter konyakot – köszönöm, hogy elfogadtatok.

Se köpni, se nyelni nem tudtak. Utána elkezdtek egymásra kenni, hogy ki volt a szemét. Később aztán imádtak, szerettek és meg is védtek. Ez volt a fogadtatás. Aztán jött az igazgatóváltás.

Egyszer csak elterjedt, hogy Halasi Imre lesz az igazgató és néhányan elkezdtek zúgolódni, keltették a hangulatot. Akkor Jóska öszszehívott egy társulati gyűlést és letolta őket. „Én kinevelek egy embert, a helyemre állítom, megbízom benne és ti fúrjátok! Szégyelljétek magatokat!” Aztán Imre lett az igazgató. Én róla csak tisztelettel tudok beszélni, mert anynyi emberséget, megbecsülést senkitől sem kaptam, mint tőle. Természetesen nem csak én, a többiek is.

Egyszer jöttünk haza Sopronból és a buszon megpofoztam szegény Kerekes Lacit. Piás volt, folyamatosan sértegetett mindenkit, nekem meg elegendő lett. Másnap Imre engem is és Kerekeset is jól letolt. Jött a karácsonyi jutalom ideje és Kerekes nem kapott. Közben kibé-kültem Lacival. Vett nekem karácsonyra egy dzsúdós könyvet. Azt mondja a Laci:

- Te, Gyuri, az rendben van, hogy barátok vagyunk továbbra is, de nekem akkor sincs pénzem. Menjünk együtt oda Halasihoz, halassza el ezt a büntetést, vagy nekem is adja oda a pénzem.

- Jó, mondtam, menjünk be Imihez. Bementünk, mondjuk, hogy miért jöttünk. Add már oda Lacinak azt a karácsonyi pénzt. Kérdezi, hogy milyen pénzt? Tudod, összevesztünk és a Laci nem kapta meg, mi meg már kibé-kültünk. Imrének fülig ért a szája, nem tudta, most megcsókoljon bennünket, vagy kapjunk egy-egy nyaklevest. Nevetve azt mondta, hogy menjetek a francba, minden rendben lesz.

A *Mefisztót* próbáltuk és én egy lázadó anarchistát játszottam. Felemelték a vasfüggönyt úgy 3 méterre, majd leengedték, épp csak annyira, hogy a fejem aláférjen. Rettegtem, de még ott is volt szövegem, aztán Imre fel-

küldött a zsinórpadlásra, még onnan is kellett beszélnem. Ott is majdnem meghaltam, mert tériszonyom van. Egyszer a próba alatt odajött Imre hozzám és megkérdezte, mit akarok csinálni ezzel a szereppel. Mondtam: „Túlélni, Imikém! Túlélni!”

A fiam visszament Erdélybe. Nagyon rosszul esett. Holland szakon végzett, majd kötött egy rossz házasságot, aztán egyedül maradt, nagyon egyedül. Meg persze állandóan lero-mánozták. Azt mondta: „Ott legalább tudom, mit kell válaszolni.”

Nekem Debrecenben Magi Pista azt mondta: „Gyuri! Ne panaszkodj, dolgozz, ha dolgozol, megbecsülnek, majd még irigyelnek is.” Akik

később jöttek, nekik is ezt ajánlottam. Nekünk jobban kellett viselkednünk, mint egy itt született magyarnak. Ha én hibáztam, nem azt mondták: Wellmann hibázott, hanem azt, hogy az erdélyiek. Debrecenben nem, de itt volt románozás. Nagyon rosszul esett. Akkor-tájt egyszer Váradon mondtam a barátomnak, itt hazátlanok vagyunk, ott meg szőrös talpú oláhok. Azt mondja: „Ugye mennyivel másabb, ha egy magyar rúg beléd?” Igen. Sokkal rosszabbul esik.

Lejegyezte és szerkesztette: **Pénzes Csaba**

Turbuly Lilla

Kicsi lány, nagy kérdések

A Griff Bábszínház *Pöttöm Panna* című előadásáról

Andersen meséit gyermek- és bábszínházaink folyamatosan játsszák – és ezért folyamatosan újraírják. Ha csak az idei őszt-tél bemutatóit nézzük: *A vadhattyúból* a kecskeméti Ciróka Bábszínházban készült egy modernizált változat; *A rendíthetetlen ólomkatonát* e cikk írása idején próbálják a pesti Hatszín Teátrumban, készülve a decemberi bemutatóra; Egerszegen pedig *Pöttöm Panna* történetével ismerkednek a gyerekek. A jó százötven éve született mesék átírásakor módosulnak a hangsúlyok, bizonyos motívumok el is maradhatnak, mások több súlyt kapnak.

Így van ez Kolozi Angéla szöveggönyvében is. A szerző színészként, rendezőként és íróként egyaránt a bábos szakma ismert és

elismert személyiségei közé tartozik. *A vadhattyúk* átíratában, az egyetlen hattyúra koncentráló kecskeméti előadásban gonosz mostohaként szerepelt, itt viszont a női szerepeket újragondoló meseátíróként vett részt az alkotói folyamatban. Pöttöm Panna születésének körülményeit (édessanyja hiába szeretné, nem születik gyermeke, Pannát egy javasasszonytól kapott árpaszemből kinőtt virágban találja) itt nem ismerjük meg, édesanyja sem szerepel az előadásban, kész emberként bukkan elő egy szobanövény lombjából. (Ez az itt elmaradt vonulat egyébként egy felnőtteknek szóló mese alapja lehetne, hiszen a gyermektelen nők, párok lehetőségei, és az egyház, a politika és a társadalom erre a problémára

adott válaszai is megérnének egy feldolgozást.) Mégsincs hiányérzetünk, mert Veres András rendezésének az az alaphelyzete, hogy két fiatal játszik egy szobában, és az ott lévő berendezési tárgyak, no meg a fantáziájuk segítségével építik fel a mese világát. Vagyis az ő játékok teremtik meg Pöttöm Pannát.

Aki már az első dalában olyan kérdéseket vet fel saját magáról és általában a létezésről, amelyek a gyerek és a felnőtt nézőnek egyaránt fontosak. Ki vagyok? Honnan jövök? Hol a helyem ebben a világban? De nem csak az elsőre, Kolozsi Angéla valamennyi dalszövegére elmondható, hogy igényesek, egyszerre szólnak az előadás elsődleges közönségéhez, az óvodásokhoz, és a felnőtt nézőhöz.

Ahogy haladunk előre a mesében, egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az alkotók mindkét korosztályra gondoltak, amikor napjaink egyik sokat vitatott kérdését, a nők helyzetét, a saját életükről való döntés szabadságát hangsúlyosan szőtték bele a mesébe. Pöttöm Pannát (már az eredeti mesében is) mindenki feleségül akarja venni: a varangy, aki először elrabolja, a fiának szánja; az egér, akinél menedéket talál, gazdag vakond szomszédjának. Hogy Panna mit szeretne, az senkit sem

érdekel. Az átírt mesében a lány sokáig nem meri a saját útját járni, a kötelességtudat és a hálaérzet lebéklyózza egy számára keserves élethelyzetben, míg végre mer dönteni a saját sorsáról.

Sinko Szabina tervező egy virágos tapétába burkolt szobabelsőbe helyezte a játékot, a két színész (Fekete Ágnes és Tóth Mátyás) ugyanilyen virágmintás inget visel. Egy asztal, két szék, két cserepes növény és egy fehér zománcos lavór alkotja a díszletet. Az egérlukat, vakondjáratot az asztal alatt két kinyitható ajtócska jelzi. Minden olyan, mintha igazi lenne. A virágok a tapétán, a műanyag levelek a műanyag cserépben. De az igazi világ a mese szerint nem bent, a szobában, hanem kint, az ajtón, ablakon túl van. A zárt belső tér egyben a szabadság és a személyiség korlátait is jelzi. Panna akkor tud innen kiszabadulni, akkor jut ki a napfényre, valódi virágok, felhők közé, amikor eljut addig, hogy vállalja a szabadság kockázatát és a saját döntéseit, még azon az áron is, ha ezzel csalódást vagy bánatot okoz valakinek.

Az állatbábok nem térnek el radikálisan az állatok megszokott ábrázolásától. A lepke kifejezetten szép és légi, a varangy meg-

lehetősen csúf, a vakond és az egér figurája is hajaz a mesékben megszokottra. Nem így Pöttöm Panna. A feje a testéhez, cérnavékony lábcskáihoz képest aránytalanul nagy, mint a kisbabáké, arca sápadt, haja kék harangvirág. Leginkább a japán képregényekből ismert mangafigurákra emlékeztet. Nem felel meg a hagyományos, mesés-királylányos szépségideálnak, és ez már csak azért is határozott alkotói döntés, mert az előadásban gyakran emlegetik, hogy milyen szép. Így hangsúlyt kap, hogy nem csak egyféle szépség létezik, de az is, hogy Pöttöm Panna kérői a külső alapján ítélnék, Pannát nem a jelleme-tulajdonságai, vagy nem a köztük kialakult vonzalom, szeretet miatt, hanem a szépsége okán szeretnék feleségül venni, hogy ezzel saját

presztízsüket növeljék. A tündérr királyfit, akivel a mese végén megszeretik egymást, hozzá nagyon hasonló bábbal keltik életre. Köztük két egyenrangú, egymáshoz sok tekintetben hasonló ember vonzalma működik.

A bábhasználatban egy dolgot gondolok kérdésesnek: Pöttöm Panna bábuja kifejezetten kislánynak néz ki, apró termete adott, de az arca is kislányarc. A koráról nem esik szó az előadásban, a történet jelentős része viszont a férjhezmenetele körül forog. Így a felnőtt nézőben a gyerekkorukban férjhez kényszerített indiai kislányok helyzetét is felidézi, és udvarlóival kapcsolatban is felmerülnek a Btk-ba ütköző kételyek. Persze, lehet, hogy csak a mostanában napvilágra kerülő, abúzsról szóló történetek sokasága tesz érzékenyebbé erre a kérdésre, mindenesetre, ha megemlítenék Panna életkorát, feloldódhatna ez az ellentmondás, amit így a színésznő és a báb egysége tud – részben – feloldani.

A két színész, Fekete Ágnes és Tóth Mátyás játéka élő példa arra, mi mindent kell tudni manapság egy „bábszínésznek”. A bábok mozgatása mellett, ami önmagában sem egyszerű feladat, hiszen tucatnyi szereplőt kell kettejüknek megjeleníteni, egyik szerepből másodpercek alatt a másikba átlépni, legalább olyan fontos a színészi játék, a mozgás és az ének is. Ebben éppen olyan ügyesek. A szobának berendezett színpadi térben pontos koreográfia szerint kerülnek az asztalt és egymást, teszik ide vagy oda a szobanövényeket vagy a lavórt, másznak ki és be az egérlukba. Mindehhez Gyulai Csaba zenéje biztosít hangulatos, kifejező háttérrel. A színészek hiteles, önazonos jelenléte, koncentrált és mégis felszabadult játéka a gyerekközönséget is megnyeri magának.

A Pöttöm Panna jó példa arra, hogyha értő kézzel, bátran nyúlnak a klasszikus mesékhez, friss, új gondolatokat is felvető előadások születhetnek, anélkül, hogy a mese elveszteni eredeti ízét, báját, amiért generációk kedvenc olvasmánya tudott lenni.

Csiba Erika

Maradandóság és elmúlás

A Vitrin Egyesület kiállítása a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben

Hazánkban Szent Lukács, a festők védőszentjének napján, október 18-án ünnepeljük a Magyar Festészet Napját 2002 óta. E jeles nap alkalmából nyílt kiállítás a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben, a Vitrin Művészeti Egyesület szervezésében. A kiállításon tizenhat, Zalaegerszeg városához szorosan kötődő képzőművész alkotásai kerültek bemutatásra. A 80-as évek végén országsszerte megfogalmazódott egyfajta igény helyi művészeti egyesületek megszervezésére. Az elsők közt jött létre Zalaegerszegen és környékén alkotó művészek összefogásával a ZalaArt Egyesület, mely több évtizedes működés, majd átalakulás után 2016-ban indult újra, Vitrin Művészeti Egyesület néven.

Ahhoz, hogy a kiállításon szereplő tizenhat – különböző érdeklődésű, valamint különböző technikával és stílusban alkotó – művész munkái között megtaláljuk a koherens kapcsolatot, kicsit mélyebbre kell ásunk. A kiállított munkák elsősorban nem a valóságra reflektálnak, annál mélyebb, filozofikusabb tartalommal bírnak. Viszonylag nagyobb teret kapnak a vallási témák, melyek közül az egyik kiemelkedő munka Buday Mihály *Triptichonja*.

A triptichon, mint olyan, egy archaikus forma a festészet világában, gondoljunk csak a középkori szárnyas oltárokra, melyek egy középső fő, és két kisebb képből állnak. Buday azonban szakít a hagyományokkal, mind formájában, mind pedig narratívájában megbomlik a hierarchikus elrendezés. A ciklus képein szereplő alakok mintha egy fátyolszerű vízióból tűnének elő, körvonalaik el-, illetve összemosódnak. Az alakok nem vesznek részt közös cselekményben, egymásmellettségük inkább szimbolikus. A szereplők kiléte nem egyértelmű, tárgyi attribútumaik hiányoznak, Szűz Mária vagy Jézus alakját is csak a viseletük hagyományos ábrázolásmódja miatt ismerjük fel. A triptichon formai megmunkálása akár elnagyoltnak is tűnhetne – látszódo faerezet, képkeret és deszkadarab hozzáillesztése –, de az ecsetkezelésnek, a fény-árnyék játéknak, valamint az arany, a barna és a mélykék színek használatának köszönhetően a kép mégis nagyon elegáns, magasztos összbenyomást kelt.

Hasonlóan archaikus témát dolgoz fel Budaházi Tibor *Ikonoztáz* című munkájában. Ennek a képnek a felépítése jóval egyszerűbb: hat sorban, soronként 15 szent vonul fel egy-

Nemes László:
Átváltozások

Horváth László: Kereszt

Táncos György: Csúsztatások 5.

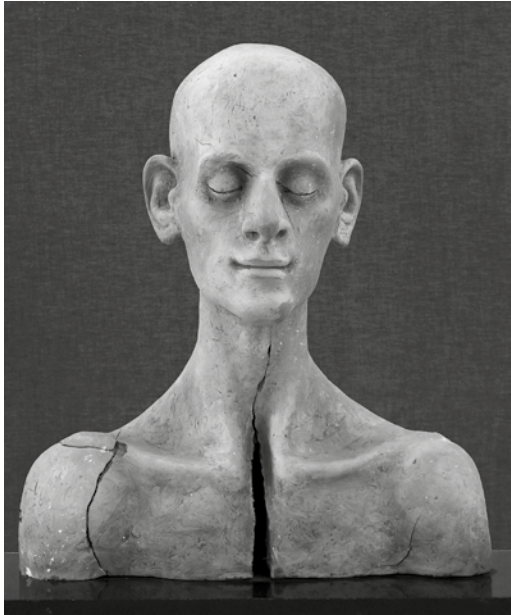

más mellett egy boltív alatt, ami a felső sor szélső figuráit eltakarja. A téglalap formájú rubrikákban álló alakok frontális testhelyzetben láthatóak. Fejüket glória koronázza, attribútumaik elmosódnak. A szentek kidolgozása elnagyolt, a kora középkori bizánci freskók sematikusabb figuraábrázolásaira emlékeztet. Ezt az érzetet erősíti Budaházi a felület koptatásával, ami így a lehámló freskó hatását kelti. A kép középső részén a vörös háttérből kiemelkedik a három szent főpap alakja. Nagy Szent Bazil, Aranyszájú Szent János és Teológus Szent Gergely IV. századi püspökök voltak, akiket a görög katolikus liturgia az apostolokkal egyenrangúnak tekint.

A vallási témák feldolgozásához csatlakozott Horváth László két munkájával. A *Kereszt ereje* című alkotás egy kör formájú, megmunkálatlan kő dombormű, melyen a fényesre csiszolt üveg latin kereszt formájában tör magának utat. Míg ennél a műnél az ősi kő és a nemesebb üveg ellentétét figyelhetjük meg, a *Kereszt* című művön az üveg és a fa furcsa szimbiózisának lehetünk tanúi. A görög kereszt formájú kisplasztika középső részét élénk színű, de már kiszáradt fakéreg alkotja, melyből mind a négy irányból fényesre csiszolt üveghasábok törnek elő. Az üveg, mint a hit szimbóluma, győzedelmeskedik a pogány kő felett és tör elő az ősi fából, a Világfából.

Egy kicsit ritkábban ábrázolt témát dolgoz fel Farkas Ferenc *Bukott angyal* kisplasztikájában. A bronz angyalt a földet érés pillanatában örökíti meg, arcán megfigyelhető a fájdalom érzete. Jóval egyszerűbb kompozíció a szintén bronzból készült női akt, mely a *Készülődés* címet kapta, vagy az *Egry József*-portré. Mindkét szobor kontrapoztos pozíciót vesz fel, kezüket a mellkasukhoz emelik, fejük enyhén előrebiccen.

A kisplasztikák sorát erősíti Szabolcs Péter *Félelem* című, négy műből álló ciklusa. Az égetett agyagból készült szobrocskák kivitele egyszerű, ennek ellenére érzelmdús. Az 1. számú mű egy nyugodt tekintetű büszt. Az alak szemét lehunyja, szája enyhén mosolyra görbül, mégis önmagával összhangban.

Szabolcs Péter: Félelem I.

Németh János: Kezdet

A szobor több helyen sérült, a mellkas részéről hiányzik egy darab, a válla többszörösen összetört, felületén kisebb-nagyobb sérülések figyelhetők meg. Mintha magát az emberi lelket ábrázolná, amit az élet sebzett meg. A 2. számú szoborcsoport Ádámot és az almát tartó Évát ábrázolja. Tekintetükben ott a kíváncsiság, ugyanakkor a kételkedés is. A másik két szobor egymásba kapaszkodó apa-fiú párost és egy házaspárt formáz meg. Mind a négy alak tekintete szomorú, ugyanakkor nyugodt is. Az alakokat körülöleli az elmúlás szelleme, amit a kezeletlen felület sérülékenysége még inkább fokoz.

Oldottabb hangulatban jelenik meg az elmúlás Németh Miklós grafikáin. Az egyedi stílusú részletgazdag ábrákat játékos, mesészerű atmoszféra lengi körül. A képeken finoman keverednek a rokokós-romantikus stílusjegyek egyfajta steampunk fantáziavilággal. A fekete-fehér grafikákon megjelennek az olyan, halálhoz kapcsolódó állatok, mint a varjú, a denevér vagy a kígyó, de a figurák fanyar arckifejezéséből is búskomor mélabú árad. Ennek ellenére mégsem gyászos, hanem inkább egyfajta morbid humor jellemző rájuk.

Szintén egy másik világba kalauzolnak el

Frimmel Gyula metszetei. A *Reneszánsz fénykép*, *Liget* és *Repülő sziget* című alkotásokon látszólag ad hoc módon kerülnek az aprólékosan kidolgozott, realiztikus elemek egymás mellé. A párosítások meghökkentőek lehetnek, például a reneszánsz portré és a századfordulót idéző női akt kettőse, ami színben is elkülönül egymástól, mégis képes egységként működni. A grafika egyes elemei között párbeszéd lép fel, mely a befogadót gondolkodásra sarkallja.

Némileg könnyedebbek a tárlat absztrakt képei, melyek közül Szényi Zoltán festményei tűnnek ki. A kollázként ható *Nosztalgia* és *Emlékképek* című műveken a régmúlt idők megidézésével jelen van az elmúlás és az azon való elmerengés. Ne feledkezzünk meg Oravecz Viktoriáról sem, aki a mindennapi élet formáival és a geometria elemeivel operál. Ebben a csoportba sorolhatóak Borbás Helga, és Karner László alkotásai is. Mindkét művész a vibráló színek és lendületes ecsetkezelés révén próbálja kifejezni saját művészi nyelvezetét, egyedi stílusát. Nagy Kálmán *Van Gogh-hoz* ciklusában a monokróm, pasztelles felület mögül apró foltokban tűnnek fel a színes expresszionista elemek.

A női akt és a víz alatti fényhatások kölcsön-

hatását tanulmányozza Tánczos György mind a hat kiállított festményén. A vízben lebegő női testet mozgás közben ragadja meg és ezáltal fotószerűen örökíti meg annak pillanatnyiságát.

A tárlatról nem hiányozhatnak Zalaegerszeg ikonikus szobrászának, Németh Jánosnak reliefjei sem. A *Hajnal* egyszerű, plasztikus formavilággal meséli el a pásztor útra kelését, míg a *Forrás* mitikus szarvas-alakja a Csodaszarvas-mondát idézi meg. Mindkét kerámia tondó, a művészre jellemző, népies stílusban készült.

Végül, de nem utolsó sorban, említést érdemel Nagy Szilvia *Poggyász* című munkája. A zománca olvasztott grafikák különböző méretű és nagyságú hasábokra vannak ráapplikálva, amik egy régi bőröndben kaptak helyet. Az egyes képek kevésbé figurálisak, elvont fogalmakat szimbolizálnak. Mint ahogy az életünk során megtapasztalt élményeket és érzéseket hordozzuk magunkkal, úgy raktározódnak el ezek az elemek a bőröndben is.

Farkas Ferenc: Készülődés

Farkas Ferenc: Egy József

Tóth Tamás

Nagy mesterek – fiatal tehetségek¹

A Magyar Plakát Társaság 2004-ben 13 kollégával, az-
zal a céllal jött létre, hogy a magyar és az egyetemes
plakátművészet hagyományainak és szellemének
folyamatos ápolását szolgálja, bízva abban, hogy esz-
tétikai és etikai színvonala a változó világ kihívásai
közt se szenved csorbát. Hitvallásában, küldetésében
a plakátos gondolkodásmódot igyekszik átmenteni
ezen az időszakon.

A plakát, természetéből adódóan, az utcán kelle-
ne, hogy legyen, de mivel átalakulóban van az a fajta
kommunikáció, amiben nagyon sokáig az első helyet
foglalta el, ezért most keresi a helyét ebben a felgyor-
sult világban. Ezen a tárlaton is vannak olyan jellegű
munkák, amik már önálló képzőművészeti alkotás-
ként jelennek meg, kvázi nem megrendelésre készül-
tek. Szerencsére azért még ennek ellentéte is tetten
érhető. Mindez mutatja azt az ambivalens helyzetet,
ami a plakát mai megítélését övezi.

Jelen pillanatban a társaság 40 fős. Árendás József
kollégánk bő 26 évig tervezte a Zalaegerszegi Hevesi
Sándor Színház plakátjait, úgyhogy, ha tetszik, a ma-
gyar plakátnak Zalaegerszeg nagyon sokáig egyik fel-
legvára volt. A most kiállított plakátokkal szeretnénk
azt a gondolkodásmódot megmutatni, ahogyan a
plakát gondolkodik. Reméljük, hogy ezek a plakátok
egyrészt megidézik a régi kor szellemiségét, másrészt
olyan emberekhez is eljutnak, akik számára fontos,
hogy újra jó plakátok legyenek Zalaegerszeg utcáin, ha
eddig esetleg nem voltak.

A tárlatban különböző témák jelennek meg: vannak
univerzálisabbak, valamint a mai kor égetőbb kérdé-
seit felvető problémák. Ki-ki a saját érzelmeit, félel-
meit, gondolatait fogalmazta meg ezekben a műal-
kotásokban. Nézzék nyitott szívvel őket, és akkor re-
méljük, hogy olyan gondolatok ébrednek Önökben is,
amilyenekkel ezeket a plakátokat készítettük.

¹ A Magyar Plakát Társaság anyagából 2017. október 12-én a Ke-
resztury VMK Gőnczi Galériájában nyílt kiállítás köszöntőjének szer-
kesztett változata.

Pinczehelyi Sándor: Hommage á Mucha

Baráth Ferenc: Discrimination

Mátyás István

Képek egy orgona jubileumára

Van itt egy fénykép, színes, kissé fakult. Hatévesforma kisfiú álldogál rajta, némileg megdőlve, a háttérben karácsonyi dekoráció és egy paraván ismerhető fel, a kisfiú éppen félszegen meghajol a nyolcvanas évek közönsége felé, hiszen ez tulajdonképpen egy színpad, sötétbarnára mázolt deszkákból, akár a világot jelentik. Ha jól körül nézel, nem találsz, amit keresel, hiszen orgona nincs, akkoriban talán már tervben volt, de egészen konkrétan a hült helyét látod, ez volt a helye, de kihült, elsápadt a falfestés, eltűntek az oszlopok cirkádái, a Tóratekercesek, eltűnt a rácsozat, a régi, pazar csillár, és persze az orgona is, Angster József és fia, 1904. Színpad van.

Van itt egy fénykép, színes. Kis csapat érdeklődő közönség, diákok és idősebbek vegyesen, havonta egyszer vasárnapi orgonamuzsikát hallgatnak, a Tanárnő el is magyarázza, kitől

mit játszik, tényleg izgalmas, néhányan eltökéljük, hogy jövő héttől lelkiismeretesebben fogunk gyakorolni. Ekkor még kék a székek huzata, emlékezetesen nyomja az ember hátsóját, de érdemes itt tölteni a délutánt, az orgona hangja körbeszáll a boltívek alatt, a falak örökre beisszák, az ablakok színei, mint a regiszterek: megszólal a síp, visszaköszön az ablak, jó napot kívánok, visszapattan, a hátad mögül is szól. Néha nem is tudod, mi volt előbb, a hang vagy az ablak.

Van itt egy fénykép, fekete-fehér. A Tanár úr áll az orgona előtt, meglehetősen ideges. Azt mondja, ez olyan, mintha pántlikát vertek volna a hegedűbe, és ha felnézel, tulajdonképpen érthető a felháborodása. Amíg csak tehette, nagy szeretettel viselte gondját a hangszernek, névről ismerte az összes sípot, mintha lakcímmel, telefonszámmal, az orgona utcái-

hoz a motor mellett vezet az út, pedál, fémű, redőnymű, pozitív. Máig nem találtam meg a villanykapcsolót.

Van itt egy fénykép, színes. A párizsi Saint-Eustache-templom ördögfrizurás orgonistája Muszorgszkij *Egy kiállítás képeit* játssza, saját átiratában, fejből, a konvenciókra nem nagyon adva. Séta, Gnóm, Kiscsibék, Limoges, Séta, Baba Jaga, eljutunk A kijevei nagykapuig, az orgona diadala, biztosan ismered. Kapu az orgona is, ha szereted a metaforákat, a játszóasztal az első, a három manuálnyi billentyű a második, claves.

Van itt egy fénykép, digitális, mondhatni lapzárta után érkezett, kis fakápolnát ábrázol, és ott balra, akár fel is ismerheted, egy oltár háttéréből köszön vissza az egykori orgonaszekrény. Egy orgona evolúciója. Bányterenyé, Szent Antal kápolna.

Van itt egy fénykép, fekete-fehér, talán újságkivágás: Trajtler Gábor orgonaművész áll a frissen avatott orgona előtt, a közönség, képtelen persze, a csilláron is lóg. Erről a képről süt az alázat. Aranyozott táblácska hirdeti mindmáig, hogy ő tervezte a hangszer dizpozícióját és a sípok menzúráit. Ez persze szakzsargon, egy jó orgonának lelke van. És persze lélegzik.

Van itt egy egész sorozat fénykép, ömlesztve, kartondobozban, a mi kis magánlevéltárunk része. A város összes kórusa, zenekara, iskoláinak végzősei, végeláthatatlan sokaság. De figyelj csak meg a képek háttérét: akár nyitva a játszóasztal, akár zárva, a sípsorok minden képen ott tanúskodnak. Egy kórus a színpadon, egy kórus az orgonahomlokzatban.

Van itt egy fénykép, digitális, egészen friss, Elekes Zsuzsa Liszt-díjas orgonaművész és jómagam játszunk rajta, háttal ülünk, talán az egyik négykezesünk próbája közben készült. Felváltva és együtt ünnepeltük a zalaegerszegi zsinagóga orgonáját, ki-ki a saját ízlése és visszatekintése szerint, de mindketten az egerszegi közönségnek kedves művekké. Emlékszel a műsorra? Bach *d-moll toccata és fűgájára* biztosan, sokszor hallottad már, a madarak is ezt fütyülték egy időben, biztosan őrzöd még bakelitlemezen. Marc-Antoine

Charpentier *Te Deum*ának nyitányát is ismered, mint az Eurovízió szignálját. Zenei anagramma a *B-A-C-H* motívum, Liszt nagyívű *prelúdium és fűgájának*, azt hiszem, főleg a virtuóz futamok és a hosszú, látványos pedáltrilla miatt örültél. Maurice Duruflé anagrammája Jehan Alain zeneszerző nevére egy kicsit bonyolultabb, de szívesen elmagyarázom valamikor, a kettősfűgát persze tanultad formatanból. Talán Neked is feltűnt: Genoveva dos Santos énekelte a karzatról Louis Lewandowski *Matovu*-ját: Mily szépek a Te sátoraid, Jákob és a te hajlékaid, Izráel!; először talán Guttmann Béla, akkor leopoldstadti főkantortól hallhatta Zalaegerszeg, 1904. szeptember 1-jén, de még az Angster-féle első orgonán kísérte egy Bányai vezetéknévű székesfehérvári zene tanár. Egyszerűen gyönyörű. Azt hiszem, magyar szerzők orgonaműveit ritkán szoktad hallgatni, Elekes Zsuzsa Hidas Frigyesztől és Antalfy-Zsiross Dezsőtől válogatott, *Chant du soir – este nyolc után*; Liszt, Mendelssohn: az orgona dizpozíciója talán önáluk mesél leginkább, a romantikus lelkületű hangszer a romantikus szerzőket vonzza. Tudom, Neked a négykezes tetszett legjobban, pedig korábban nem is ismerted Albrechtsbergert, de megígérem, legközelebb játszom még tőle valamit Neked.

Van itt egy fénykép, teleobjektívvel készült. Hideg téli estén, szakadó hó függönyétől takarva, világító, színes ablakrőzsák mögött szól Bach *Passacagliája*, rezgeti a falakat, rezgeti a fagyos levegőt.

Van itt egy fénykép.

A zalaegerszegi zsinagóga orgonája harminc éves.

Cséby Géza könyvbemutatója Keszthelyen

2017. szeptember 12-én Keszthelyen, a Balaton Színházban került bemutatásra Cséby Géza *A keszthelyi Helikon* című kötete, amelyben a szerző gróf Festetics Györgynek a magyar művelődéstörténetben betöltött szerepét vizsgálta. Köszöntőt a díszvendég, hg. Festetics György mondott, a kötetet Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társasága elnöke méltatta. A teltházas bemutatón közreműködtek még a keszthelyi zeneiskola tanárai: Bánhidai Tamás gondonkán és Pusztainé Puskás Zsuzsanna zongorán.

A Csokonai Társaság tanulmányi napjai Hévízen

A hagyományoknak megfelelően, Hévíz Város Önkormányzata és a Szent András Reumakórház támogatásával, idén is megrendezte őszi tanulmányi napjait a Csokonai Vitéz Mihály Irodalmi és Művészeti Társaság. A hazai és határon túli literatúra és tudomány jeleséit október 13-15-ig Zalába csábító rangos seregszemle fő témája ezúttal a Szív volt.

E köré nemcsak a tanácskozás két napjának előadásai szerveződtek, de szomorú időszerűséget kölcsönzött neki a szervezet elnökségi tagja, a kiváló kolozsvári irodalomtörténész, Kántor Lajos közelmúltbeli távozása is. Tar Ferenc elnök és Kvarda Attila főigazgató köszöntőjét követően az egykori szellemi harcostársra és barátára Gálfalvi György író emlékezett. Nyitányként Veress Gábor főigazgató mutatta be a Balatonfüredi Szívkórház munkáját és adtak rövid zenés meglepetésműsort Pálinkás Rita főnővérrel, majd Hizsnay Zoltán beszélt a szívről, mint szervről és szimbólumról, Kardos Gy. József a *Toldi*beli előfordulásokról, Kardos Ferenc pedig a szeretet és hiánya szerepéről a cigány irodalomban. A testvérműzsáknak kedvezve, Gelencsér Ferenc fotóművész a társaság régi összejövetelein készített felvételeiből rendezett kiállítását Tar Ferenc nyitotta meg, s ugyancsak színesítő program volt a meghívott folyóiratok bemutatkozása is. Szemes Péter moderálása mellett Tóth Ákos szerkesztő, rovatvezető a 70 éves Tiszatáj, Tóbiás Krisztián és Szálinger Balázs főszerkesztők a Tempevölgy, illetve a Hévíz aktuális számairól, a lapok terveiről szóltak. A délutáni szekcióban Katona Csaba történész, András Sándor és Tari István szív-kötésű előadásait hallhatta a

közönség, végül az est fénypontjaként a szokásos költői próbára került sor. A jelentkezőknek ezúttal is öt hívó kifejezést adott Zalán Tibor, melyeket versükbe kellett illeszteni. A zsűri (Tar Ferenc, Tari István, Szemes Péter) döntése alapján ez legjobban Kardos Ferencnek sikerült, aki így Lilla-díjat, míg a fiatal Zelena Dorina Tavirózsa-díjat vehetett át Kvarda Attilától és Zalán Tibortól.

Átadásuk, akárcsak az alkotói és a társaság érdekében végzett munkát megbecsülő Csokonai-díjé szombat reggel történt. Ennek díjazottjáról, Bence Lajosról Szemes Péter mondott laudációt, az elismerést Tar Ferenc elnök és Pugner Ilona titkár asszony nyújtották át. A jeles muravidéki költő Takács-Szencz Livia erre az alkalomra felajánlott festményével is gazdagabb lett. A konferencián újabb értékes előadásokat élvezhettek az érdeklődők: Gyenge Zoltán filozófus, egyetemi tanárét; a „sportszív”-ről a legendás küzdeni tudású kézilabdázóét, Farkas Ágnesét; Márai kapcsán Gyarmati Györgyét, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára főigazgatóját. Basits Beatrix a romantika irodalmának és képzőművészetének szív-közelségét elemezte, zárás-ként Varga Szabina Isabella di Morra reneszánsz költőnő poézisét ismertette. Csokonai hévízi szobránál Ódor László mondott beszédet és helyezte el koszorút, s a tagság a Szentlélek Templomban fejet hajtott az alapító, Major-Zala Lajos táblájánál is.

Vasárnap badacsonyi kirándulás koronázta az idei tanulmányi napok gazdag programját, mely bizonyára sokaknak kedvet csinált a jövő évi új találkozásra.

Kardos Ferenc Lilla-díjas versét a Szépirodalom rovatban, Zelena Dorina Tavirózsa-díjas alkotását pedig az alábbiakban közöljük.

Zelena Dorina

Szív

Kattog, mint a vonatnak zúgó kereke,
Síneket rajzoló fekete krétám csendje;
Alighanem, ha nem a végtelenbe fut,
És felszántja azt, mély lesz, mint a kút.

Zörög, mint az úton rázkódó,
Elfúló tüdejű ember,
Kinek vállára maga az élet térdel;
És most liheg és sóhajt:
Eljutok, ugye eljutok a liftig,
Vagy itt fog engem a lég napestig?

Zizeg, mint az őszi levél,
A narancsszínű, a bordó és a barna,
A porló finom hüvely,
Mely a földet betakarja;
Ám egy apró lépés
Gerincét szétzúzza.

Szakad, mint agyi receptorok százai,
Helyét majd átveszi más központ és társai.
Vagy ahogy Major-Zala
Lajos mondaná:
„Gondolkodj csak,
Nem árt az a szívnek.”
Tam-tamot verő kisember az,
Mestere a csínynek.

Dobog, mint vadlóként
Száguldó lélek,
Dobog, mint a Föld, melyen
Rohan az idő tétlen;
Mi egy szempillantás neked,
Az a tettnek végtelen.
Hisz míg ki tenni képes
Cselekedni képtelen.
Visszasírja majd azt,
Ha órája megáll,
Az utolsó pillanatban
Léted be nem vár.

És ott utoljára
Kattog, zörög, zizeg,
Dobog, török, szakad,
Míg van miért és kinek.
Hisz az élet megy tovább,
Új arcok jönnek;
Új titkokat rejt.
De a szív nem felejt.

Az Arany-emlékévkéz lezárása

Az Arany-emlékévkéz lezárásaként közöljük Szörényi László irodalomtörténész emlékbeszédét, mely elhangzott Arany János halálának 135. évfordulója alkalmából 2017. október 22-én a költő síremlékénél, a Fiumei Úti Sírkertben.

Emlékbeszéd Arany János és családja sírjánál a költő halálának 135. évfordulóján

Márvány sírkövet, aranyozott betűket, bronz emlékművet Arany mindig haszontalan, gyenge és hiábavaló erőlködésnek érzett, erőtlen kísérletnek, nem csak a halál hatalmával szemben, hanem az elhunyt vagy elhunyt érdemei megörökítésére. Geszten, *A dajka sírján* semmi jel, de a „feledség-nyomta földből / Kisarjad a szív, az elporhadott”; hajdan meséket mondott a dajka a mára felserdült hajdani kislányoknak; a költő most viszonzást kíván, meséért cserébe mesét: „Mondj szép regéket, sokszavú madár”. Tehát csak a szó, csak a dal, a költészet tudhat méltó módon gyászolni és emlékezni.

Világnagy magyar költőként – hogy játszunk egy kicsit a *Kozmopolita költészet* terminusaival – sem szégyellte sohasem, hogy hajdani szalontai kisvilága helyiértékű csodagyermekként baráti kérésre sírverset alkosson. Többet között így lett halhatatlanná Knócz József és fia, László is. Az a sírkő a maga anyagi mivoltában, a régi vízivárosi temető felszámolása után, már rég eltűnt, de az Arany-összes lapjairól ma is hirdeti, hogy nem „a kő”, „nem a szótalán érc” és „nem a néma betűk” hirdetik az elhunytak emlékét, hanem az emlékező szívek, a szeretet. És hogy ezt a költő hogyan igazolhatja?! Szavakkal. Csak szavakkal, de hiszen azok is betűkből állanak... Ám Arany megoldja a látszólag megoldhatatlant: nagybetűket használ, az antik sírfeliratok mágikus erejét ismervén segítségül hívja őket: így tehát a BECSÜLET, a JELLEM, a FÁRADHATATLAN elnyerte jutalmát:

MENNYEI POLGÁRRÁ TETTE ÖRÖK KEGYELEM.

Ez nem egyéb, mint célzás Szent Pálnak a Filippiekhez írt levelére, amelyben a 3. fejezet 20. vers így hangzik, mégpedig a Károli Gáspár-féle fordításban, amelynek – tudjuk – egy pozsonyi, 1793-ban megjelent kiadását használta Arany édesapja és maga a költő is: „Mert mi úgy mint mennyei polgárok vagyunc”. (Ezt az írásformát használja a vizsolyi első kiadás.) A legutolsó, 2015-ben megjelent revideált protestáns bibliafordítás szerint, amelyet a Magyar Bibliatársulat adott ki: „Nekünk pedig a mennyben van polgárjogunk”. Ugyanis a görög eredetiben a *politeuma* szó szerepel, amely pontosan állampolgárságot jelent. Így tehát az idézet pontos háttere annyi, hogy a sírkövön megörökített Knócz József eredetileg Nagykőrös, majd Buda polgára lett, de végülis a valóságos, tényleges, örökös állampolgárságot mint keresztyén csak halála után nyerte el a mennyben.

Tehát most a temetői epigrafikát hívta segítségül, ugyanannak a dolognak az érzékeltetésére, amelyhez előbb a sokszavú madár odareppenését kérte. Vagyis annak a megtanítására, hogy „a betű megöl, a lélek megelevenít” (2Kor 3,6). A költészet pedig lélek.

Pedig szobrász, festő, színész, rendező, díszlettervező is akart lenni. Mégis a szóban és ami nála ettől elválaszthatatlan, a zenében találta meg a Sárvári Páltól, többek között az első magyar művészi rajztankönyv szerzőjétől kapott feladat megvalósításának kulcsát. Mint tudjuk, ez a debreceni agg Simeon így búcsúztatta a kilépő kollégistát: „Csak Sekszpírt, Sekszpírt, Domine!”. És hogyan szól most immár nem a halottakról, hanem a hátramaradottakról, túlélőkről, gyászol-

lókról, s hogyan az emlékezőkről, akik most is igen sokan vagyunk, délután három órától összegyűlvén itt, a költő és szerettei sírjánál, hiszen annak idején az Akadémia előcsarnokában is ezen órában kezdődött a gyász és a búcsúztatás szertartása.

Van egy töredéke, talán hozzánk is szól. Lucanus óta szokás a hazát, nála Rómát, *Az elveszett alkotmány* evilági jelenetében Hungáriát gyászos özvegyasszonyként ábrázolni. A töredék címe: *Az özvegy lakása*.

„... Zöld halom tövénél áll szerény lakása
Keskeny láthatár...

Hogy ne a világot, csak a mennyet lássa.
... Mosolyog, mosolyog, mígnem mosolygása
Szivárvánnyá válik szeme egy könnyében.”

Tudhatjuk ugyan, hogy egy másik verse, *A gyermek és szivárvány* főhőse kénytelen volt megtanulni, hogy a szivárvány csak „üres kép, játszói sugár”, de egy életen át sajnálta, hogy

„Nem híd, amely összekötné
Földdel a menny kapuját”

Mégis, az özvegyes töredék helyreállítja a szivárvány jelképi értékét, ezzel érvényesen megtanít valamennyiünket, Arany árváit, a helyes emlékezésre. Mert éltető erő, életelem, és vigasz ő minden magyarnak. Olvasónak és írónak. Úgy működik, mint a víz örökös körforgása, tehát amelyről a Baranovszky Miklós sírversének függelékében írt. Egy költői műfajban, a sírversében található tehát előbb a metafizikai, majd utóbb a fizikai szemlélete ugyanannak a misztériumnak, a halálnak:

„Futva-fut a csermely, szaporán növekedni folyóvá;
S míg tova és tovaszáll: bérchona messze marad.
Végre közös tengerbe vegyül. Azt gondolod, elvész?
Zápor alakban jó: s felbuzog a honi bérc.”

Pannon Pódium Lendván

Az idei Pannon Pódium rendezvénysorozata Lendván folytatódott: az 5. számmal, valamint két kötetel ismerkedhetett a közönség november 9-én a városi könyvtárban. Halász Albert igazgató köszöntője után a lapszámot Bubits Tünde főszerkesztő mutatta be, majd Bene Zoltán rovatvezetővel beszélgetett regényéről *Az érdemes, nemes Rózasándor kalandjairól*, majd fordult a kocka: Bubits Tünde Cigiszünet c. kisregényéről Bene Zoltán kérdezte a szerzőt. Az estet Péntes Csaba előadása színesítette, aki a két regényből olvasott részleteket.

Lap- és könyvbemutató Zalaegerszegen

2017. november 10-én Zalaegerszegen, a Keresztury Dezső VMK kávézójában mutatta be szerkesztőségünk az idei 5. lapszámot a helyi közönségnek. Gyimesi Endre elnök köszöntője után Tolvaj Márta alpolgármester adott át elismerő oklevelet a város nevében a 80 éves Ferencz Győző újságírónak. A lap után a megújult online-felülettel ismerkedhetett a közönség, melyet Nagygéci Kovács József mutatott be. A rendezvény záró programjaként Bubits Tünde *Cigiszünet* című kötetéről a szerzővel Bene Zoltán beszélgetett. A kisregényből Pénzes Csaba olvasott részleteket.

Lendvai költők és borok Nagykanizsán

November 15-én, a Halis Irodalmi Évad 2017 keretében, Zalai vers és borvidék: Lendva címmel verses-zenés estre került sor a nagykanizsai városi könyvtárban. Balogh László szerkesztőbizottsági elnök köszöntőjét követően Bence Lajos költészetét Szemes Péter mutatta be, Halász Alberttel pedig Kardos Ferenc beszélgetett. A rendezvényt a költők megzenésített verseivel a ljobljnai Kontrabant együttes színesítette és Bence Lajos borai ízesítették.

Oravecz Viktória: Tavirózsák geometrikus alapon

PANON TÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Rostoka László: Brecht plakát

Szerzőinkről:

- Bence Lajos** (1956; Lendva) költő, irodalomtörténész
Boldog Daniella (1985; Deszkr) író
Csehy Zoltán (1973; Dunaszerdahely) költő, műfordító
Cséby Géza (1947; Keszthely) költő, műfordító, irodalomtörténész
Csiba Erika (1989; Zalaegerszeg) művészettörténész
Dezső Márton (1983; Budapest) költő
Ferentz Anna Kata (1995; Piliscsaba) költő
Géczi János (1954; Balatonalmádi) költő, író
Hétvári Andrea (1975; Budapest) költő, kritikus
Horváth Viktor (1962; Pécs) író, műfordító
Izsó Zita (1986; Budapest) költő, író, műfordító
Kaj Ádám (1988; Esztergom) költő, drámaíró
Kardos Ferenc (1964; Nagykanizsa) költő
Kis Mónika (1982; Budapest) író
Kiss Gábor (1957; Zalaegerszeg) történész, könyvtárigazgató
Laczkó András (1943; Kaposvár) irodalomtörténész, kritikus
Lajtos Nóra (1977; Debrecen) irodalomtörténész, kritikus
Lángi Péter (1942; Keszthely) költő, műfordító
Madár János (1948; Budapest) költő, szerkesztő
Marton Árpád (1972; Szeged) író, kritikus
Mátyás István (1980; Bécs) orgonaművész
Molnár József (1961; Vác) költő
Nagy Antal Róbert (1974; Keszthely) költő
Nagy Gábor (1972; Budapest) költő, irodalomtörténész
Nyerges Gábor Ádám (1989; Budapest) költő, író, szerkesztő
Papp-Für János (1976; Hajdúböszörmény) költő
Pénzes Csaba (1959; Zalaegerszeg) író, rendező, közművelődési szakember
Princzinger Anna (1998; Győr) író
Somogyi Zoltán (1982; Keszthely) író, kritikus
Szokolczay Lajos (1941; Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Szemes Péter (1979; Zalaegerszeg) irodalomtörténész, kritikus
Szimónidész (Kr.e. 556-468) görög költő
Tarjáni Imre (1945; Tapolca) költő
Tóth Tamás (1977; Budapest) grafikus, plakáttervező
Török Panka (1995; Budapest) költő
Turbuly Lilla (1965; Budapest) költő, író, kritikus
Vasadi Péter (1926-2017) költő, író, műfordító
Wellmann György (1946; Zalaegerszeg) színművész